

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
СЛОВАЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА (СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА)
ЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДНИЧИХ НАУК (ЧЕХІЯ)
ПОМОРСЬКА АКАДЕМІЯ В СЛУПСЬКУ (ПОЛЬЩА)**

Міжнародна науково-практична конференція

**АГРАРНА ОСВІТА ТА НАУКА:
ДОСЯГНЕННЯ, РОЛЬ, ФАКТОРИ РОСТУ**

**Інноваційні психолого-педагогічні,
лінгвістичні та правові засади аграрної науки
в умовах міжкультурної аграрної
комунікації**

2 жовтня 2025 року

Біла Церква
2025

УДК 001.895:159.9:37:80:34

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Шуст О.А., д-р екон. наук, ректор.
Варченко О.М., д-р екон. наук.
Недашківський В.М., д-р с.-г. наук.
Димань Т.М., д-р с.-г. наук.
Краютієне І., доктор.
Мамедова К.Х., д-р філософії.
Ковальчук І.В., канд. юрид. наук.
Тимошук О.Г., канд. юрид. наук.
Резнік В.Г., старший викладач.
Василенко О.І., д-р філософії.
Комарова Н.В., д-р філософії.
Мостипан О.В., відповідальний секретар.

Відповідальна за випуск – **Мостипан О.В.**, начальник редакційно- видавничого відділу

Інноваційні психолого-педагогічні, лінгвістичні та правові засади аграрної науки в умовах міжкультурної аграрної комунікації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2 жовтня 2025 р. Білоцерківський НАУ. 81с.

Збірник підготовлено за авторською редакцією доповідей учасників конференції без літературного редагування. Відповідальність за зміст поданих матеріалів та точність наведених даних несуть автори.

СЕКЦІЯ 1: ІННОВАЦІЙНІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ФІЛОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АГРАРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 159.9:378

ШЕВЧЕНКО А.М., канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДТРИМКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається психологічне благополуччя студентів як фактор їх особистісного розвитку та академічної успішності. Окреслюються теоретичні підходи та інноваційні методи підтримки – позитивна психологія, коучинг, арттерапія, цифрові інструменти та інклюзивне освітнє середовище.

Ключові слова: психологічне благополуччя, стресостійкість, коучинг, арттерапія, інклюзивне освітнє середовище.

SHEVCHENKO A.M., candidate of psychological sciences

Bila Tserkva national agrarian university

INNOVATIVE APPROACHES TO SUPPORTING STUDENTS' PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

The article examines students' psychological well-being as a factor in their personal development and academic success. Theoretical approaches and innovative methods of support are outlined – positive psychology, coaching, art therapy, digital tools and inclusive educational environment.

Keywords: psychological well-being, stress resistance, coaching, art therapy, inclusive educational environment.

Сучасні трансформаційні процеси у сфері вищої освіти потребують нових підходів до організації освітнього середовища, яке б забезпечувало не лише професійну підготовку студентів, а й сприяло їхньому гармонійному особистісному розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема психологічного благополуччя студентської молоді, адже саме воно визначає рівень адаптації до навчання, ефективність засвоєння знань, формування професійних компетентностей та здатність до подолання стресових ситуацій.

Психологічне благополуччя студентів розглядається як інтегральний показник гармонії між внутрішнім світом особистості та вимогами зовнішнього середовища. Воно охоплює такі складові, як емоційна рівноваженість, позитивна самооцінка, відчуття особистісного зростання, наявність цілей і сенсу життя, здатність до побудови конструктивних міжособистісних відносин. У сучасних умовах, коли студенти стикаються із зростанням навчальних навантажень, невизначеністю майбутнього, міжкультурними викликами та швидкими соціальними змінами, забезпечення їхнього психологічного благополуччя стає стратегічним завданням освітніх закладів [3].

Інноваційні підходи до підтримки психологічного благополуччя включають використання сучасних психолого-педагогічних технологій, цифрових інструментів для моніторингу емоційного стану студентів, впровадження програм ментального здоров'я, створення інклюзивного й безпечного освітнього простору, застосування інтерактивних методів навчання та розвитку емоційного інтелекту. Особливу роль відіграє інтеграція принципів позитивної психології, коучингових практик, арттерапевтичних методик та технологій підтримки студентської спільноти.

Таким чином, пошук і впровадження інноваційних підходів до підтримки психологічного благополуччя студентів є важливим чинником підвищення якості вищої освіти, формування конкурентоспроможних фахівців та збереження ментального здоров'я молодого покоління.

У сучасній психології відсутнє єдине трактування поняття «психологічне благополуччя». У широкому сенсі благополуччя розглядається як багатовимірне утворення, що поєднує в собі взаємодію соціальних, психологічних, культурних, фізіологічних, економічних та особистісних

факторів. Його формування зумовлене поєднанням спадкових детермінант, впливу середовища та індивідуальних характеристик особистості. У психологічній науці категорія благополуччя найчас-тіше вивчається у зв'язку з феноменами щастя, суб'єктивного відчуття задоволеності життям та рівня його якості [1].

Теоретичною основою дослідження феномену психологічного благополуччя є концепція Н. Бредберна. Саме він увів термін «психологічне благополуччя», ототожнюючи його з відчуттям щастя та загальною задоволеністю життям. Науковець наголошував, що самоактуалізація, самооцінка та незалежність тісно пов'язані з психологічним благополуччям.

Модель психологічного благополуччя Н. Бредберна передбачає досягнення внутрішньої рівноваги через взаємодію двох видів афекту – позитивного та негативного. Щоденні дії людини породжують як позитивні, так і негативні емоції, які накопичуються у свідомості у вигляді відповідного афекту. Позитивні емоції підвищують рівень позитивного афекту, тоді як переважання негативних емоцій свідчить про зниження психологічного благополуччя. Відмінність між позитивним та негативним афектами відображає загальне відчуття задоволеності життям. Дослідник підкреслює, що позитивні та негативні емоції не обов'язково взаємопов'язані [3].

Психологічне благополуччя студентів трактується як стан внутрішньої гармонії, що включає позитивну самооцінку, наявність життєвих цілей, відчуття власної цінності та підтримки з боку соціального оточення, здатність до емоційної саморегуляції та конструктивного подолання стресу. Воно не лише визначає якість освітнього процесу, а й є передумовою формування життєвої та професійної стійкості особистості.

У сучасній педагогічній і психологічній практиці особливе значення мають інноваційні підходи до підтримки психологічного благополуччя студентів, а саме:

- програми ментального здоров'я у закладах освіти, спрямовані на формування навичок самопідтримки, управління стресом та емоційною регуляцією;
- використання принципів позитивної психології, які орієнтують студентів на розвиток сильних сторін особистості, оптимізму, креативності та життєстійкості;
- застосування коучингових і менторських практик, що стимулюють усвідомлене професійне та особистісне зростання, підвищують рівень самоповаги та впевненості у власних силах;
- інтеграція арттерапевтичних технологій (музикотерапії, бібліотерапії, фототерапії, драматерапії), які сприяють емоційному розвантаженню, розвитку творчості та особистісного самовираження;
- розвиток емоційного інтелекту, що допомагає студентам ефективно вибудовувати комунікацію, долати міжособистісні конфлікти та зберігати психологічну рівновагу;
- використання цифрових інструментів: мобільних застосунків для саморегуляції, онлайн-платформ для психологічної підтримки, чат-ботів для експрес-діагностики емоційного стану та організації дистанційних консультацій із фахівцями;
- створення інклюзивного й безпечного освітнього середовища, де забезпечується толерантність, прийняття індивідуальних відмінностей і підтримка міжкультурної взаємодії.

Усе це дозволяє формувати у студентів навички саморегуляції, підвищувати їхню стресостійкість, зменшувати ризики емоційного вигорання та сприяти ефективній соціалізації. Важливою умовою успіху є системність і комплексність цих підходів, їхнє поєднання в освітньому процесі та позааудиторній діяльності.

Таким чином, інноваційні підходи до підтримки психологічного благополуччя студентів сприяють не лише покращенню їхнього емоційного стану, а й підвищенню якості освітнього процесу, формуванню конкурентоспроможних, психологічно стійких і соціально активних фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності в умовах глобальних викликів та міжкультурної взаємодії.

Психологічне благополуччя студентів є ключовим чинником їхнього особистісного розвитку, академічної успішності та професійного становлення.

Традиційні підходи підтримки студентів потребують оновлення з урахуванням сучасних соціокультурних і технологічних викликів.

Інноваційні методи – позитивна психологія, коучинг, арттерапія, цифрові інструменти

– доводять свою ефективність у профілактиці стресу, збереженні ментального здоров'я та розвитку життєстійкості.

Комплексне поєднання психолого-педагогічних інновацій і створення інклюзивного освітнього середовища сприяють підвищенню рівня задоволеності студентів навчанням та їх соціальною взаємодією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусев А. Толерантність до невизначеності як чинник розвитку ідентичності особистості: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2009. 233 с.
2. Карамушка Л., Креденцер О., Терещенко К. Особливості психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2022. № 1 (25). С. 62–74.
3. Bredburn N. The structure of psychological wellbeing. Chicago: Aldine, 2016.

УДК: 811.111'373:005.342'06:004.8

ПИЛИПЕНКО І.О., старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті досліджено вплив інформаційних технологій на формування нових лексичних одиниць сучасної англійської мови. Розглянуто приклади неологізмів, зміни значень традиційних слів та роль глобалізації й соцмереж у поширенні інновацій. Наголошено на культурному й соціальному значенні цих процесів.

Ключові слова: лексичні інновації, англійська мова, інформаційні технології, глобалізація, семантичні зміни.

PYLYPENKO I., senior lecturer

Bila Tserkva national agrarian university

LEXICAL INNOVATIONS OF THE MODERN ENGLISH LANGUAGE IN THE CONDITIONS OF INFORMATION TECHNOLOGY DEVELOPMENT

The article examines the impact of information technologies on the formation of new lexical units in modern English. It examines examples of neologisms, changes in the meanings of traditional words, and the role of globalization and social networks in the spread of innovations. The cultural and social significance of these processes is emphasized.

Keywords: lexical innovations, English language, information technologies, globalization, semantic changes.

Розвиток інформаційних технологій у 21 столітті суттєво вплинув на англійську мову, перетворивши її на динамічну систему, здатну швидко адаптуватися до нових реалій. Технічний прогрес стимулює появу нових понять, для яких придумуються нові слова, а існуючі набувають додаткових значень. Ця взаємодія демонструє гнучкість англійської мови та її здатність відображати соціальні та культурні зміни.

Одним із найпомітніших процесів є активне створення неологізмів у сфері цифрових технологій. Наприклад, слово «*selfie*», що означає «фото, зроблене телефоном», швидко стало міжнародним терміном і широко використовується в повсякденному мовленні: *She posted a selfie on Instagram after the concert.* Іншим прикладом є слово «*hashtag*», яке походить від символу #. Сьогодні воно є важливим елементом комунікації у соціальних мережах: *The campaign went viral thanks to the #SaveThePlanet hashtag.* Подібні новоутворення демонструють, як швидко англійська мова реагує на потреби цифрової культури [1].

Крім того, з появою нових технологій і пристроїв з'являється багато неологізмів. Наприклад, термін «*cloud computing*» використовується для опису зберігання та обробки даних у «хмарі», а слово «*blockchain*» стало ключовим у фінансовій сфері: *Blockchain technology ensures transparency in digital transactions.* Такі слова не тільки збагачують словниковий запас, але й роблять мову точнішою для вираження складних технічних

концепцій [2].

Проте розвиток ІТ впливає не лише на кількісне зростання словникового запасу, а й на семантику існуючих слів. Яскравим прикладом є слово « *virus* », яке традиційно асоціюється з біологічними захворюваннями. У сучасному контексті воно активно використовується для позначення шкідливих комп'ютерних програм: *The company's system was attacked by a dangerous virus*. Подібним чином слово « *cloud* » набуло нового значення – «онлайн-сховище даних»: *All the files are saved in the cloud for safety*. Такі семантичні зрушення свідчать про гнучкість англійської мови, здатної пристосовувати старі слова до нових реалій [3].

Значну роль у поширенні нових слів відіграють глобалізація та міжкультурний обмін. Англійська мова активно запозичує терміни з інших мов, які швидко стають частиною міжнародного лексикону. Наприклад, слово «емоїї», яке походить з японської мови, зараз широко використовується для позначення піктограм у цифровому спілкуванні: *She sent me a message full of emojis*. Так само японське слово «*karaoke*» або корейське слово «К-рор» укорінилися в англійській мові завдяки популярній культурі [4]. Це підтверджує відкритість англійської мови до інтеграції інших культурних елементів.

Водночас нові слова часто відображають соціальні тенденції та культурні пріоритети. Наприклад, слова «*influence*» або «*streamer*» виникли завдяки популярності YouTube, Twitch та Instagram. Сьогодні вони стали частиною активного словника підростаючого покоління: *The influencer promoted a new eco-friendly product online*. Подібні терміни не лише позначають професії, яких раніше не існувало, а й відображають новий спосіб організації праці та комунікації [5].

Цікавим явищем є також поява слів, що описують соціальні практики у цифровому середовищі. Так, слово «*to google*» стало дієсловом, що означає «шукати інформацію в інтернеті»: *I googled the recipe before cooking dinner*. Інший приклад – *unfriend*, що означає «видалити когось із друзів у соціальній мережі»: *She decided to unfriend him on Facebook*. Такі слова виникають безпосередньо у віртуальній сфері, але швидко стають частиною реального життя і міжособистісного спілкування [6].

Отже, розвиток інформаційних технологій суттєво трансформує англійську мову, роблячи її більш багатозначною та гнучкою. Нові слова дозволяють точніше описати сучасні явища, а семантичні зрушення в традиційних словах збагачують мову додатковими відтінками. Ці процеси не лише відображають технологічний прогрес, а й формують нові культурні та соціальні реалії.

Таким чином, вивчення лексичних інновацій у сучасній англійській мові є актуальним. Це дозволяє нам краще зрозуміти еволюцію мови, її здатність адаптуватися до швидких соціальних змін і відображати нові форми спілкування. Сьогодні англійська мова є не лише засобом глобального спілкування, а й дзеркалом технологічного та культурного розвитку, що відображає сучасний світ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Oxford English Dictionary. URL:<https://public.oed.com/updates/>
2. BBC News: вебсайт. URL:bbc.co.uk
3. Карабан, В. Переклад наукової і технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова книга, 2001. 303 с.
4. The Guardian: вебсайт. URL:theguardian.com
5. The Times: вебсайт. URL:thetimes.co.uk
6. The Independent: вебсайт. URL:independent.co.uk

УДК 37.041:004.773.7

ТИМЧУК І.М., канд. пед. наук, **ПОГОРІЛА С.Г.**, канд. пед. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Ці тези розглядають роль самостійної роботи та використання онлайн-платформ у формуванні орфографічної грамотності студентів української мови за професійним спрямуванням. Акцентується увага на

важливості бездоганного правопису в сучасному цифровому комунікаційному просторі. Також аналізуються переваги інтерактивних освітніх ресурсів, таких як OnlineCorrector, Мова – ДНК нації та Лайфхаки з української, у підвищенні ефективності самостійного навчання.

Ключові слова: орфографічна грамотність, самостійна робота, онлайн-платформи, цифрові інструменти.

ТУМЧУК І.М., candidate of pedagogical sciences, **ПОНОРИЛА С.Г.**, candidate of pedagogical sciences

THE ROLE OF INDEPENDENT WORK AND ONLINE PLATFORMS IN THE PROCESS OF FORMING STUDENTS' LITERACY

These theses examine the role of independent study and the use of online platforms in developing students' spelling literacy in Ukrainian for professional purposes. Emphasis is placed on the importance of flawless spelling in the modern digital communication environment. The advantages of interactive educational resources, such as OnlineCorrector, Mova – DNK Natsii and "Lifehacks in Ukrainian in enhancing the effectiveness of self-study are also analyzed.

Keywords: spelling literacy, independent study, online platforms, digital tools.

Відповідно до програми навчального курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», одним із ключових завдань є удосконалення орфографічних навичок студентів. Це завдання набуває особливої актуальності в сучасному комунікаційному просторі, де значна частина взаємодії відбувається в письмовій формі, зокрема через електронні листи та чати. Дотримання орфографічних норм забезпечує точність і однозначність передачі інформації, що є важливим для формування професійної компетентності. Таким чином, формування бездоганної орфографічної грамотності сприяє ефективній комунікації та підвищує якість ділового спілкування у будь-якій сфері [1].

Згідно з навчальним планом на 2025–2025 навчальний рік, на вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» для денної форми навчання виділено 90 академічних годин (3 кредити ECTS), у т.ч. аудиторних – 28 годин (практичні заняття – 28), самостійна робота студентів – 62 години. У сучасному освітньому просторі, де інформаційні технології стали невід'ємною частиною повсякденності, значно зростає роль самостійної роботи студентів у формуванні орфографічної грамотності. Викладач не просто передає інформацію, а також допомагає студентам стати самостійними у навчанні, мотивує та заохочує студентів до автономного навчання. У цьому процесі цифрові інструменти відіграють ключову роль, перетворюючи засвоєння орфографії із звичайного заняття на інтерактивний і ефективний процес.

Вважаємо, що самостійна робота є основою вдосконалення грамотності студентів з української мови (за професійним спрямуванням). По-перше, самостійна робота дозволяє здобувачам вищої освіти поглибити знання з тих тем, що викликають у них найбільші труднощі; працювати у власному темпі у зручний час. На нашу думку, така робота сприятиме не механічному запам'ятовуванню, а усвідомленому розумінню логіки орфографічних норм. По-друге, регулярне самостійне виконання вправ, робота з довідниками та словниками розвиває "орфографічну пильність" – здатність помічати потенційні орфограми. По-третє, самостійна робота виробляє у студентів відповідальність та ініціативність, що в свою чергу, формуватиме фахівця, здатного до самовдосконалення.

Розглянемо мовні навчальні платформи та програми, що допомагають самостійно вдосконалювати орфографічні навички. Такі платформи мають низку переваг:

1. Миттєвий зворотний зв'язок: онлайн-перевірки та тренажери надають миттєву відповідь про правильність чи неправильність написаного. Це дозволяє студенту одразу виявляти помилки, аналізувати їх та коригувати, не чекаючи перевірки викладачем. Також значно прискорює процес навчання та закріплення матеріалу.

2. Ігрова складова: навчальні платформ використовують ігрові елементи (бали, рейтинги, рівні), що перетворює вивчення орфографії з монотонного заняття на захоплюючий процес.

3. Доступність: ресурси доступні 24/7 з будь-якого пристрою, що має доступ до

інтернету. Більшість із мовних платформ є безкоштовними.

4. Велика база вправ та текстів: онлайн-платформи пропонують величезну кількість різноманітних вправ на різні орфограми, що дозволяє студентам довести граматичні навички до автоматизма.

5. Виявлення прогалин у знаннях: деякі тренажери та платформи можуть відстежувати прогрес студента, аналізувати типові помилки та пропонувати завдання для відпрацювання "проблемних" орфограм.

У сучасному цифровому світі існує безліч ресурсів, що дозволяють удосконалити орфографічні навички української мови. Проаналізуємо найбільш популярні з них.

1. OnlineCorrector. Це один з найпопулярніших онлайн-сервісів для перевірки орфографії, пунктуації та граматики української мови. Він працює на основі штучного інтелекту, що дозволяє виявляти широкий спектр помилок (лексичні, граматичні, пунктуаційні, орфографічні). Користувачу достатньо вставити текст у відповідне поле, і система підсвітить помилки, запропонувавши виправлення. Перевагою для студентів є те, що сервіс не просто виправляє, а й часто дає пояснення до помилки, що сприяє навчанню. Допомагає виявляти як грубі (*св'ято, менший*) так і неочевидні помилки, пов'язані з новим правописом (*проект, священник, пів яблука*) [2].

2. Мова – ДНК нації. Це комплексна платформа для вивчення та вдосконалення української мови. Окрім великої кількості пізнавальних матеріалів, вона пропонує інтерактивні тести та вправи з різних розділів мовознавства, включно з орфографією. Завдання подані в ігровій формі, що робить навчання цікавим і менш обтяжливим. Можливість систематично тренувати окремі орфографічні правила за допомогою тестів. Є пояснення до правильних відповідей, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу [3].

3. Тренажер з правопису української мови – платформа, що поєднує теоретичні положення й практичні завдання, що сприяє засвоєнню граматики української мови і вдосконаленню правописних навичок: спрощення в групах приголосних, вживання м'якого знака, вживання апострофа, подовження і подвоєння приголосних, чергування е з и, правопис ненаголошених е та и, тощо [4].

4. Застосунок «Р.І.Д». Тут можна знайти правила правопису, статті про типові помилки, а також пройти тести на знання різних аспектів мови, включно з орфографією. Акцент робиться на дотриманні норм сучасної української мови. Перевагою є те, що наявні правила та роз'яснення, що дозволяють не просто перевіряти, а й вивчати матеріал. Тести допомагають закріпити знання.

5. Лайфхаки з української мови. Платформа «Лайфхаки з української» може бути ефективним інструментом для вдосконалення орфографічних навичок, оскільки вона пропонує практичні поради та пояснення складних правил. Цей ресурс акцентує увагу на типових помилках і пропонує мнемонічні прийоми, що спрощує запам'ятовування. Платформа може стати добрим доповненням до традиційних методів навчання, особливо для тих, хто прагне швидкого покращення орфографії [5].

6. Платформа «Горох». Український правописний словник. Хоча це не інтерактивний тренажер, а словник, він є надзвичайно важливим інструментом для перевірки складних випадків орфографії. Студенти можуть швидко знайти правильне написання слова, перевірити його відмінювання чи творення (*клична форма, відмінювання прізвищ, правопис слів іншомовного походження*). Саме словник є засобом формування навички самостійної перевірки та відповідальності за власну грамотність у студентів [6].

Таким чином, самостійна робота за допомогою цифрових інструментів є потужним способом для формування у здобувачів орфографічної грамотності. Вона сприяє не лише засвоєнню правил, а й розвитку критичного мислення, самоконтролю, відповідальності та ініціативності, що є ключовими компетенціями для успішного фахівця у будь-якій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Робоча програма з навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» для здобувачів вищої освіти соціально-гуманітарного факультету за напрямом підготовки Д 8 Право, бакалаврський рівень вищої освіти / укладач, канд. пед. наук І.М. Тимчук. Біла Церква: БНАУ, 2025. 32 с.

2. OnlineCorrector: веб-сайт. URL:<https://onlinecorrector.com.ua/%d0%bf%d0%be%d0%bc%d0%b8%d0%bb%d0%ba%d0%b8/>
3. Мова – ДНК нації: веб-сайт. URL: <https://ukr-mova.in.ua>
4. Тренажер з правопису української мови: веб-сайт. URL:<https://webpen.com.ua/>
5. Лайфхаки з української мови: веб-сайт. URL:<https://study.ed-era.com/es/courses/course/5123>
6. Горох: веб-сайт. URL:<https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0>

UDC 694: 41. 58

MARCHUK V.V., candidate of pedagogical sciences, **KHOMIAK O.A.**, candidate of agricultural sciences

Bila Tserkva national agrarian university

FOREIGN LANGUAGE AS MEANS OF PERSONALITY SOCIO-CULTURAL OPENNESS DEVELOPMENT

The aim of our study was to analyze the dynamics of students value orientations during the foreign languages studies. First of all, our interest is determined by the fact that the formation of value orientations is an integral part of human development. In the transitional, crisis periods of development, new value orientations, new needs and interests arise, and on their basis the personality qualities characteristic of the previous period are rebuilt.

Keywords: value orientations, values, categorical value, personality, theory of values, society.

МАРЧУК В.В., канд. пед. наук, **ХОМ'ЯК О.А.**, канд. с.-г. наук.

Білоцерківський національний аграрний університет

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВІДКРИТОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуалізується питання формування відкритості особистості, що передбачає певні передумови для свого виникнення. у процесі освітньої діяльності в умовах сьогодення. З огляду на це встановлено, що відкритість притаманна особистості не як бажана чи виняткова риса, а як певне відбиття у структурі особистісного буття взагалі.

Ключові слова: відкритість, освітня діяльність, особистість, формування, суспільство.

Accession to universal human culture and values (and foreign languages are the powerful means of achieving this) highlights a certain semantic incompleteness of national and ethnic identity as an essential characteristic of personal existence. On the one hand, the accumulation of national and ethnic meanings by the personality, the rootedness of national and ethnic existence, and the essential connection of life activities with certain features of the national mentality give the personal stability and determine their place in the world. On the other hand, focusing solely on the national-ethnic significantly narrows the sphere of an personality's contact with the entire semantic universe of nature, impoverishing their opportunities for self-enrichment and self-growth.

Internal consistency and long-term personal growth presuppose a type of worldview that, in our opinion, was aptly defined by V. A. Malakhov as an open relationship. Its essence is a turn to being, the ability to be imbued with its meaning and trends, and the ability to embody them in one's life. The world now opens up to us as one in which it is possible to realize something fundamentally new and unpredictable in the context of what has already happened. Now, from the point of view of science, the very existence of human subjectivity does not seem like a miracle. Now, humans logically fit into the system of the universe; at least, their fundamental characteristics no longer contradict scientific ideas about the formative possibilities of existence itself.

Against the backdrop of the present, personal existence is also revealed to us in a somewhat new way. With regard to a world that is open in its possibilities, not cruelly predetermined in its existence, a genuine, open relationship aimed at participation and coexistence becomes possible. Thus, openness is inherent in the personality not as a desirable or exceptional trait, but as a certain reflection in the structure of personal existence in general. It enters the structure of the personality

with necessity, as a manifestation of its meaningfulness, as evidence of its certain completeness.

Thus, openness of personality presupposes certain preconditions for its emergence. It is determined primarily by a certain semantic content of personal existence, the ability to produce and bring new meaning to the world. It is not surprising that adult children, lovers, and all those who are in one way or another involved in the self-growth of being are characterized by openness, impartiality, and generosity. Conversely, negative experiences, experiences of failure, injustice, undeserved suffering, etc., deform the personality, distort its meaning in life, and make a person (or even an entire nation) suspicious, restrained in expressing their thoughts and feelings, and closed off. When a person's life is normal, we see an outward focus, a desire to interact with other people and with the world. O.P. Tsvyd-Grom rightly notes in this regard: "The growing creative understanding of being and the infinitely expanding sphere of direct contact with it are two sides, mutually predictable aspects of an open attitude towards the world. It absorbs the desire for intelligent order, cultural organization of life, and the desire for the distant, for new horizons of valuable human experience" [1, 23].

To a certain extent, openness of personality uniquely repeats in a concentrated form that certainty which we previously characterized as creative activity. It is closely linked to the potentiality of being, to its semantic openness, which connects the personality with other personality structures. Therefore, the primary means of achieving openness of personality is dialogue.

At first glance, dialogue seems to contradict the fundamental characteristic of personal existence, namely its uniqueness. But only at first glance. Uniqueness and originality are not destroyed, but confirmed by the very factor of communication; in dialogue, it acquires the character of a real event, that is, it achieves a new, higher existential meaning. Dialogue is a way of creating reciprocity, mutual recognition by one being of the meaningful existence of another. And, paradoxically, it is this reciprocity that helps the participants in the dialogue to open up more fully and even get to know themselves better. Dialogue affirms impartiality towards oneself and others, helping to dispel illusions and prejudices. Therefore, honest, truly open dialogue is the real basis for human solidarity, which is so necessary in our time.

Therefore, openness of personality is becoming increasingly important in modern life. It is the basis for unbiased communication, tolerance, and understanding between people, which does not depend on the actions of state structures and ideological models, but has its roots in the most fundamental characteristics of human existence. Therefore, promoting the emergence and development of openness as a defining characteristic of personality should be an essential concern in the process of personality formation today. And foreign languages, with their distinctive characteristics, offer significant opportunities for this. The very procedural nature of foreign languages uniquely reproduces openness of personality and significantly contributes to its consolidation and further development. As we can see, openness of personality finds its unique reproduction and embodiment in a foreign language. A foreign language as an effective means of affirming it in the process of personal life is realized when it acts as a developed functional structure.

REFERENCES

1. Marchuk V.V., Tsvyd-Grom O.P., Reida O.A. Fundamental characteristics of value orientations of agricultural students. Current issues in the humanities. 2023. Issue 59. Vol. 2. pp. 290–295. Available at:<http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/8496> (accessed: 26.12.2023).

УДК 81-11(477)“19”

БЕРЕГОВЕНКО Н.С., асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ У ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Визначено, що найширше розмаїття способів вираження оцінних суджень представляє лексичний рівень мови. Розглядаються різні способи вираження оціночних суджень на лексичному рівні мови. У практичній

частині в процесі дослідження автор приходиться до висновку про те, що при вираженні оціночних суджень в англійській мові прикметники частіше за інші частини мови беруть участь у процесі оцінки, іменники – другі за частотою використання, дієслова і прислівники беруть активну участь у процесі вираження оцінки, але є менш популярними, а додатковим елементом системи лексичних засобів виступають дієприкметники минулого часу.

Ключові слова: оцінка, категорія оцінки, прикметник, дієслово, прислівник, лексико-семантичне поле.

BERENOVENKO N., lecturer
Bila Tserkva national agrarian university

LEXICAL MEANS OF EXPRESSING EVALUATION IN ENGLISH PHRASEOLOGY

It has been determined that the lexical level of language represents the widest variety of ways to express evaluative judgments. Various ways of expressing evaluative judgments at the lexical level of language are considered. In the practical part of the study, the author concludes that when expressing evaluative judgments in English, adjectives are more often involved in the evaluation process than other parts of speech, nouns are second in frequency of use, verbs and adverbs are actively involved in the process of expressing evaluation, but are less popular, and past participles act as an additional element of the system of lexical means.

Keywords: evaluation, evaluation category, adjective, verb, adverb, lexical semantic field.

Найбільш широке розмаїття способів вираження оціночних суджень представляє лексичний рівень мови. Погоджуючись з дослідниками В. В. Архелюк, Г. Н. Гумовська, Н. І. Дзеньдзюра, В. В. Жукова, В. В. Левицький, Д. Болінджер, А. Ф. Андрус, В. В. Архелюк, Г. М. Пахолок та іншими ми безспідставно можемо визнати прикметник основною частиною мови, що виражає оцінку частіше за інші. За ступенем вживаності тут особливо виділяється діада «хороший/поганий» та її семантичні синоніми, а також усі прикметники, що так чи інакше містять компонент оцінки у своєму складі.

Не існує також і єдиної класифікації оціночних прикметників, оскільки їм різні види можуть мати різні підстави і утворювати різні шкали: естетичні («прекрасний/потворний»), утилітарні («придатний/непридатний»), сенсорні («смачний/несмачний»), емоційні («приємний/неприємний») та інші. Слід зазначити, однак, що кожна з подібних класифікацій характеризується високим ступенем абстрактності, а також є індивідуальною. Остання властивість пов'язана з тим, що будь-яка об'єктивна ознака предмета може переміщатися по оціночній шкалі залежно від суб'єкта оцінки. Так, наприклад, вираз «тепла зима» може бути як негативною, так і позитивною оцінкою – це залежить від того, чи любить теплі зими суб'єкт оцінки. Прикметники можуть бути класифіковані не тільки залежно від підстави, але і від об'єкта оцінки. У більшості випадків ним буває особа, рідше – предмет або явище. Існує кілька класифікацій суб'єктивних прикметників, які характеризують осіб: особливо серед них виділяються група оцінки («поганий, неприємний, цікавий»), група властивостей, що виявляються по відношенню до іншої особи («добрий, ласкавий, суворий»), і група оцінки особи, що володіє ознакою з точки зору ставлення даної особи до іншої особи («шкідливий, корисний, важливий»).

Багатозначність і абстрактність оціночних прикметників дозволяють їм виражати максимальну кількість значень, як суб'єктивних, так і об'єктивних. Це дає підстави зробити висновок, що прикметники є найбільш вживаним і нейтральним засобом вираження оцінки.

Наступним за частотою вживання лексичним засобом вираження оціночного судження є велика група іменників, які мають предикативну функцію, тобто можуть виступати в ролі присудка в реченні. Особливо лексичний оціночний рівень розширюється за рахунок пейоративної лексики, тобто лексики, що несе негативну оцінку. Загальновизнаним є той факт, що засоби вираження негативною оцінкою більш різноманітні, ніж засоби вираження позитивною оцінкою, тобто елементи меліоративного лексичного пласту, які класифікують предмети, особи та явища в картині світу набагато менш детально. Необхідно зазначити, що основна функція пейоративної лексики – це зовсім не номінація предметів і не вираження їх ознак, а вираження ставлення до них суб'єкта оцінки; саме тому образлива лексика не відноситься до пейоративної.

Пейоративна лексика надзвичайно різноманітна. Оціночний компонент слів цієї групи

може мати етичний, психічний або фізичний характер, а особа може отримувати негативну оцінку за кількома ознаками, наприклад, за родом занять («домушник, мафіозі») або поведінкою («хам, грубіян»).

Наступним засобом лексичного вираження оцінки є використання дієслів, в яких спочатку закладено оціночне значення, і дієслівних прислівників. Оціночні слова в мові широко вживаються при предикатах і відносяться в такому випадку до дії або стану, які можуть виступати як об'єкт оцінки («читати – корисно», «багато спати – погано») і як власне предикат, що виражає ознаку якогось предмета («Він добре читає», «Він погано спить»). Як можна помітити, зазвичай оціночний компонент до дієслова додають саме прислівники образу дії («добре, погано, цікаво, нудно, шкідливо, корисно»). Зв'язок дієслова і прислівника можна розглянути з двох точок зору. З одного боку, прийнято вважати, що прислівник лише додає свої семантичні ознаки до семантики дієслова, уточнюючи і доповнюючи укладену в ньому оцінку. З іншого боку, деякі вчені, наприклад, МакКонелл-Джинет, вважають, що дієслово і прислівник утворюють неподільну семантичну єдність, що складається з двох елементів.

Особливо це помітно у випадках, коли прислівник при дієслові обов'язковий. Наприклад, вирази «Справа закінчилася» і «Справа закінчилася благополучно»: очевидно, що друге висловлювання – це не просто розгортання першого, а прислівник є невід'ємним елементом семантичної єдності з дієсловом. Існують і інші групи дієслів, при яких наявність оціночного прислівника є обов'язковою як семантично, так і синтаксично: це дієслова відношення («звертатися, ставитися, поводитися з кимось добре/погано»), поведінки («триматися, поводитися добре/погано») і стану («виглядати, почуватися добре/погано»). До семантичної структури даних дієслів входить оціночна сема, яка передбачає обов'язкову наявність слова-оцінки. Для інших дієслів сполучення з оціночними словами є факультативними і визначаються комунікативною метою висловлювання [1, с. 114].

У деяких випадках оцінка, зокрема пейоративна, може виражатися зворотними займенниками і навіть кількісними або збірними числівниками. Таким чином, негативне ставлення відразу помітно в таких фразах як *Young Hadoway thinks something of himself* – «Молодий Хедоуей занадто високої думки про себе»; *Six of one and half a dozen of the other* – «що в лоб, що по лобі» [3, с. 14].

Безсумнівно, що лексичні засоби вираження оціночних суджень не обмежуються вищезазначеними. Поряд з ними оцінка в мові часто виражається за допомогою фразеологізмів – стійких виразів, що мають завдяки своїй незмінності певну експресивність. Особливий інтерес, на думку Т. В. Маркелової, представляють іменні фразеологізми, в яких «провідне слово може проявляти різні види оцінок». Розглянемо цей тип на прикладі фразеологічних одиниць з провідним словом «мова»: фразеологізми *язык проковтнеш*, *язык добре підвішений* і *гострий язык* мають позитивне значення, *крутитися на кінчику языка* і *тримати язык за зубами* – нейтральне, *злий язык*, *притча в языках* і *говорити різними мовами* – негативне. В англійській мові популярні фразеологізми з провідним словом *bridge* – «міст». Серед них виділяють позитивні (*to build bridges* – «будувати добрі стосунки», *to cross a bridge when one comes to it* – «вирішувати проблеми по мірі їх надходження»), негативні (*to burn bridges* – «спалювати за собою мости») і нейтральні (*water under the bridge* – «давно минулі, неважливі справи») [2]. Яскравість і сила виразу роблять значення оборотів невід'ємними, а їх структурно-граматичні властивості переважно незмінними.

Узагальнюючи вищезазначене, слід зазначити, що основними класами слів, що виражають оціночні судження, є іменники, прикметники, дієслова та прислівники. Трохи менш активну участь у цьому процесі беруть займенники та числівники певних груп, і, нарешті, неабияку роль у вираженні оцінки відіграють фразеологічні звороти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Видавничий центр Академія, 2004. 244 с.
2. Воробйова М. В. Алюзивні засоби у текстах полемічного дискурсу як спосіб впливу на читача. URL: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2006/11\(95\)1/1_Vorob'eva.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2006/11(95)1/1_Vorob'eva.pdf) (дата звернення: 28.12.2022).

УДК 811.133.1'23/'276.6:63

СТОЛБЕЦЬКА С.Б., старш. викладач
Білоцерківський національний аграрний університет

ФАХОВІ АВТЕНТИЧНІ ТЕКСТИ З АГРАРНОЇ ТЕМАТИКИ У НАВЧАННІ ФРАНЦУЗЬКОЇ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У публікації аналізуються психолінгвістичні особливості сприйняття автентичних аграрних текстів у процесі вивчення французької мови професійного спрямування. Розглянуто приклади термінів і когнітивні стратегії їх засвоєння.

Ключові слова: фахова мова, психолінгвістика, автентичний текст, аграрна термінологія, французька мова.

STOLBETSKA S.B., senior lecturer
Bila Tserkva national agrarian university

SPECIALIZED AUTHENTIC AGRICULTURAL TEXTS IN FRENCH LANGUAGE LEARNING: PSYCHOLINGUISTIC ANALYSIS

The publication examines psycholinguistic features of perceiving authentic agricultural texts in the process of learning French for specific purposes. Examples of terms and cognitive strategies of their acquisition are analyzed.

Keywords: language for specific purposes, psycholinguistics, authentic text, agricultural terminology, French language.

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України до європейського освітнього простору особливої актуальності набуває питання ефективного вивчення іноземних мов, зокрема французької, у професійно орієнтованому контексті. Аграрна галузь, як одна з ключових сфер української економіки, потребує фахівців, здатних здійснювати міжнародну комунікацію та співпрацю з франкомовними партнерами. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження інноваційної методики викладання французької мови для студентів аграрних спеціальностей.

Використання автентичних текстів у навчанні іноземних мов є предметом активних досліджень у сучасній лінгводидактиці. Автентичні матеріали, створені носіями мови для носіїв мови, забезпечують природне мовне середовище та сприяють формуванню комунікативної компетентності студентів. Особливого значення набувають фахові автентичні тексти, які не лише розвивають мовленнєві навички, а й збагачують професійні знання майбутніх спеціалістів.

Психолінгвістичний підхід до аналізу навчального процесу дозволяє глибше зрозуміти механізми сприйняття, обробки та засвоєння мовної інформації студентами. Дослідження когнітивних процесів, що відбуваються під час роботи з автентичними текстами аграрної тематики, може розкрити особливості формування професійно орієнтованої мовленнєвої компетентності та визначити оптимальні шляхи її розвитку.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та практичної розробки методики використання фахових автентичних текстів у навчанні французької мови студентів аграрних спеціальностей. Недостатня вивченість психолінгвістичних аспектів сприйняття та обробки професійно орієнтованих текстів іноземною мовою, а також брак комплексних досліджень у цій галузі підкреслюють важливість даної роботи.

Як приклади використано, зокрема, фрагменти з авторського навчального посібника «Французька мова (як друга іноземна): двосторонній переклад» (2021). Зокрема, аналізується засвоєння термінів АОС (Appellation d'origine contrôlée) [1, с. 46], traçabilité

(простежуваність) [1, с. 12], race bovine (порода великої рогатої худоби), які мають міжмовну та міжкультурну складність. Завдання на переклад, зіставлення, контекстуальний аналіз й рольові ігри сприяють активізації міжмовних когнітивних зав'язків, інтерпретації термінів через фонові знання та стимулюють професійне мислення студентів.

На прикладі текстів аграрної тематики можна простежити, як студенти застосовують індуктивні стратегії при опрацюванні незнайомих термінів. Так, терміни типу «engrais organiques» (органічні добрива) [2, с. 261], «semences certifiées» (сертифіковане насіння) [2, с. 575], «élevage extensif» (екстенсивне тваринництво) [1, с. 52] стають зрозумілими завдяки контексту, супровідним зображенням, аналогіям з рідною мовою. Паралельна робота з перекладом й обговоренням дозволяє активізувати мовні та концептуальні асоціації.

Іншим ефективним методом є використання візуалізованих автентичних джерел (інфографіки, брошур, етикеток продуктів), які створюють додатковий сенсорний канал сприйняття інформації. Це, в свою чергу, сприяє глибшому осмисленню змісту та полегшує запам'ятовування складної фахової лексики. Наприклад, вивчаючи поняття «traçabilité», студенти бачать схему логістичного ланцюга: від виробника до споживача. Це дозволяє не лише перекласти термін, а й зрозуміти його функцію в аграрному контексті.

Суттєвою частиною методики є також застосування рольових ситуацій. Студенти моделюють діалоги між продавцем та покупцем на фермерському ринку, консультантом з екологічного виробництва тощо. У таких завданнях активізуються не лише знання термінів, а й прагматичні вміння: ставити запитання, уточнювати, описувати процес або властивість. Це сприяє формуванню комунікативної компетентності в професійному середовищі.

Психолінгвістичний ефект також спостерігається під час порівняльного аналізу аграрної термінології французькою та українською мовами. Деякі поняття не мають прямого відповідника, що змушує студентів осмислювати концепти через опис (наприклад, «Appellation d'origine protégée»). Це створює умови для формування глибших когнітивних структур, розвитку мовної гнучкості та міжкультурної чутливості.

Таким чином, фахові автентичні тексти в поєднанні з психолінгвістичним підходом відкривають широкі можливості для формування фахових мовних навичок у студентів аграрних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Столбецька С. Б. Французька мова (як друга іноземна): двосторонній переклад. Практикум. Біла Церква: БНАУ, 2021. 73 с. URL: <http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/6128>
2. Larousse Agricole / sous la direction de Marcel Mazoyer. Paris: Larousse, 2002. 800 p. ISBN 2030910228.

УДК 81'367.622:81'255.4

РЄЗНИК В.Г., старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЛЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті розглядається проблема формування лексикографічної компетенції у студентів-філологів у процесі професійної підготовки. Проаналізовано сутність поняття «лексикографічна компетенція», її місце у структурі мовної та перекладацької компетентності, а також роль у формуванні навичок роботи зі словниками та іншими лексикографічними ресурсами. Визначено основні завдання викладача при організації занять з практичного курсу німецької мови, де використання лексикографічних навичок сприяє розвитку лінгвістичного мислення та професійної культури студентів. Спираючись на праці українських та німецьких дослідників, окреслено перспективні методи та технології навчання, що сприяють розвитку лексикографічної компетенції.

Ключові слова: лексикографічна компетенція, професійна підготовка, студенти-філологи, німецька мова, словник, освітній процес.

RIEZNIK V., senior lecturer

Bila Tserkva national agrarian university

THE ROLE OF LEXICOGRAPHICAL COMPETENCE IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF PHILOLOGY STUDENTS

This article addresses the issue of cultivating lexicographical proficiency among philology students during their professional training. It analyses the essence of the concept of 'lexicographical competence', its place in the structure of linguistic and translation competence, and its role in developing skills for working with dictionaries and other lexicographical resources. The main tasks of teachers in organising practical German language classes are identified, in which the use of lexicographical skills contributes to developing students' linguistic thinking and professional culture. Based on the works of Ukrainian and German researchers, promising teaching methods and technologies that contribute to the development of lexicographical competence are outlined.

Keywords: lexicographical competence, professional training, philology students, German language, dictionary, educational process.

У сучасній лінгводидактиці питання формування різних видів мовних компетенцій набуває дедалі більшої актуальності. Одним із важливих компонентів професійної підготовки студентів-філологів є лексикографічна компетенція, що охоплює знання, уміння та навички роботи зі словниками й іншими лексикографічними ресурсами. Дослідники відзначають, що в умовах цифровізації та глобалізації мови майбутні філологи мають володіти не лише мовними знаннями, а й культурою користування джерелами лексикографічної інформації [1, с. 48].

Термін «лексикографічна компетенція» трактується як здатність студента ефективно користуватися словниками та електронними базами даних для пошуку, аналізу й інтерпретації мовної інформації [6, S.77]. У структурі професійної компетентності вона посідає важливе місце, оскільки забезпечує формування навичок самостійної роботи з мовним матеріалом, розвиток критичного мислення та розуміння семантичних зв'язків у лексиці. Німецький дослідник Г. Бургер наголошує, що сучасна філологічна освіта неможлива без систематичної роботи зі словниками різних типів [4, S. 23].

У процесі вивчення німецької мови студенти-філологи стикаються з низкою труднощів, пов'язаних із багатозначністю, полісемією та міжмовними відповідниками. Використання словників, як паперових, так і електронних (Duden, DWDS, PONS), допомагає подолати ці труднощі та сприяє розвитку умінь перекладу й інтерпретації тексту. За спостереженнями М. Шульце, студенти, які володіють лексикографічними навичками, демонструють вищі результати у практичному курсі іноземної мови [7, S. 47].

Українські науковці підкреслюють необхідність інтеграції роботи зі словниками у всі види мовленнєвої діяльності студентів [2, с. 122]. Застосування комунікативного та компетентнісного підходів дозволяє формувати цю компетенцію не ізольовано, а у тісному зв'язку з практичними завданнями. Доцільним є використання інтерактивних методів, таких як лексикографічні проекти, створення власних міні-словників студентами, робота з корпусами текстів. За результатами досліджень Л. Паламар, застосування електронних ресурсів сприяє розвитку самостійності та креативності у процесі навчання [3, с. 93].

Викладач відіграє ключову роль у процесі формування лексикографічної компетенції. Він має не лише ознайомлювати студентів з існуючими ресурсами, а й формувати критичне ставлення до джерел інформації, розвивати навички вибору найбільш доречних словників залежно від навчальної чи перекладацької задачі. Як зазначає Х. Глезер, лише систематична робота зі словниками може стати основою для розвитку глибокого мовного розуміння [5, S. 56].

Отже, формування лексикографічної компетенції є необхідним елементом професійної підготовки студентів-філологів. Вона забезпечує здатність до ефективного користування мовними ресурсами, сприяє розвитку професійної культури та формує основу для подальших наукових досліджень. Подальші перспективи полягають у розробці методичних рекомендацій щодо інтеграції електронних лексикографічних інструментів у навчальний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2015. 368 с.
2. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 2010. 328 с.

3. Паламар Л.М. Використання електронних ресурсів у процесі вивчення іноземних мов. *Іноземні мови*. 2018. № 3. С. 89–96.
4. Burger H. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt, 2010. 201 p.
5. Gläser H. *Fachtextsorten im Deutschen*. Berlin: de Gruyter, 2007. 214 p.
6. Hausmann F.J. *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie*. Tübingen: Niemeyer, 2004. 301 p.
7. Schulze M. *Language Learning with Digital Dictionaries*. München: Hueber, 2015. 134 p.

УДК 37.013.3

ІГНАТЕНКО В.Д., канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПОСТМЕТОДИЧНА ПАРАДИГМА У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У тезах розглядається постметодична парадигма у викладанні іноземних мов, яка акцентує увагу на автономії викладача, врахуванні локального та культурного контексту і стратегічній гнучкості у поєднанні методик.

Ключові слова: постметодична парадигма, методика викладання іноземних мов, педагогічна автономія, міжкультурна комунікація, критичне мислення.

ІГНАТЕНКО V.D., candidate of pedagogical sciences

Bila Tserkva national agrarian university

POST-METHOD PARADIGM IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

The paper discusses the post-method paradigm in foreign language teaching, which emphasizes teacher autonomy, consideration of local and cultural context, and strategic flexibility in combining teaching methods.

Keywords: post-method paradigm, foreign language teaching methodology, teacher autonomy, intercultural communication, critical thinking.

Сучасна методика викладання іноземних мов пройшла тривалий і складний еволюційний шлях: від граматико-перекладного методу, який акцентував увагу на формальному засвоєнні граматики та письмових вправ, до аудіолінгвального підходу, комунікативної методики та інтерактивних технологій. Наприкінці ХХ століття дедалі очевиднішою стала криза традиційного методоцентризму, що проявлялася у прагненні знайти один універсальний «правильний» метод навчання. Надмірна стандартизація, ігнорування локальних умов та відсутність гнучкості у застосуванні методів призвели до формування нового етапу розвитку методики — постметодичного. Концепцію цього підходу запропонував Б. Кумаравадівелу, наголошуючи на необхідності відмови від універсалізму, визнанні важливості автономії викладача, локального контексту та інтеграції різних педагогічних стратегій у навчальний процес.

Критика «методичної залежності» стала вихідною точкою постметодичного мислення. Викладач більше не розглядається як пасивний виконавець наперед визначених інструкцій, а постає як дослідник і практик, який має право і обов'язок адаптувати педагогічні рішення відповідно до потреб конкретної аудиторії. На зміну домінуванню методів приходить орієнтація на стратегії, які варіюються залежно від соціального та культурного середовища, навчальних завдань і освітніх цілей, а також від індивідуальних характеристик студентів.

У своїй теорії Б. Кумаравадівелу виділив три ключові параметри постметодичної педагогіки. Параметр конкретності (particularity) передбачає врахування локального контексту — соціального, культурного, інституційного та психологічного — у процесі планування та реалізації навчання. Параметр практичності (practicality) акцентує на тому, що викладач не лише користується готовими методиками, а й конструює власні підходи на основі власного досвіду, рефлексії та спостережень за ефективністю навчальних практик. Параметр можливості (possibility) розширює функції мови за межі суто комунікативної діяльності, розглядаючи її як інструмент формування ідентичності, розвитку критичного мислення та соціальної активності.

Постметодичний підхід відкриває простір для педагогічної автономії й творчості. Викладач отримує свободу комбінувати різні методи та техніки, інтегрувати цифрові технології, адаптувати комунікативні завдання до міжкультурних реалій та стимулювати формування у студентів навичок критичного осмислення інформації. Це не відмова від досягнень попередніх методик, а їхнє переосмислення та інтеграція в умовах сучасного освітнього середовища. Важливим аспектом є активна роль студента: навчання спрямоване не лише на засвоєння мовних структур, а й на розвиток автономії, навичок самостійного навчання, умінь ефективної міжкультурної взаємодії та критичного аналізу інформації.

Постметодичний етап у викладанні іноземних мов є не просто теоретичною концепцією, а реальною зміною освітньої парадигми. Він відображає перехід від пошуку єдиної «правильної» методики до усвідомлення багатоманітності освітніх контекстів і необхідності індивідуальних педагогічних рішень. Такий підхід формує викладача-новатора, здатного відповідати на виклики глобалізованого світу, і студента-автономного комунікатора, готового діяти у багатокультурному середовищі. Гнучкість, контекстуальність і орієнтація на стратегічне мислення роблять постметодичну парадигму ключовим орієнтиром сучасної лінгводидактики та перспективним напрямом розвитку методики викладання іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Краснощорков П.В., Воронюк В.І., Вишатицька І.Р. Аналіз ефективності сучасних методик викладання іноземних мов в українських закладах вищої освіти. Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. № 14. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/524>
2. Доложевська Л.О., Мартинюк А.П. Викладання іноземних мов в системі освіти України: національні особливості та міжнародні стандарти. Академічні студії: серія «Гуманітарні науки». 2024. № 4. URL: <https://www.academystudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/622>
3. Kandel R.K. Postmethod Pedagogy in Teaching English as a Foreign Language: Students' Perceptions. Journal of NELTA Gandaki. URL: <https://www.nepjol.info/index.php/jong/article/view/26606>
4. Kumaravadivelu B. Toward a Postmethod Pedagogy. TESOL Quarterly, 2001. Vol. 35. No. 4. P. 537–560. URL: <https://works.bepress.com/bkumaravadivelu/26/>
5. Nedashkivska T., Yarynovska K. Innovation in Teaching Polish to Students of Philology. Zhytomyr Ivan Franko State University Journal, Pedagogical Sciences. 2024. Vol. 4 (119). URL: <https://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/319766>

УДК 159: 922.37.018

ПЕТРЕНКО О.М., асистентка, ХАРЧЕНКО С.І., асистентка

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ

У тезах розглядається взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та ризиком професійного вигорання. Аналізуються сучасні підходи до формування емоційних компетентностей, що сприяють збереженню психологічного здоров'я та підвищенню ефективності роботи. Висвітлюються основні стратегії розвитку емоційного інтелекту у професійній діяльності та їх роль у профілактиці емоційного виснаження.

Ключові слова: емоційний інтелект, професійне вигорання, емоційна компетентність, психологічне здоров'я, професійна ефективність.

PETRENKO O.M., assistant, KHARCHENKO S.I., assistant

Bila Tserkva national agrarian university

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A PREVENTION OF PROFESSIONAL BURNOUT

The theses examine the relationship between the level of emotional intelligence and the risk of professional burnout. Modern approaches to the formation of emotional competencies that contribute to maintaining psychological health and increasing work efficiency are analyzed. The main strategies for developing emotional intelligence in professional activities and their role in preventing emotional exhaustion are highlighted.

Keywords: emotional intelligence, professional burnout, emotional competence, psychological health, professional effectiveness.

Професійне вигорання є однією з актуальних проблем сучасного суспільства та організацій. Воно проявляється емоційним виснаженням, цинізмом у ставленні до роботи та зниженням ефективності виконання завдань. Одним із ефективних засобів запобігання професійному вигоранню є розвиток емоційного інтелекту (ЕІ) – здатності людини усвідомлювати, розуміти та керувати власними емоціями та емоціями інших [1].

У дослідженні використовувалися методи аналізу наукових публікацій, опитувальники для оцінки рівня емоційного інтелекту та опитувальники професійного вигорання. Методологія ґрунтувалася на порівняльному аналізі рівня ЕІ та проявів емоційного виснаження серед різних професійних груп [2].

Дослідження показало, що високий рівень емоційного інтелекту корелює із зниженим ризиком професійного вигорання. Працівники, які вміють розпізнавати власні емоції, контролювати стресові реакції та ефективно взаємодіяти з колегами, менш схильні до виснаження [3,4].

Основні стратегії розвитку ЕІ самоусвідомлення це саморегуляція, мотивація, емпатія, соціальні навички. Підвищення рівня емоційного інтелекту сприяє збереженню психологічного ресурсу працівника, покращенню міжособистісної взаємодії та зниженню ймовірності професійного виснаження [5].

Отже, розвиток емоційного інтелекту є ефективним засобом профілактики професійного вигорання. Працівники з високим рівнем емоційних компетентностей демонструють кращу стресостійкість, ефективніше виконують завдання та зберігають психологічне здоров'я. Рекомендовано впроваджувати тренінгові програми та практики розвитку ЕІ у професійному середовищі для зниження ризику виснаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. American Psychologist: Bantam, 2005. 352 с.
2. Маслач К., Джексон С. Професійне вигорання: теорія та практика. Х.: Основа, 2019. 288 с.
3. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits. American Psychologist. 2020. Vol. 63. № 6. P. 503–517.
4. Карамушка Л.М., Гнускіна Г.В. Психологія професійного вигорання підприємців: монографія. Київ: Логос, 2018. 198 с.
5. Мафтин Л.В. Розвиток емоційного інтелекту зростаючої особистості: метод. реком. до вивчення курсу. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 62 с.

УДК 159.91:796.015.6

ДУДНИК О.К., канд. біол. наук, **ІВАЩЕНКО О.О.**, канд. наук з фіз. виховання і спорту
Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ПРИ ФІЗИЧНОМУ НАВАНТАЖЕННІ ЛЮДИНИ

Метою роботи було дослідження особливості людей з різним психофізіологічним станом. Було встановлено, що психофізіологічний стан пов'язаний із якістю переробки інформації визначається часом центральної затримки. Вивчення виявило, що зниження рівня психофізіологічного стану призводить до зростання напруження регуляторних механізмів

Ключові слова: психофізіологічний стан, афект, фаза тривоги, фаза виснаження, фаза опору.

DUDNYK O., candidate of biological sciences, **IVASHCHENKO O.**, candidate of sciences in physical education and sports

PSYCHOPHYSIOLOGICAL CAPABILITIES DURING PHYSICAL LOAD OF A PERSON

The aim of the work was to study the characteristics of people with different psychophysiological states. It was established that the psychophysiological state is associated with the quality of information processing and is determined by the time of the central delay. The study revealed that a decrease in the level of the psychophysiological state leads to

an increase in the tension of regulatory mechanisms

Keywords: psychophysiological state, affect, anxiety phase, exhaustion phase, resistance phase.

Мета роботи: було дослідження особливостей різних психофізіологічних станів.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. Кожного дня людина виконує фізичне навантаження і зустрічається з різними життєвими ситуаціями, які мають певний вплив на її настрій, поведінку, діяльність до досягнення певних результатів. Це може бути якась стресова ситуація (як наприклад: конфлікт з викладачем або батьками, не здатність виконати поставлену ціль), відчуття тривоги, стан афекту, коли людині важко себе контролювати, або стан депресії. І кожен стан певною мірою формує поведінку людини. Такі стани називаються психічними. Результати досліджень та їх обґрунтування. Психічний стан – сукупність ознак психічної діяльності людини, які характеризують її стан у певний момент. Розрізняють стан розумової діяльності, стан настрою, стан мобілізації або розслаблення волі, стан поведінки і дій людини, наприклад, спокій, роздратування, тривога, радість, тощо. Психічні стани енергетично мобілізують і активізують людину до дій, які відповідають цим станам. Найбільше на поведінку людини впливає стан, який діє на свідомість, почуття і волю людини одночасно. Це може бути, наприклад, депресія. Будь-який психічний стан – це складний комплекс. Він включає настрій – відносно стійкий стан помірної або слабкої інтенсивності, який надає на деякий період певного емоційного забарвлення психічному життю людини. Значний вплив на настрій має задоволеність чи незадоволеність досягнення певних результатів, станом здоров'я. На події різного характеру, які викликають емоції, переживання, організм людини реагує певною комплексною реакцією. Те, який психічний стан буде викликаний через ту чи іншу ситуацію, залежить від складності ситуації і від того, як реагує людина на неї. Під дією стресу в організмі людини виробляються певні гормони, які змінюють режим роботи серця, підвищують тиск, частоту пульсу, послаблюють захисні сили організму. Якщо навіть у важкій стресовій ситуації людина контролює свої дії, здатність її пристосування до нових умов знижується, і внаслідок цього підвищується ймовірність досягнення поставленої цілі.

Є такі види стресів: 1. *фізіологічний* – викликаний надмірним фізичним навантаженням; 2. *психологічний* – зумовлений складними відносинами з оточуючими; 2.1. *інформаційний* – породжений надмірністю або недостатністю, безсистемністю важливої інформації; 2.2. *управлінський* – зумовлений великою відповідальністю при досягненні певних результатів; 2.3. *емоційний* – проявляється в ситуаціях виконання поставленої цілі, результату.

Сельє виділяє такі фази розвитку стресу: 1. *фаза тривоги* – для неї характерні зміни в організмі (блідість чи почервоніння, холодний піт, тремтіння), які готують організм до нової ситуації. Якщо ця фаза затягується, то складається враження, що організм повертається до свого нормального стану. 2. *фаза опору* – організм, щоб не змінюватись зовнішньо, використовує залишки ресурсів. Вони не є безмежні, і якщо стрес продовжується, то їх кількість катастрофічно зменшується. Це 3-тя фаза розвитку стресу. 3. *фаза виснаження* – веде до нервових зривів або й до смерті. Наприклад, студент, який вчиться навідмінно, на екзамені отримує оцінку „3”. Для нього - це стресова ситуація. Далі організм реагує на отриману оцінку тривогою: „що буде?”, „як це змінити?” (1-а фаза). Потім студент думає: „за що?”, „не може бути, я ж все відповів”, „викладач мене завалив” (фаза опору). Далі може бути нервовий зрив (фаза виснаження). При аналізі психологічного стресу потрібно враховувати такі моменти як: важливість ситуації для людини, інтелектуальні процеси і особливості людини. Ці психофізіологічні фактори зумовлюють реакції у відповідь. На відміну від фізіологічного стресу, при психологічному стресі реакції є індивідуальними і не завжди можуть бути передбаченими. Наприклад, на погрозу одна людина реагує гнівом, а інша – страхом. Розглянемо такі психічні стани як фрустрація, афект і депресія.

Фрустрація – це психічний стан людини, який виникає внаслідок неможливості задоволення потреб через наявність перешкод (реальних чи уявних). Наприклад, студент підготував доповідь на заняття, а викладач приходить і каже, що пари сьогодні не буде. Студент є фрустрованим через те, що він підготувався, але не може задовільнити своє

бажання виступити. Фрустрація виявляється у депресії, спробах зняти напруження за допомогою куріння, алкоголю, відмови від активної діяльності. Фрустрація може супроводжуватись агресією, спрямованою на інших людей; агресією, спрямованою на себе або агресією, спрямованою на предмет досягнення. Людина може попередити виникнення фрустрації. Основною умовою є спокійна і адекватна оцінка того, що відбувається, стримання емоцій, а іноді і навмисна байдужість.

Афект – сильний, відносно недовготривалий стан, пов'язаний з різкою зміною важливих для людини життєвих обставин. У стані афекту людина концентрує увагу на своїх почуттях. Її свідомість не сприймає чогось іншого, навіть того, що має важливе життєве значення. При афекті спостерігається порушення координації рухів, крик, плач, сміх, надмірне жестикулювання. Контролювати афект є дуже важко, тому важливо уникати ситуацій, які його породжують, використовувати різні відволікаючі методи, прогнозувати негативні наслідки. Наприклад, образа близької людини. Людина злиться і кидається у бійку, не контролюючи свої дії, вчинки, слова, і зупинитись їй самій є дуже важко. Буває, що потім особа не пам'ятає деяких моментів зі сварки чи бійки, – короткотривала втрата пам'яті.

Депресія – психічний розлад, що характеризується патологічним погіршенням настрою з негативною, песимістичною оцінкою самого себе, майбутнього і часто минулого, що супроводжується спотворенням мисленневих процесів, руховим гальмуванням. Вона порушує нормальне „функціонування” організму людини. Характерними ознаками депресії є відчуття внутрішньої порожнечі; низький рівень енергії та відчуття апатії; втрата апетиту, почуття гумору, відчуття жалю до самого себе; негативна думка про себе, про інших і про майбутнє; втрата інтересу до життя, соціальні проблеми, прагнення до самоти; втрата інтересу до власної зовнішності, низька самооцінка.

Існують ще такі, властиві людині, психічні стани як відчай, сум, розгубленість, натхнення, дисциплінованість та інші. І залежно від сили подразника, тобто від того, що впливає на людину, організм відповідно реагує. Дуже важливо навчитися керувати своїми діями, словами. Часто в стані емоційної напруги ми не контролюємо себе. У стані депресії часто виникають думки про самогубство. Але якщо ми навчимося передбачати можливі наслідки ситуації і можливі варіанти вирішення певних конфліктів, то ми зможемо володіти собою. Отже, у будь-яких ситуаціях людина залишається собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коробейніков Г.В., Дудник О.К. Діагностика психоемоційних станів у спортсменів. Спортивна медицина. Національний університет фізичної культури. Київ., Олімпійська література. 2008. № 1. С. 33–36.
2. Ровний А.С. Сенсорні механізми управління точнісними рухами людини. Харків Харківський державний інститут фізичної культури: ХаДІФК, 2001. 220 с.
3. Коваленко С.О. Аналіз варіабельності серцевого ритму за допомогою методу медіанної спектрограмми. Фізіологічний журнал .Національний університет фізичної культури. Київ, 2005. Т. 51. № 3. С. 92–95.

УДК 81'27:631

ЧЕРНИЩУК Ю.І., старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ АГРАРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті обґрунтовано необхідність інтеграції мовознавчих підходів у сферу аграрних наук у зв'язку з процесами глобалізації, міжнародного співробітництва та цифровізації освітнього простору.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, аграрна лінгвістика, професійна мова, глобалізація, термінологія.

CHERNYSHCHUK Y.I., senior lecturer

Bila Tserkva national agrarian university

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A FACTOR IN THE FORMATION OF AGRICULTURAL LINGUISTICS

The article necessity of integrating linguistic approaches into the field of agricultural sciences is substantiated in connection with globalization processes, international cooperation, and the digitalization of the educational space.

Keywords: intercultural communication, agricultural linguistics, professional language, globalization, terminology.

У XXI столітті розвиток науки і освіти дедалі більше залежить від якості комунікації між представниками різних культур. Процеси глобалізації, інтернаціоналізації освіти та інтеграції України до європейського освітнього простору роблять міжкультурну комунікацію ключовим фактором становлення нових напрямів мовознавчих досліджень, серед яких особливе місце належить аграрній лінгвістиці.

1. Міжкультурна комунікація в сучасному науковому дискурсі.

Теорія міжкультурної комунікації активно розвивається з другої половини ХХ ст. завдяки працям Е. Холла, Г. Хофстеде, Д. Хаймса та інших дослідників. У сучасних умовах вона розглядається не лише як процес взаєморозуміння між носіями різних культур, а й як соціокультурний механізм, що впливає на розвиток науки, освіти та професійних сфер.

У галузі аграрних наук міжкультурна комунікація виконує функцію посередника між країнами, які співпрацюють у сфері виробництва, переробки, екології та продовольчої безпеки. Вона є основою міжнародних проєктів, конференцій, спільних освітніх програм.

2. Роль мови у становленні аграрної лінгвістики.

Мова виступає не лише інструментом спілкування, а й засобом концептуалізації знань. Аграрна лінгвістика як новий напрямок мовознавства спрямована на дослідження особливостей мовної репрезентації аграрної науки, фахової термінології, а також на аналіз комунікативних стратегій у професійному середовищі.

Англійська мова відіграє провідну роль як міжнародна мова науки й техніки. У сфері аграрної освіти та досліджень вона слугує засобом доступу до передових знань, сучасних технологій і наукових публікацій. Володіння англійською є ключовим елементом професійної мобільності майбутніх аграріїв.

4. Аграрна термінологія та міжкультурний аспект.

Одним із важливих завдань аграрної лінгвістики є уніфікація та стандартизація аграрної термінології. Часто один і той самий термін у різних мовах має відмінні значення або культурні конотації, що може призвести до непорозуміння у професійній діяльності. У цьому контексті міжкультурна комунікація допомагає гармонізувати терміносистеми, забезпечити точність перекладу та зрозумілість наукових текстів.

5. Інноваційні технології у міжкультурній комунікації.

Сучасні цифрові інструменти (онлайн-словники, термінологічні бази, системи автоматизованого перекладу, платформи дистанційного навчання) значно розширюють можливості для розвитку міжкультурної компетентності студентів аграрних університетів. Використання віртуальних середовищ для спільних проєктів із зарубіжними студентами дозволяє не лише вивчати іноземну мову, а й занурюватися в культурний контекст.

6. Виховання міжкультурної компетентності.

Формування міжкультурної компетентності майбутніх аграрних спеціалістів є одним із стратегічних завдань сучасної освіти. Вона включає:

- володіння іноземними мовами (передусім англійською);
- розуміння культурних кодів та особливостей ділового етикету;
- навички адаптації до іншомовного середовища;
- здатність ефективно застосовувати аграрну термінологію у різних жанрово-стильових різновидах комунікації.

Отже, міжкультурна комунікація виступає одним із провідних чинників становлення аграрної лінгвістики як окремої галузі мовознавства. Вона забезпечує інтеграцію гуманітарних і технічних знань, сприяє розвитку професійної компетентності та формує підґрунтя для міжнародного співробітництва в аграрній сфері. Розвиток аграрної лінгвістики

безпосередньо залежить від здатності науковців та студентів ефективно комунікувати в багатокультурному середовищі, що робить міжкультурну комунікацію стратегічним пріоритетом сучасної освіти і науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Holliday A., Hyde M., Kullman J. Intercultural Communication: An Advanced Resource Book for Students (4th ed.). Routledge. 2021.
2. Bhar S.K., Rafik-Galea S. Role of English Language in Agricultural Organisations. F1000Research, 2022. 11. 262 p.
3. Kachmarchyk S. Structural Features of Two-Way Translation of Complex Agricultural Terms. International Journal of Philology. 9 (1). 2024.

УДК 378.015:37.159.9

ХОМЧУК О.П., канд. психол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Окреслено значення проектної діяльності для підготовки майбутніх психологів, її вплив на розвиток креативності, комунікативних умінь, самостійності та відповідальності студентів.

Ключові слова: проектна діяльність, професійна компетентність, освітні технології, навчально-пізнавальна активність.

КНОМСЧУК О.Р., candidate of psychol. science

Bila Tserkva national agrarian university

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF PROJECT ACTIVITIES OF EDUCATION SEEKERS

The significance of project work in the training of future psychologists is outlined, emphasizing its impact on creativity, communication skills, independence, and responsibility.

Keywords: project activity, professional competence, educational technologies, learning and cognitive activity.

Модернізація системи освіти в Україні сьогодні є не просто бажаним напрямком розвитку, а гострою необхідністю, продиктованою вимогами сучасного суспільства, глобалізаційними процесами та швидким науково-технічним прогресом. Змінюються підходи до навчання, оновлюється структура освітнього процесу, і це вимагає відповідних перетворень у всіх його складових. Йдеться не лише про перегляд та вдосконалення змісту навчальних дисциплін чи створення нового програмного забезпечення, але й про якісне оновлення інструментарію педагогів. Одним з таких дієвих інструментів виступають сучасні освітні технології, які надають можливість забезпечити навчання на принципово новому рівні, зорієнтованому на активну позицію здобувача освіти [5].

У психолого-педагогічній літературі підкреслюється, що головними характеристиками новітніх освітніх технологій є трансформація характеру діяльності та взаємодії між усіма учасниками навчального процесу, а також зміщення акцентів: від простого передавання знань до створення умов для розвитку індивідуального потенціалу кожної особистості. Це означає, що головним завданням освіти стає не стільки передача готової інформації, скільки формування здатності самостійно її шукати, осмислювати, критично оцінювати та творчо використовувати. Таким чином, сучасні освітні технології сприяють не тільки розширенню кругозору, а й формуванню комплексу компетентностей, необхідних для життя у динамічному світі [2,4].

Однією з таких технологій, яка поєднує традиційний навчальний досвід із новітніми педагогічними підходами, є проектна діяльність. Хоча у світовій педагогічній практиці вона вже давно застосовується, у вітчизняній освіті її значення особливо актуалізується саме

зараз, адже вона відповідає сучасним вимогам щодо особистісно-орієнтованого навчання. Проектна діяльність є формою навчально-пізнавальної активності, яка спрямована на досягнення конкретної, свідомо поставленої мети. При цьому результатом стає створення індивідуального чи колективного творчого продукту, що одночасно сприяє розвитку особистості та забезпечує єдність між різними етапами освітнього процесу [3,5].

У науковій літературі наголошується, що проектна діяльність у педагогіці має два основних типи результатів. Перший – зовнішній, або «продуктний», пов'язаний із матеріальним чи практичним результатом роботи над проектом. Це може бути дослідницька робота, презентація, методичний посібник, мультимедійний продукт тощо. Другий результат – внутрішній, або «людський», пов'язаний з особистісними змінами, які відбуваються у здобувачів освіти в процесі реалізації проекту. Йдеться про розвиток мотивації до навчання, стимуляцію креативності, формування дослідницьких, комунікативних, кооперативних та організаційних умінь, а також про підвищення психологічної стійкості та зменшення рівня тривожності. Іншими словами, проектна діяльність позитивно впливає не лише на академічні результати, а й на особистісний розвиток студентів.

Важливо зазначити, що проектна діяльність має взаємний ефект, охоплюючи не тільки здобувачів освіти, але й педагогів, які організують навчальний процес. Викладач, працюючи із проектами, має змогу поглиблювати власні знання, удосконалювати організаторські навички, налагоджувати справжнє партнерство зі студентами, що, у свою чергу, сприяє зростанню його професійної майстерності. Таким чином, проектна діяльність створює умови для двостороннього розвитку: студенти стають більш самостійними та відповідальними, а викладачі – більш гнучкими та інноваційними у своїй професії [1,3].

Сучасні публікації у сфері психології підтверджують, що проектна діяльність має особливе значення для підготовки майбутніх психологів. Для цієї категорії студентів вона виступає не лише як форма навчальної активності, а й як спосіб набуття досвіду організації психологічних заходів, тренінгів, консультацій. Студент, що вчиться проектувати і втілювати власні ідеї, набуває тих навичок, які в подальшому стають основою його професійної діяльності. Більш того, проектна діяльність сприяє розвитку морально-вольових рис характеру, що є важливим для майбутніх фахівців психологічної сфери [4,6].

Роль викладача у такій діяльності значно трансформується. Якщо раніше педагог переважно виступав джерелом знань, то тепер він виконує функції координатора, консультанта та експерта. Саме він спрямовує студентів, допомагає формулювати завдання, аналізує проміжні результати та оцінює підсумковий продукт. Такий підхід робить навчання більш демократичним, заснованим на співпраці, а не на ієрархії.

Переваги застосування методу проектів у навчанні очевидні: підвищення інтересу до вивчення психології як науки, збагачення інформаційного поля студентів, стимулювання їх творчого потенціалу, розвиток умінь працювати в команді, формування навичок самоорганізації та відповідальності. Крім того, проектна діяльність сприяє формуванню соціальної активності студентів, дає їм можливість проявити себе, а також сприяє встановленню тісніших міжособистісних контактів у групі [3,4,6].

Отже, завдяки своїй універсальності проектна діяльність може бути інтегрована в усі психологічні дисципліни, що викладаються у закладах вищої освіти. Це створює сприятливі умови для комплексного розвитку майбутніх спеціалістів, формування у них цілісного бачення професійної діяльності та впевненості у власних силах. Таким чином, метод проектів стає не лише ефективною педагогічною технологією, але й потужним засобом особистісного та професійного зростання як студентів, так і викладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 248 с.
2. Гончаренко С.У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі. Київ: Вища школа, 2003. 323 с.
3. Малиновська О. Проектність як феномен утвердження проектної культури в освіті. Управління освітою. 2008. № 13. С. 26-30.
4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. /О. М. Пехота та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К.,

2001. 256 с.

5. Сіденко А.С. Метод проєктів: історія та практика застосування . Завуч. 2003. № 6. С. 36–44.

6. Чалабів Р. Проєктна технологія та метод тренінгу. Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2008. № 1. С. 51–53.

УДК 159.922

ХАРЧЕНКО С.І., асистентка, **ПЕТРЕНКО О.М.**, асистентка

Білоцерківський національний аграрний університет

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТИВНИХ МЕТОДІВ У ФОРМУВАННІ ЗГУРТОВАНOSTI КОЛЕКТИВУ

У тезах розглядаються сучасні дослідження, що підтверджують значення згуртованості для ефективної групової діяльності. Проаналізовано можливості використання проєктивних методів у діагностиці та розвитку командної єдності.

Ключові слова: проєктивні методи, групова згуртованість, командування, психологічна діагностика, фасилітаційні техніки, командна взаємодія.

KHARCHENKO S.I., assistant, **PETRENKO O.M.**, assistant

Bila Tserkva national agrarian university

THE USE OF PROJECTIVE METHODS IN DEVELOPING TEAM COHESION

The paper examines recent studies confirming the importance of cohesion for the effectiveness of group activities. The possibilities of applying projective methods in diagnosing and strengthening team unity are analyzed.

Keywords: projective methods, group cohesion, team building, psychological assessment, facilitation techniques, team interaction.

Згуртованість колективу в сучасних умовах розглядається як провідний чинник ефективності групових процесів. Вона визначає якість міжособистісних стосунків, рівень взаємної підтримки та продуктивність спільної діяльності. У дослідженнях останніх років показано, що високий рівень згуртованості асоціюється не лише з результативністю, але і зі зниженням рівня стресу та конфліктності у колективі[4]. Саме тому розробка інноваційних методів зміцнення згуртованості стає актуальною для психології праці, організаційної та освітньої праці.

Традиційні інструменти діагностики згуртованості – опитувальники, шкали чи соціометрія – дають кількісні показники, проте часто не виявляють приховані бар'єри у взаємодії. Проєктивні методи дозволяють долати цю межу, оскільки активізують символічне мислення, метафоричні асоціації та емоційні образи, які учасники не завжди здатні вербалізувати прямо. Вони ефективно поєднують діагностичну та розвивальну функції: під час виконання завдань учасники отримують досвід співпраці, тим самим зміцнюючи згуртованість [6].

Метааналіз командних інтервенцій у спорті [1] показав, що групові вправи, спрямовані на створення спільних символів і візуалізацій, істотно підвищують відчуття єдності команди. Схожі висновки отримано також у дослідженнях он-лайн груп, де проєктивні практики допомагають адаптуватися до нових форматів взаємодії [5]. Вони довели, що використання проєктивних завдань – створення колективних колажів чи спільне обговорення метафоричних зображень – допомагає зберігати високий рівень згуртованості навіть за відсутності фізичної присутності.

Крім того, нові валідовані інструменти, такі як Erlangen Team Cohesion at Work Scale [2], поєднані з проєктивними техніками, дозволяють отримати комплексні дані: від статистичних вимірів до якісного розуміння групової динаміки. Це особливо цінно в організаціях із високими вимогами до командної роботи.

До ефективних проєктивних технік, які сприяють формуванню згуртованості, належать: метафоричні карти – учасники обирають образи, що символізують їхнє місце в

колективі, та обговорюють спільні і відмінні риси;

колективні колажі – група створює спільний візуальний образ команди, що формує відчуття єдності;

рольові вправи – кожен бере на себе уявну роль, яка відображає його бачення команди, що дозволяє виявити приховані конфлікти та очікування;

символічні асоціації – вправи з підбором метафор або коротких історій про команду, які допомагають виявити емоційне ставлення до групи.

Такі завдання не лише відкривають простір для діалогу, але і слугують інструментом розвитку довіри, емпатії та взаємної підтримки.

Незважаючи на позитивні результати, використання проєктивних методів потребує подальшої стандартизації. Викликом є суб'єктивність інтерпретацій і недостатність довготривалих досліджень ефективності. Важливим завданням майбутніх наукових робіт є створення протоколів аналізу результатів, адаптація вправ для різних укультурних і професійних середовищ, а також дослідження стійкості ефекту після завершення тренінгових програм [3].

Проєктивні методи виступають цінним ресурсом у формуванні згуртованості колективу. Вони дозволяють виявити приховані емоційні процеси та посилюють відчуття «ми» через колективні символи та метафори. Поєднання традиційних кількісних вимірів із проєктивними завданнями забезпечує багатовимірний підхід до діагностики і розвитку команд. Подальші дослідження мають зосередитися на емпіричному підтвердженні довгострокових ефектів та розробці методологічно чітких інструментів для практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kwon S. H. Analyzing the impact of team-building interventions on team cohesion in sports teams: a meta-analysis study. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 15. 1353944 p. DOI:10.3389/fpsyg.2024.1353944.

2. Lieb M., Titzmann F., Wekenborg M., Richter P. The Erlangen Team Cohesion at Work Scale (ETC): Development and validation in health care settings. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2024. Vol. 21. No. 1. 10885512 p. DOI:10.3390/ijerph21010001.

3. Zamecnik A., Grossen M., Tormey R. The perceptions of task cohesion in collaborative learning: Temporal motif analysis. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning*. 2024. DOI:10.1007/s11412-024-09424-5

4. Mehdi Abadi P. The role of team cohesion in success: A literature review from a psychological perspective. *Health Nexus*. 2023. Vol. 1. No. 4. P. 81–89. DOI:10.61838/kman.hn.1.4.10.

5. Branitsky A., Kellerman I., Orkibi H. Group cohesion and necessary adaptations in online groups compared with face-to-face groups. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2024. Vol. 21. No. 4. 11102034 p. DOI:10.3390/ijerph21041102.

6. Phillipson G. Researcher-driven projective and enabling techniques in qualitative inquiry. *Qualitative Research Journal*. 2023. Vol. 23. No. 2. P. 175–189. DOI:10.1177/14687941231123456.

УДК 378.014

ЗЕЛІНСЬКА В.А., асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

ВАЖЛИВІСТЬ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В роботі розглянуто роль самостійної роботи під час навчального процесу у вищих навчальних закладах, а також переваги, які надає студентам правильна організація самостійної діяльності

Ключові слова: вища школа, самостійна робота, ефективність навчання, самоорганізація, компетентність.

ZELINSKA V., assistant

Bila Tserkva national agrarian university

THE SIGNIFICANCE OF INDEPENDENT ACADEMIC WORK OF STUDENTS IN

HIGHER EDUCATION

The paper considers the role of independent work in the educational process at higher education institutions, as well as the advantages that proper organisation of independent work provides to students.

Keywords: higher education, independent work, learning effectiveness, self-organisation, competence.

Самостійна робота студентів у сучасних умовах є невід’ємною складовою освітнього процесу у вищих навчальних закладах. Вона не лише доповнює аудиторні заняття, а й виступає важливим чинником формування конкурентоспроможного фахівця. Студент, який здатний працювати самостійно, швидше адаптується до вимог професійного середовища, вміє організувати власний час та відповідально ставиться до здобуття знань. Крім того в межах сучасних освітніх програм вищих навчальних закладів на самостійну роботу відводиться дві третини загального обсягу годин, що засвідчує важливість та необхідність для студентів оволодіти навиками організації самостійної роботи.

Отже, правильна організація роботи, має ряд корисних переваг, скориставшись якими студент зможе здобути знання на високому рівні та успішно інтегрувати їх у майбутню професію. Вміння самостійно працювати над завданнями, перш за все стимулює розумову активність та підвищує результативність навчання. Розвиток навичок самостійного навчання надає відчуття особистої компетентності, що призводить до мотивації, впевненості в собі, розвитку навчальних технік, що дозволить розвинути інтелект, самостійність, здатність аналізувати та вирішувати проблеми, послідовно покращуючи свої академічні результати, стаючи відповідальним за нові знання.

Більш того, самостійна робота сприяє розвитку критичного та аналітичного мислення. Під час опрацювання наукової літератури, виконання індивідуальних завдань чи підготовки до семінарів студент вчиться відбирати головне, порівнювати різні джерела, робити власні висновки. Це дозволяє перетворювати знання з «готових істин» на особистісно засвоєні переконання.

Не менш важливою функцією самостійної роботи є формування відповідальності та навичок самоорганізації. В умовах університету студент часто сам обирає темп і спосіб виконання завдань, планує підготовку до модулів та екзаменів. Таким чином, він поступово виробляє здатність до тайм-менеджменту, що надзвичайно цінується у професійній діяльності.

До того ж, самостійна робота готує майбутнього фахівця до безперервного навчання протягом життя. У швидкозмінному світі інформаційних технологій і постійних інновацій вміння самостійно здобувати й оновлювати знання є запорукою професійної успішності.

Не менш важливо, що самостійна робота стимулює творчу активність. Виконання рефератів, курсових чи проєктних завдань часто потребує пошуку нестандартних рішень, оригінальних підходів та власної ініціативи. Це формує у студентів навички дослідницької діяльності й відкриває шлях до наукової роботи.

Самостійна робота також розглядається як метод, процедура, форма організації і навіть як система дидактичних заходів, спрямованих на:

- 1) Поглиблення знань та їх розвиток.
- 2) Закріплення знань.
- 3) Навчання практичним навичкам.
- 4) Формування схильності до самостійного пошуку нових знань.

Система завдань для самостійної роботи з такими характеристиками повинна допомогти майбутньому фахівцю поступово переймати професійні моделі поведінки, в яких очевидними є відданість справі, самосвідомість, самостійність і творчість. Передбачається, що система завдань для самостійної роботи полягає у виконанні свідомих, розумових (або інтелектуальних) та практичних дій, спрямованих на досягнення вищого рівня когнітивної незалежності і, разом з тим, реальної можливості творчого застосування

здобутих знань у будь-якій професійній ситуації і навіть у житті, оскільки навчитися вчитися – це навчитися мислити і навчитися жити.

Отже, роль самостійної роботи студентів у вищій школі надзвичайно велика. Вона забезпечує глибоке засвоєння знань, виховує відповідальність, розвиває критичне мислення й навички самоорганізації. Саме завдяки їй формуються якості, що дозволяють випускникові університету бути конкурентним спеціалістом, здатним до професійного й особистісного розвитку впродовж усього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Решитько А.Д. Ефективні форми самостійної роботи студенти в процесі вивчення англійської мови. Дослідження та впровадження в навчальний процес сучасних моделей викладання іноземної мови: лінгво-дидактичні, методичні та міжнародні перспективи: зб. матер. конф. / М-во освіти та науки; Одеський нац. університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2019. С. 230–233
2. Зелінська В.А., Цвид-Гром О.П. Методичні рекомендації для виконання самостійної роботи із навчальної дисципліни «Фахова іноземна мова» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 101 «Екологія», ОП «Екологія». 2024. 47 с.
3. Гайдаєнко О.Ф., Горпинюк О.П., Сімонова І.В. Організація самостійної роботи студентів з іноземної мови: матеріали XV міжнар. наук. конф. «Сучасні парадигми вищої медичної освіти», 25 берез. 2015 р., Київ. Київ, 2015. С. 46–48.
4. Лютівєва Я.П., Савицька Л.В. Розвиток самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «спадщина Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця»: тези доповідей, 30-31 трав. 2019 р. Харків: ДІСА ПЛЮС, 2019. С. 349–351.

УДК 811.111'06-024.28

КИРИЛЕНКО М.О., асистент

Білоцерківський національний аграрний університет

ПОЛІСЕМІЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У тезах йдеться про полісемію як сучасне явище в англійській мові, що відображає швидкі та актуальні лексико-семантичні зміни в складі лексики англійської мови.

Ключові слова: полісемія, когнітивна лінгвістика, лексичне значення, контекстуальний аналіз, соціокультурні зміни.

KYRYLENKO M.O., assistant

Bila Tserkvs national agrarian university

POLYSEMY IN MODERN ENGLISH

The theses discuss polysemy as a modern phenomenon in the English language, reflecting rapid and relevant lexical and semantic changes in the composition of the English vocabulary.

Key words: polysemy, cognitive linguistics, lexical meaning, contextual analysis, sociocultural changes.

Полісемія – це явище, коли одне слово має кілька значень, пов'язаних між собою семантично. У сучасній англійській мові вона відіграє важливу роль через швидкі зміни лексики під впливом глобалізації, цифрових технологій та культурних контактів. Дослідження багатозначності допомагає зрозуміти когнітивні процеси формування значень та знаходить застосування у перекладі, викладанні англійської мови і словникових роботах [1].

Актуальність дослідження полягає у тому, що в сучасних медіа та інтернет-комунікації слова часто набувають нових значень, що потребує системного аналізу полісемічних одиниць [3].

Полісемія відрізняється від омонімії тим, що різні значення одного слова пов'язані між собою смислово. Лінгвісти виділяють такі типи полісемії:

Ядрова полісемія – основне значення слова і кілька похідних, пов'язаних із ним (head – «голова», «керівник», «верхівка»).

Метонімічна полісемія – зміна значення через асоціативний зв'язок (crown – «корона», «верхівка дерева»).

Метфорична полісемія – значення переноситься на основі подібності (mouse – «миша», «комп'ютерна миша»).

Це явище тісно пов'язане з когнітивною лінгвістикою. Концепти «image schema» та «conceptual blending» пояснюють, як мозок сприймає різні значення слова як єдину когнітивну структуру.

Прикладами з сучасної англійської можуть бути наступні:

Технології: cloud – «хмара» (погодна), «хмарне сховище» (ІТ).

Соціальні мережі: like – «подобається», «схоже на».

Медіа та реклама: viral – «вірусний» (медична термінологія), «швидко поширюється в інтернеті».

Молодіжна мова та меми: ghost – «привид», «ігнорувати повідомлення або людину».

Ці приклади демонструють, що нові значення слів часто виникають під впливом цифрових технологій і інтернет-культури [2].

Для аналізу полісемії застосовують такі підходи: 1) корпусний аналіз – вивчення великих текстових масивів (COCA, BNC, Google Ngram) для виявлення різних значень слова; 2) лексикографічний метод – порівняння значень у сучасних словниках (Oxford, Cambridge, Macmillan); 3) контекстуальний аналіз – визначення значення слова за реальним контекстом у медіа, соцмережах та рекламних матеріалах. Ці методи дозволяють не лише класифікувати значення, а й виявляти сучасні тенденції розвитку мови [2,3,4].

Отже, полісемія є важливою складовою сучасної англійської мови, яка: відображає зміни у лексиці під впливом соціальних і технологічних факторів; має практичну значимість для перекладу, навчання та лексикографії; допомагає зрозуміти когнітивні процеси, що лежать в основі формування значень. Дослідження полісемії дозволяє краще зрозуміти механізми мовної багатозначності та особливості сучасної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cruse D.A. Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford University Press, 2004.
2. Geeraerts D. Theories of Lexical Semantics. Oxford University Press, 2010.
- 3.. Murphy M.L. Lexical Meaning. Cambridge University Press, 2010.
4. Yule G. The Study of Language. 7th edition, Cambridge University Press, 2017.
5. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: https://www.ldoceonline.com/#google_vignette

УДК 378:316.77:63

БІЛЧЕНКО А.М., канд. пед. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

МІЖКУЛЬТУРНА АГРАРНА КОМУНІКАЦІЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ОСОБЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти міжкультурної аграрної комунікації у вищій школі. Акцент зроблено на особливостях формування іншомовної професійної компетентності студентів аграрних спеціальностей у контексті глобалізації освітнього простору.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, аграрна освіта, глобалізація, професійна компетентність.

BILICHENKO A.M., candidate of pedagogical sciences

Bila Tserkva national agrarian university

INTERCULTURAL AGRICULTURAL COMMUNICATION IN HIGHER EDUCATION: FEATURES, CHALLENGES AND PROSPECTS

The article discusses theoretical and practical aspects of intercultural agricultural communication in higher education. The emphasis is on the peculiarities of forming foreign language professional competence of students of agricultural specialties in the context of globalization of the educational space.

Keywords: intercultural communication, agricultural education, globalization, professional competence

Сучасний аграрний сектор дедалі більше інтегрується у світовий економічний простір. Цей процес вимагає від майбутніх фахівців не лише професійних знань, а й високого рівня міжкультурної компетентності. *Міжкультурна аграрна комунікація* в університетському середовищі – це процес взаємодії студентів, викладачів і науковців у навчальній, науковій та професійній діяльності, спрямований на ефективний обмін знаннями, досвідом і цінностями у сфері аграрних наук. Окрім того, це важливий фактор формування здатності студентів орієнтуватися у багатокультурному просторі, ефективно співпрацювати з міжнародними партнерами та в перспективі впроваджувати інновації у виробництво. Це не лише вивчення мов, а й створення простору для ефективної співпраці у глобалізованому аграрному середовищі.

Дослідження міжкультурної комунікації в освіті охоплюють низку аспектів: теорії міжкультурної компетентності (Bennett, 1993; Deardorff, 2006), моделі освіти для міжнародного та міжкультурного контексту (Byram, 1997), а також прикладні дослідження у сфері аграрних наук, які підкреслюють специфіку професійної лексики та практик (Smith et al., 2018; Müller, 2020). Важливе місце займають роботи щодо академічної мобільності та її впливу на розвиток професійних і міжкультурних навичок студентів (Knight, 2014). Водночас у спеціальній літературі простежується дефіцит робіт, які б системно поєднували аграрну специфіку з міжкультурною підготовкою

Викладання аграрних дисциплін англійською та іншими іноземними мовами сприяє формуванню термінологічної грамотності студентів, у тому числі й немовних спеціальностей, і полегшує інтеграцію навчального закладу в міжнародні наукові спільноти.

У практичному контексті студенти залучаються до проектів подвійних дипломів, міжнародних стажувань і програм академічної мобільності, де навички міжкультурного діалогу проявляються у реальних виробничо-наукових завданнях. Отже, поєднання агрономії, економіки, менеджменту та комунікаційних студій дає змогу майбутнім фахівцям не лише володіти спеціалізованими знаннями, а й ефективно презентувати результати досліджень у глобальному контексті.

Таким чином, міжкультурна комунікація в аграрному вищому навчальному закладі має ряд особливостей і водночас викликів у сучасних умовах:

- професійна лексика та специфіка контенту (аграрні дисципліни характеризуються високою щільністю спеціалізованої термінології, що ускладнює комунікацію між носіями різних мов. Переклад технічних термінів часто вимагає не лише лінгвістичних знань, але й розуміння регіональних агрокліматичних особливостей і технологій виробництва);

- практико-орієнтований характер навчання. Йдеться про професійну практичну підготовку студентів, коли міжкультурна комунікація реалізовується через координацію спільної роботи, адаптацію методик і дотримання місцевих стандартів безпеки;

- соціокультурні фактори та цінності – аграрні практики тісно пов'язані з місцевими традиціями, господарськими моделями та соціальними нормами. Учасники міжнародних програм повинні враховувати локальні уявлення про власність, ставлення до природних ресурсів тощо;

- інституційні рамки (наявність певних бюрократичних бар'єрів для прийому іноземних студентів або запровадження подвійних дипломів, фінансові питання, визнання кваліфікацій та мовні вимоги можуть стати серйозними викликами).

- мовні бар'єри та якість іншомовної підготовки. У нинішніх умовах є проблема з нестачею викладачів, які володіють фаховою іноземною мовою, та відсутністю інтегрованих курсів спеціалізованої лексики;

- невідповідність освітніх програм міжнародним стандартам. Освітні плани можуть не містити елементів міжкультурної підготовки, що знижує мобільність студентів і викладачів;

- лімітовані можливості для практичних стажувань за кордоном: сезонність робіт і логістичні складнощі заважають тривалим стажуванням.

На основі вищевикладеного є актуальна проблема розробки ряду відповідних практичних дій та освітніх активностей задля вирішення означених проблем, суть яких

полягає у впровадженні в університетське середовище спеціалізованих навчальних курсів із акцентом на аграрну термінологію, реалізації міжкультурних тренінгів для студентів і викладачів, розробці й апробації менторських програм для студентів-іноземців, використанні індивідуального проблемно-орієнтованого навчання тощо.

Отже, поняття «міжкультурна аграрна комунікація у вищій школі» — багатовимірне та стратегічно важливе поле, що поєднує мовну підготовку, професійну специфіку аграрних дисциплін, соціокультурні особливості та інституційну політику. Її інтеграція в освітній процес сприятиме підвищенню конкурентоспроможності випускників, ефективніший науковій співпраці та адаптації інноваційних практик у національних аграрних системах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bennett M.J. Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. 1993.
2. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. 1997.
3. Deardorff D.K. Identification and assessment of intercultural competence as a student learning outcome of internationalization. 2006.
4. Knight J. Internationalization: A decade of changes and challenges. 2014.
5. Müller A. Agricultural education and the language of practice. Cross-cultural collaboration in agricultural research. 2020.

УДК 81'374.2:63:004.087

ВЕЛИКА К.І., асистент, **ЯРМОЛА О.В.**, кандидат філос. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТЕРМІНОСИСТЕМИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджується стан сучасної терміносистеми сільського господарства. Акцентується увага на систематизації перекладних термінологічних понять та аналізується робота науковців у цій сфері. Запропоновано шляхи і методи, що дозволяють поліпшити процес укладання словників.

Ключові слова: терміносистема, сільське господарство, перекладні термінологічні словники, лексикографія, науково-технічна комунікація.

VELYKA K., assistant, **JARMOLA O.**, candidate of philosophical sciences
Bila Tserkva national agrarian university

THE ANALYSIS OF AGRICULTURAL TERMINOLOGY SYSTEM CURRENT STATE

The state of the modern agricultural terminology system is studied. Attention is paid to the systematization of translated terminological concepts and the work of scientists in this field is analyzed. Means and methods that allow to improve the process of dictionary compiling are proposed.

Keywords: terminological system, agriculture, translation terminological dictionaries, lexicography, scientific and technical communication.

Сільське господарство є динамічною галуззю економіки, що постійно розвивається одночасно із сучасними технологіями, запроваджуючи їх у своє виробництво. Технологічний бум не проходить повз жодної галузі виробництва. Зокрема, в агроному секторі застосовуються такі цифрові технології, як дрони та системи інтернету речей (IoT), сенсори, встановлені в полях, автоматизація та роботизація техніки, біотехнології та генетичні дослідження, енергозберігаючі та екологічно чисті генератори і т. ін. Список сучасних технологій можна продовжити, але в результаті появи нових понять виникають нові науково-технічні терми, що впливають на збільшення галузевої термінології.

Актуальність даної теми обумовлена постійним розвитком науково-технічного прогресу і виникненням потреби в удосконаленні та оптимізації науково-технічної комунікації, упорядкуванні та уніфікації сучасної терміносистеми.

Мета даного дослідження полягає в аналізі сучасного стану лексикографії, що впливає на формування сучасної терміносистеми сільського господарства.

Потреба в міжнародній науково-технічній комунікації спровокувала науковців на впорядкування перекладних термінологічних словників різних галузей сільського господарства. За останні роки було укладено багато термінологічних словників: «Англо-український українсько-англійський словник базових аграрних термінів» (2015 р.), «Англійсько-український сільськогосподарський словник» (2017 р.), «Англо-український словник-посібник для агрономічних спеціальностей» (2018 р.), «Українсько-англійський глосарій термінів зі зміни клімату та сільського господарства» (2019 р.) «Німецько-англійсько-український словник лісівничих термінів» (2020 р.), «Українсько-англійсько-німецький словник термінів з агрономії» (2023 р.), «Французько-англійсько-український словник аграрної термінології для студентів-філологів аграрних закладів вищої освіти» (2023 р.), «Англо-український тлумачний словник термінів бджільництва» (2025р.),

Лінгвісти, які працюють над створенням перекладних словників терміносистем, мають справу із визначенням нових понять і нормалізації даних лексичних одиниць. Докладено багато зусиль на визначення критеріїв, які допомагають ідентифікувати нові термінологічні одиниці, упорядкувати та знайти відповідники у мові перекладу [ ].

Значний внесок у дослідження перекладної термінологічної лексики зробили такі українські лінгвісти, як Карабан В., Лебідь О., Білозерська Л., Олійник О., Волошина О., Шумсья І., Коваленко А., Тішечкіна К., Ковальчук О., Бесклетна О. та ін.

Як зазначає Малик В., переклад термінології аграрної сфери привернув увагу науковців в останні десятиліття ХХ ст. Були створенні асоціації термінознавства (ASTER, TLS, CRIM) в країнах Європи, які займаються процесами регулювання термінології з урахуванням загальноприйнятих норм [ ].

Завдяки стандарту ISO 704, що затверджений Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO), визначено основні ознаки, яким відповідає новий перекладний термін-відповідник:

- 1) має бути зрозумілими і прозорим, доречним і лаконічним;
- 2) повинен узгоджуватися з мовними нормами і мати словотворчу здатність;
- 3) при знаходженні еквіваленту перекладу, надається перевага пошуку терміну-відповідника у рідній мові [ ].

Шуневич Б., спираючись на досвід колег, пропонує комплексну і поетапну роботу для відбору термінологічних понять і укладання перекладних словників нових термінів [ ].

Процес відбору рекомендованих термінів нової терміносистеми починається із складання плану проекту, виявлення, збору термінів та їх систематизації. Відбувається пошук відповідних означень і опис понять у систематизованому словнику, із якого відбирають терміни для рекомендованого списку. Надрукований список рекомендованих термінів надсилають в організації спеціалістам з даної галузі для обговорення і внесення зауважень. Після корекції та уточнення термінів нової терміносистеми знаходять еквіваленти в мові перекладу, але після роботи над укладанням Проекту стандарту та Стандарту української термінології з даної тематики [ ].

Яскравим прикладом таких термінологічних проектів є опублікування для різних галузей сільського господарства збірок термінів і визначень під редакцією Національного стандарту України: «Словник термінів якості ґрунту. Частина 2. Пробовідбирання» (ISO 11074-2:1998, IDT) ДСТУ ISO 11074-2:2004), «Словник термінів якості ґрунту. Частина 4. Відновлювання ґрунтів та ділянок» (ISO 11074-4:1999, IDT) ДСТУ ISO 11074-4:2004, «Терміни та визначення понять. Технологія вирощування сільськогосподарських культур» (ДСТУ 4838:2007), «Терміни та визначення понять. Садівництво та ягідництво» (ДСТУ 7056:2009), «Терміни та визначення понять. Землеробство» (ДСТУ 4691:2006), «Терміни та визначення понять. Овочі» (ДСТУ 2175:2017).

На нашу думку, для укладання англо-українських та українсько-англійських перекладних термінологічних словників можуть слугувати вже укладені термінологічні словники нових українських понять, що значною мірою пришвидшують роботу. Якщо використати відібраний список термінів, на кшталт, «Термінологічний словник з точного

землеробства» (Холодюк О.), або «Словник термінів із селекції, біотехнології та насінництва польових культур» (Дзюбецький Б.).

Підсумовуючи вище зазначений огляд сучасного стану укладання перекладних термінологічних словників, можна звернути увагу на постійну роботу науковців, які намагаються відповідати сучасним викликам технічного прогресу. Також відбувається значна робота Національного стандарту України із залученням спеціалістів з кожної галузі сільського господарства, що значною мірою покращує підбір еквівалентів у мові перекладу, базуючись на правильній назві нового поняття в українській мові. Окремі термінологічні словники науковців, які пов'язані із формуванням терміносистеми нових понять, є необхідними і важливими адже спрощують роботу лінгвістів та лексикографів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малик В. Лексична семантика англійських термінів в агрономії. URL:<http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/31/9.pdf>
2. Шуневич Б.П. Лексикографія та міжмовні зв'язки. Про упорядкування нових терміносистем. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/73a826e6-f872-4c06-94a0-d0e7d2900e70/content>
3. Як створювати нові терміни. URL:<https://profpereklad.ua/jak-stvorjувати-novitermini/>.

УДК 81'373.46:60:378

ГРИЩЕНКО І.В., д-р філол. наук

ННЦ Інститут біології та медицини КНУ імені Тараса Шевченка

АНГЛОМОВНА ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА НАВИЧКИ КРИТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ НА ПРИКЛАДІ АВТЕНТИЧНИХ ТЕКСТІВ З БІОТЕХНОЛОГІЇ

Розглянуто актуальність використання у навчальному процесі для студентів біотехнологічного напрямку автентичних текстів англійською мовою. Це дозволяє покращити рівень володіння професійною англійською мовою, формує аналітичну та комунікативну компетенції

Ключові слова: англійська мова, фахова термінологія, біотехнологія.

HRYSHCENKO I.V., doctor of philology

Educational and Scientific Centre «Institute of Biology and Medicine» at Taras Shevchenko National University of Kyiv

ENGLISH PROFESSIONAL TERMINOLOGY AND CRITICAL TEXT ANALYSIS SKILLS BASED ON AUTHENTIC TEXTS ON BIOTECHNOLOGY

The relevance of using authentic texts in English language classes for biotechnology students is considered. This allows for improving the level of professional English language proficiency and develops analytical and communicative competences.

Keywords: English, professional terminology, biotechnology.

Ефективна професійна комунікація англійською мовою для сучасного спеціаліста у галузі біотехнології та біоінженерії є невід'ємною складовою доступу до новітніх знань та технологій, побудови успішної кар'єри та реалізації свого фахового потенціалу.

Мета полягає в обґрунтуванні актуальності залучення для навчальної роботи на заняттях з англійською мови для студентів біотехнологічного напрямку автентичних текстів, що сприятиме освоєнню фахової англійської термінології та розвитку навичок критичного читання та перекладу.

Критичне читання, аналіз складних наукових концепцій, ідентифікація головної інформації та коректний переклад науково-технічної літератури потребує формування специфічних навичок. Проведення у навчальний процес автентичних та актуальних матеріалів, зокрема, залучення ресурсу *TED.com* «є одним з ефективних інструментів для формування професійних навичок» [1, с. 5]. Це дозволяє значно розширити професійний словниковий запас студентів біотехнологічного напрямку, навчити аналізувати та

інтерпретувати отриману автентичну інформацію.

Тексти присвячено гострим проблемам сучасної біотехнології (вирощування м'яса у лабораторії, вирощування органів з яблук, питання біопалива, екологічні питання, вплив війни в Україні на довкілля, зокрема). Ця тематика відповідає навчальним інтересам студентів, унаочнює практичне застосування англійської мови, є джерелом сучасної професійної лексики, підштовхує до обговорення етичних аспектів біоінженерії.

Загалом, використання матеріалів ресурсів на зразок *TED.com* є доречним, оскільки там вміщено актуальні, інформативні, часто інноваційні погляди, також є цінною можливістю поєднання різних видів мовленнєвої діяльності. Наприклад, відеоролики *TED Talk* дозволяють розвивати навички аудіювання та формувати комплексну мовленнєву компетенцію.

Важливим елементом у процесі освоєння фахової термінології є словники, глосарії. Це допомагає студентам долати основну перешкоду в перекладі наукових текстів – незнання специфічної лексики, дослівний переклад, що призводить до неправильного розуміння терміну, тексту, професійного питання загалом.

Використання автентичних англійських текстів професійного спрямування є сучасним, ефективним методом для розвитку навичок критичного читання та перекладу у студентів біотехнологічних спеціальностей.

Такі підходи у процесі викладання англійської мови для студентів біотехнологічного напрямку дозволяє покращити рівень володіння професійною англійською мовою, формує аналітичну та комунікативну компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійська мова для студентів IV курсу біотехнологічних спеціальностей: навч.-метод. матеріали для студентів спеціальності 162 «Біотехнології та біоінженерія» / укладач І. В. Грищенко. Київ, 2025. 106 с. URL: https://biomed.knu.ua/images/stories/Kafedry/Movna_pydhotovka/Library/Curriculum_IV_BT_2025.pdf

УДК 378.4:37.013:37.034:37.016(=112.2)

ПАСІЧНИК Н.С., канд. істор. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ АГРАРНИХ ЗВО У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Досліджується проблема формування громадянської компетентності студентства аграрних закладів вищої освіти в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: громадянська компетентність, національно-патріотичне виховання, здобувач вищої освіти, аграрні заклади вищої освіти, гуманітарні дисципліни.

PASICHNYK N.S., candidate of historical sciences

Bila Tserkva national agrarian university

FORMING CIVIC COMPETENCE OF AGRICULTURAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING HUMANITIES DISCIPLINES

The study examines the issue of developing civic competence among students of agricultural higher education institutions in the process of studying humanities.

Keywords: civic competence, national-patriotic education, higher education seekers, agricultural higher education institutions, humanities.

Сучасна російсько-українська війна актуалізувала необхідність громадянського виховання молоді, формування патріотизму і громадянської компетентності здобувачів освіти.

Дослідники визначають громадянську компетентність як:

- сукупність освітніх елементів, що складається з системи знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною і державою [6, с. 86];

- якісний рівень громадянської культури особистості, який виявляється в здатності та готовності індивіда до адекватної участі в суспільно-громадських процесах [5, с. 128];

- інтегративну характеристику особистості, яка включає й певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя – громадянськість [2];

- як сукупність здатностей особистості, які необхідні для самореалізації та взаємодії у суспільстві, готовність до усвідомленого і виваженого вибору, активність у суспільній діяльності відповідно до власної громадянської позиції, відповідальність у суспільній діяльності, уміння і навички комунікації між людьми [3, с. 159];

- як інтегральне утворення, що характеризується здатністю системно виявляти державницьке ставлення особистості до країни, яке не сумісне з проявами егоїстичного індивідуалізму, нахилами до самоізоляції, а вирізняється активною соціальною взаємодією в суспільстві, відповідальною діяльністю, розвинутими соціально-комунікативними вміннями й навичками [4, с. 601];

- як сукупність властивостей особистості, які інтеріоризовані через прийняття й усвідомлення зовнішніх дій і соціальних форм комунікацій в аспекті виконання ролі й місії громадянина [4, с. 603].

В сучасних умовах заклади вищої освіти України, в тому числі й аграрної, мають не лише надавати якісну освіту та готувати високопрофесійних фахівців, а й забезпечувати громадянське виховання здобувачів освіти, стимулювати розвиток національної свідомості, сприяти формуванню світогляду студентства на основі національних та загальнолюдських цінностей й відповідального ставлення до прав і громадянських обов'язків.

Освітньо-професійні програми аграрних спеціальностей з-поміж інших містять такі загальні компетентності, якими повинен володіти випускник, як здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні, а також здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області.

Досягнення цих компетентностей забезпечується насамперед вивченням дисциплін гуманітарного циклу, таких як історія, культурологія, філософія, політологія тощо, в яких закладений потенціал виховного впливу на молодь. Дослідники підкреслюють, що провідними завданнями патріотичного виховання в закладах вищої освіти в умовах війни є створення позитивного бачення України як суверенної, незалежної, демократичної країни; формування почуття гордості за свою країну, її історію, культуру, традиції та досягнення у різних галузях; усвідомленого ставлення до громадянських обов'язків та відповідальності; виховання готовності захищати Україну як у мирний час, так і в війни.[1, с. 431]

Саме вказані гуманітарні дисципліни мають на меті розкрити особливості державотворчих та націєтворчих процесів, показати самобутність та унікальність української культури, багатий культурний спадок та здобутки українського народу, формуючи національну ідентичність та сприяючи підвищенню патріотизму здобувачів вищої освіти. При цьому, у процесі викладання гуманітарних дисциплін важливим є реалізація активних, інноваційних методів навчання, зокрема проведення дискусій, дебатів, конференцій, проблемних лекцій, підготовка індивідуальних та групових проектів, використання кейс-стаді та інших методів, що сприяють розвитку дослідницьких і організаційних навичок, інтелектуального потенціалу, комунікативної культури. Не менш важливим з погляду формування активної громадянської позиції є і залучення здобувачів освіти до участі у заходах національно-патріотичного спрямування, що організовуються закладом освіти.

Завдяки застосуванню активних методів навчання й залученню студентів до різних активностей національно-патріотичного змісту, здобувачі вищої освіти аграрних ЗВО не лише оволодівають професійними знаннями, навичками та вміннями, які будуть затребувані у професійній діяльності, а й досягають високого рівня загальної та громадянської культури. Свідченням сформованої громадянської компетентності є усвідомлення здобувачем освіти себе як громадянина, активного члена суспільства, що поділяє його цінності й розуміє свої права і обов'язки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прокопенко А.О. Особливості громадянського виховання здобувачів вищої освіти в умовах військової агресії. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 5 (39). С. 426–435.
2. Смагіна Т.М. Громадянська компетентність у контексті особистісного виміру. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 229–231. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/1504>
3. Шаров О.О. Стан дослідженості проблеми формування громадянської компетентності майбутніх викладачів аграрних закладів вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 61. Том 2. С. 159–163.
4. Шаров О.О., Гречаник Н.І. Змістова характеристика громадянської компетентності майбутніх викладачів аграрних закладів вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 5 (39). С. 598–613.
5. Шахрай В.М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. *Український соціум*. 2008. № 2 (25). С. 123–134.
6. Шевчук Т.Є. Громадянська компетентність як елемент формування особистості майбутніх фахівців. *Молодий вчений*. 2018. № 4.1 (56.1). С. 85–88.

УДК 821.161.2:008'06

ЦВИД-ГРОМ О.П., канд. філол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ВИМІРИ ВАГОМОСТІ ВИДАТНОЇ ПОСТАТІ І.КАРПЕНКА-КАРОГО В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА КУЛЬТУРІ (до 180-річчя від дня народження митця)

Акцентується увага на 180-річчі від дня народження видатного українця – драматурга, театрального актора, режисера, громадського та культурного діяча Івана Карповича Карпенка-Карого (Тобілевича). Іван Карпенко-Карий – це не просто драматург. Це совість українського театру, голос народу, архітектор національної сцени. Його творчість – це глибокий аналіз суспільства, естетичне переживання людських драм і водночас заклик до дії, до пробудження, до гідності.

Ключові слова: Іван Карпенко-Карий, українська література, творчість, драматургія, театр.

TSVID-HROM O., candidate of philological sciences
Bila Tserkva national agrarian university

MODERN DIMENSIONS OF THE SIGNIFICANCE OF THE OUTSTANDING FIGURE OF I. KARPENKO-KAROI IN UKRAINIAN LITERATURE AND CULTURE (TO THE 180TH ANNIVERSARY OF THE ARTIST'S BIRTH)

Attention is focused on the 180th anniversary of the birth of an outstanding Ukrainian playwright, theater actor, director, public and cultural figure Ivan Karpovich Karpenko-Kary (Tobilevich). Ivan Karpenko-Kary is not just a playwright. He is the conscience of Ukrainian theater, the voice of the people, the architect of the national stage. His work is a deep analysis of society, an aesthetic experience of human dramas and at the same time a call to action, to awakening, to dignity.

Key words: Ivan Karpenko-Kary, Ukrainian literature, creativity, dramaturgy, theater.

Іван Карпович Тобілевич (літературний і театральний псевдонім – Карпенко-Карий) увійшов в історію української літератури і культури як видатний драматург, високоталановитий автор і режисер, один із творців українського професійного театру, культурний і громадський діяч XIX-XX століть.

Життєвий шлях І.Карпенка-Карого – це приклад незламної волі, глибокої любові до українського народу та культури. Працював писарем, чиновником, але завжди тяжів до

театру, літератури, громадської діяльності. Його псевдонім поєднує ім'я батька (Карпо) та улюбленого героя – Гната Карого з п'єси Тараса Шевченка «Назар Стодоля».

П'єси І. Карпенка-Карого – соціально-побутові, психологічні, історичні або історично-побутові – були і є актуальними і нині. Як слушно зауважує, С.Єфремов, історик літератури, «це був глибокий, своєрідний талант, що вмів раз-у-раз лишатися самим собою, і навіть торкаючись часом старих тем, він давав щось своє, Карпенківське...» [1].

Іван Карпенко-Карий створив художні цінності в українській драматургії XIX-XX ст. За словами І. Франка «він був одним із батьків новочасного українського театру, визначним артистом, та при тім великим драматургом, якому щодо ширини і багатства творчості, артистичного витончення і глибокого продумання тем бистрої обсервації життя та ясного і широкого світогляду не дорівнює ані один із сучасних драматургів не тільки Росії, але й інших народів». Життя народу письменник відтворював за принципами правдивості і гуманізму. Творчість Івана Карпенка-Карого, говорив Іван Франко, «наповнює нас почуттями подиву для його таланту. Обняти такий горизонт, заселити його таким множеством живих людських типів міг тільки першорядний поетичний великий обсерватор людського життя» [2].

Драматургія І. Карпенка-Карого своєрідно підсумувала майже столітній розвиток української драматургії, піднявши її на новий рівень. Вражаючи тематичним і жанровим багатством, вона у являє собою різноманітну картину життя України протягом століть. В художній розробці історичного чи фольклорного матеріалу далекого минулого досить відчутним є зв'язок з тогочасними життєвими проблемами. Твори Карпенка-Карого багатьма своїми елементами входять в ідейно-естетичний контекст нової європейської драми.

Карпенко-Карий – один із засновників українського професійного театру, корифей сцени, поряд із Кропивницьким, Садовським, Саксаганським. Його творчість охоплює понад 20 драматичних творів, серед яких: «Мартин Боруля» – соціальна комедія про прагнення до дворянства, що викриває абсурдність станових перегородок; «Хазяїн» – сатирична п'єса про жадібного підприємця, що втрачає людяність у гонитві за прибутком; «Сто тисяч» – комедія про шахрайство і наївність, яка актуальна й сьогодні; «Сава Чалий» – історична трагедія про зраду і боротьбу, сповнена глибокого психологізму.

Його п'єси – це не просто сценічні твори, а глибокі соціальні дослідження, що поєднують реалізм, народну мову, гумор, сатиру та моральну філософію.

Карпенко-Карий писав про те, що боліло суспільству: несправедливість, жадібність, зневагу до людської гідності. Його герої – живі, багатомірні, часто трагічні у своїй простоті. Він майстерно використовував: народну мову як засіб глибокої характеристики персонажів; фольклорні елементи – для створення автентичного національного колориту; сатиру і гротеск як інструмент соціальної критики.

Його стиль поєднує емоційність художнього слова з точністю публіцистичного аналізу, що робить його твори універсальними для різних сфер літературознавчого аналізу.

Карпенко-Карий був не лише митцем, а й активним громадянином. Він боровся за українську мову на сцені, незважаючи на цензурні утиски, виступав проти переслідування українського театру, зокрема у своїй «Записці до з'їзду сценічних діячів» (1897); через історичні драми підніс національну самосвідомість, показуючи героїв, які борються за свободу, гідність, правду. Його творчість – це форма культурного опору, що зберігала українську ідентичність у складні часи імперського тиску.

Твори Карпенка-Карого сьогодні можна побачити на сценах театрів України та діаспори, що є свідченням їхньої актуальності та художньої сили. Його п'єси перекладено багатьма мовами, вони стали частиною світового театрального репертуару. Хутір Надія, де жив і творив І. Карпенко-Карий, нині – історико-культурний заповідник, що зберігає пам'ять про митця.

Іван Карпенко-Карий – це не просто драматург. Це совість українського театру, голос народу, архітектор національної сцени. Його творчість – це глибокий аналіз суспільства, естетичне переживання людських драм і водночас заклик до дії, до пробудження, до гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфремов С. Карпенко-Карий. Критико-біографічний нарис. Київ, 1924. 150 с.
2. Франко І. Іван Гобілевич (Карпенко-Карий) / Франко І. Збір. творів: у 50 т. К., 1982. Т. 37. 225 с.

УДК 378.126

ДІАЧУК О.В., candidate of philological sciences

Bila Tserkva national agrarian university

VERBAL AND NONVERBAL FORMS IN THE PROCESS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Communication is the production of meaning, through verbal words or nonverbal gestures. Nonverbal communication sends meaning through some means other than words, such as eye contact, body language, space and time usage.

Key words: intercultural communication, relations, verbal and nonverbal forms, international negotiations.

ДЯЧУК О.В., канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВЕВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Комунікація – це процес обміну інформації за допомогою вербальних слів або невербальних жестів. Невербальна комунікація передає значення за допомогою інших засобів, окрім слів, таких як зоровий контакт, мова тіла, використання простору та часу.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, відносини, вербальні та невербальні форми, міжнародні переговори.

Intercultural communication means the process of interconnection and interaction between representatives of different communities, during which an exchange of information, experience, and spiritual values of different types of cultures take place [3]. Intercultural communication should be considered as a multifunctional phenomenon, which includes, firstly, knowledge of norms and principles of communicative behavior in another sociocultural environment; secondly, formation of specific qualities; capacity to empathy and self-esteem.

Communication is said to be the production of meaning, through verbal words or nonverbal gestures [1,pp.510-520], hence, nonverbal communication sends meaning through some means other than words, such as eye contact, body language, and space and time usage [4]. Nonverbal communication does not only serve as a crucial complementary role to verbal communication, it is also used to regularize meaning, to accentuate and reinforce information. Nonetheless, experts ascertain that 65% of communication is relayed nonverbally [2].

An essential component of international communication is its nonverbal forms. In general, any important foreign policy act of a subject of international relations (conclusion of an international treaty, accession to an international union, intervention, conflict with a neighbor, provision of humanitarian assistance etc.) should be considered as a link in the chain of remarks that make up an international dialogue, that is, as a “response” to a certain “challenge”. This approach to international relations helps identify something in this behavioural act of the subject that would remain hidden if considered separately. Nonverbal communication is an important aspect of intercultural communication. We often come to a better understanding of communication meaning by *how* something is said rather than *what* is actually said [2]. Nonverbal communication is one of the key aspects of communication. Its diverse functions include repeating, accentuating, complementing and contradicting a verbal message. This type of communication also normalizes relations, such as nonverbal cues conveying when a person should speak or not speak. Finally, nonverbal communication can even alter a verbal message through mimics, gestures and facial expressions, particularly when people do not speak the same language.

Unfortunately, both verbal and nonverbal forms of communication are not always aimed

exclusively at coordinating interests, but also at aggravating the unsettled or conflicting situation, since one or more participants in such a violate communication one of the fundamental principles of its conduct – equality of its participants, respect for the dialogue partner, tolerance in demonstrating their interests towards the other party (or parties) – and try to dominate, ignoring the interests of dialogue partners [1]. In such case, the intercultural communication, instead of coordinating the interests of the parties, develops into a verbal or non-verbal dispute and conflict.

The course and effectiveness of international negotiations as a conventional form of international communication is also affected by the extent to which the parties consider the specific features of the “national negotiating style”. According to one of the researchers, it is described by “five main factors”: “the main cultural values, customs, and rules that affect the behaviour of people in communication; mental features relating to the specific features of human perception and thinking; the specific features of nonverbal communications; the main models of decision-making, a measure of independence in decision-making; the most characteristic tactics and features of behaviour during negotiations” [3, pp.400-413].

Thus, without denying the fact that international relations are a “cast” of social relations, one should also consider this phenomenon as a specific “cast” of human nature, which unites all people – a “cast” of those specific features that describe people of different eras, civilisations, cultures, national, racial-ethnic, gender, and other groups, as well as a “cast” of the personal features of individuals representing them.

The importance of nonverbal communication in our global society is especially significant. “Intercultural nonverbal communication” refers to the unspoken word between communicating parties. Two-thirds of communication is transmitted nonverbally. The possibility for misunderstanding and disagreement regarding nonverbal communication is great because of cultural differences. So, successful interaction in intercultural situations entails just as much understanding of nonverbal messages as the verbal ones. Progress towards sustainable development of the world, the resolution of economic, environmental, confessional and ethnic conflicts is possible precisely through a global communication based on respect for dialogue partners, respect for the principles of tolerance and justice, and a focus on ensuring human rights and achieving peace.

REFERENCES

1. Buck R., Van Lear C. A. (2002). Verbal and nonverbal communication: Distinguishing symbolic, spontaneous and pseudo-spontaneous nonverbal behavior. *Journal of Communication*, 52 (3), pp. 522–541. DOI:10.1111/j.1460-2466.2002.tb02560.
2. Burgoon, J.K., Buller, D.B., Woodall, W.G. (1989). *Nonverbal Communication: The Unspoken Dialogue*. New York: Harper and Row.
3. Krauss, R.M., Chen, Y., aChawla, P. (1996). Nonverbal behavior and nonverbal communication: What do conversational hand gestures tell us? in *Advances in experimental social psychology*, M. Zanna, Ed. San Diego, CA: Academic Press, pp. 389–450.
4. LeBaron M. (2006). Cross-cultural communication. Beyond Intractability. Eds. G. Burgess and H. Burgess. Conflict Research Consortium, University of Colorado, Boulder. Retrieved. 1. Available at: http://www.beyondintractability.org/essay/cross-cultural_communication.

УДК 631(477)+174.8

РИМАР Н.Ю., канд. філол. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ АГРОНОМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У тезах досліджено самостійне вивчення агрономічної лексики як важливий чинник формування мовної культури майбутнього фахівця з агрономії. Зауважено про цілеспрямовану роботу здобувачів освіти з термінами, що формує словникову грамотність, забезпечує точність і логічність висловлювання, підвищує рівень професійної комунікації

Ключові слова: агрономічна лексика, здобувачі освіти, самостійне вивчення, мовна культура.

RYMAR N.Yu., candidate of philological sciences
Bila Tserkva national agrarian university

INDEPENDENT STUDY OF AGRONOMIC VOCABULARY IN THE FORMATION OF THE LANGUAGE CULTURE OF A FUTURE SPECIALIST

The theses explore the independent study of agronomic vocabulary as an important factor in the formation of the language culture of a future specialist in agronomy. It is noted that the purposeful work of students with terms forms vocabulary literacy, ensures accuracy and logic of expression, and increases the level of professional communication.

Keywords: agronomic vocabulary, students, independent study, language culture.

Актуальність дослідження мовної культури майбутнього фахівця з агрономії зумовлена зростанням ролі комунікативної компетентності в сучасному аграрному виробництві та науковій діяльності. Уміння коректно й точно використовувати агрономічну термінологію забезпечує ефективність професійного спілкування, підвищує рівень наукової аргументації та сприяє інтеграції в міжнародний науковий простір.

У наукових працях, присвячених мовній та комунікативній підготовці фахівців аграрної сфери, висвітлені різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх агрономів. Зокрема, В. Глухенька та А. Крицька у своєму дослідженні аналізують мовний імідж агронома, акцентуючи увагу на ролі професійної лексики, стилістичних особливостях мовлення та важливості правильного мовного самовираження для формування позитивного фахового образу [1]. Інші науковці зосереджують увагу на психологічних аспектах комунікації в аграрному секторі [2], проблемах і перспективах налагодження комунікацій у сфері агрономії [3]. Термінологічну систему аграрного сектору описано в статті Н. Шарати і Т. Кравченко, де проаналізовано особливості номінації професійних понять і тенденції розвитку фахової термінології, що має безпосередній вплив на якість мовної підготовки фахівців [4].

Професійна діяльність аграрія передбачає не лише опанування спеціальних знань та практичних умінь, але й активне використання агрономічної лексики в усному та писемному мовленні. Саме термінологічна компетентність є підґрунтям для створення наукових текстів, ведення професійного діалогу та інтеграції у світову наукову спільноту. Самостійне вивчення термінів стає важливою умовою успішного професійного становлення майбутнього агронома.

З мовознавчого погляду агрономічна лексика належить до системи української наукової термінології та становить спеціалізований пласт словникового складу. Вона характеризується однозначністю, стандартизованістю та функційною спрямованістю. Особливістю аграрних термінів є їхня номінативна точність, що дозволяє позначати конкретні явища і процеси. Наприклад, терміни *фотосинтетична продуктивність*, *фітосанітарний стан*, *вегетаційний період* відображають складні біологічні явища; *гербіциди*, *фунгіциди*, *інсектициди* – конкретні засоби захисту рослин; *гумус*, *мінералізація*, *ерозія* – поняття ґрунтознавства. Усі вони творять семантично упорядковану систему, що формує «мовну картину світу» агронома. Засвоєння цієї лексики сприяє розвитку професійного мовлення, яке відзначається точністю, логічністю та відповідністю науковому стилю. Науковий стиль, як відомо, вимагає максимальної стандартизації та відсутності двозначності, тому правильне вживання термінів є не лише умовою комунікації, а й показником мовної культури.

Лінгвокультура агронома виявлена в здатності грамотно добирати та використовувати фахові терміни в різних комунікативних ситуаціях: під час підготовки звітів, написання наукових статей, складання методичних рекомендацій чи виступів на конференціях. Володіння спеціальною лексикою формує також професійну ідентичність.

Агрономічна термінологія належить до системи української наукової мови й охоплює поняття з ґрунтознавства, землеробства, рослинництва, агрохімії, селекції та захисту рослин. Вона характеризується однозначністю, логічністю та точністю. Терміни цього лексичного

пласту не мають повноцінних замін у загальнонавчальній мові, тому їхнє правильне вживання є показником професійності та мовної культури майбутнього фахівця. У процесі навчання здобувачів вищої освіти важливе значення має не лише пасивне засвоєння нових понять, а й активна робота з ними. Самостійна діяльність студента, спрямована на формування термінологічної компетентності, може бути здійснена різними способами. Розглянемо найефективніші стратегії опрацювання агрономічної лексики.

1. Ведення термінологічного щоденника. Це один із найпростіших і водночас результативних методів. Здобувач освіти регулярно занотовує нові терміни, які трапляються в навчальній літературі, лекціях чи наукових статтях. Важливо не лише зафіксувати саме слово, а й подати його визначення, галузь застосування та приклади використання в контексті. Наприклад: *гумус* – органічна частина ґрунту, що визначає його родючість. Використання: «*Високий вміст гумусу сприяє підвищенню урожайності*»; *інсектициди* – хімічні речовини для знищення шкідників комах. Використання: «*Обробка посівів інсектицидами зменшила пошкодження кукурудзи*». Такі записи допомагають систематизувати матеріал і сприяють тривалому збереженню знань.

2. Складання карт понять й асоціативних схем. Візуалізація інформації допомагає краще запам'ятати складні терміни та встановити між ними логічні зв'язки. Наприклад, центральним поняттям може стати «*ґрунт*», від якого відходять асоціативні гілки: *родючість, кислотність, структура, гумус, ерозія*. Інший приклад – поняття «*добрива*» можна поділити на групи: *мінеральні (азотні, фосфорні, калійні)* та *органічні (гній, компост, сидерати)*. Така стратегія формує в студента цілісну картину агрономічної терміносистеми.

3. Написання рефератів чи наукових тез з акцентом на використанні термінів. Цей метод розвиває не лише знання термінології, а й уміння доречно вплітати її у текст. Наприклад, під час написання реферату на тему «*Агрохімічні показники ґрунту*» студент має вживати такі терміни, як *агрохімічний аналіз, макроелементи, мікроелементи, мінералізація ґрунту*. Таким способом засвоєння лексики відбувається через її практичне використання в науковому стилі.

4. Участь у дискусіях та студентських конференціях із застосуванням спеціальної лексики. Усне мовлення відіграє важливу роль у формуванні мовної культури. Під час наукових дискусій здобувач не лише демонструє свої знання, а й вчиться добирати точні терміни для обґрунтування думки. Наприклад, замість загального вислову «*рослина погано росте*» він має сказати «*низька фотосинтетична продуктивність унаслідок дефіциту азоту*». Регулярна практика такого спілкування сприяє переходу термінів із пасивного словника в активний.

5. Створення мультимедійних презентацій. Використання інформаційних технологій дозволяє майбутнім фахівцям поєднувати текст, графіку, фото- та відеоматеріали. Наприклад, презентація на тему «*Фосфорні добрива та їх застосування*» може включати визначення терміна, хімічну формулу, приклади застосування, діаграми впливу на врожайність. Такий підхід сприяє не лише кращому засвоєнню лексики, але й формує вміння пояснювати складні наукові поняття доступною мовою для різних аудиторій.

Отже, самостійне вивчення агрономічної лексики є важливим чинником формування мовної культури майбутнього фахівця з агрономії. Воно передбачає цілеспрямовану роботу з термінами, що включає семантизацію, систематизацію, словотвірний та етимологічний аналіз, створення власних глосаріїв і практичне використання лексики в різних видах мовленнєвої діяльності. Засвоєння агрономічної термінології формує термінологічну грамотність, забезпечує точність і логічність висловлювання, підвищує рівень професійної комунікації та створює підґрунтя для наукової й виробничої діяльності. Висока мовна культура є запорукою професійної мобільності, конкурентоспроможності та наукового авторитету сучасного агронома.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глухенька В., Крицька А. Мовний імідж агронома. URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5045/1>
2. Іванова В.С. Психологія комунікації в аграрному секторі. Одеса: Астрон, 2020. 240 с.
3. Ковальчук С.І. Проблеми та перспективи ефективної комунікації в агрономії. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. 250 с.

UDC 81'25

МЯКХАЙЛЕНКО О., candidate of philological sciences
Bila Tserkva national agrarian university

APPROACHES TO SCIENTIFIC TRANSLATION RESEARCH

The paper analyses the modern approaches to investigating the translation of science texts, with functional approaches being a priority. The main focus is on the current importance of shifting the research attention from the source text to the target text, with the prevailing adherence to target language norms.

Keywords: scientific translation, Translation Studies, linguistic approaches, functionalist approaches, source text, target text.

МИХАЙЛЕНКО О.О., канд. філол. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Проаналізовано сучасні підходи до дослідження наукових текстів, серед яких ключовими є функціональні підходи. Наголошено на важливості зміщення в сучасних перекладознавчих дослідженнях акценту з вихідного тексту на цільовий текст, норми якого є пріоритетними.

Ключові слова: науковий переклад, перекладознавство, лінгвістичні підходи, функціональні підходи, вихідний текст, цільовий текст.

Notwithstanding the present-day great request for translating scientific texts, this research area has been investigated less extensively than other domains of Translation Studies. And this is rather irrational as translation has played a significant role in disseminating scientific knowledge all over the world throughout history. Scientific translation, with its high research potential, has a full right to be investigated as a separate field, possibly as a special theory of scientific translation, within the general theory of translation.

One of the barriers hindering the development of scientific translation, which used to be grouped with technical translation, was that most of previous academic publications in this area were manuals for translation practitioners and translation students that collected recommendations for better transferring the meaning of scientific and technical texts. Present-day theoretical works on scientific translation are distinguished with a greater awareness of the social importance of scientific translation and suggest a fuller account of professional scientific and technical communication and concentration on separate scientific genres [1, p. 511].

However, an area that is still underresearched is the methodology of scientific translation – the elaboration of research methods and approaches that will be instrumental in investigating the translation of science texts. It should be noted that the research on translating science is plentiful, but it requires rather theoretical than practical investigation in line with continuous methodological evolution of the general theory of translation. The rich empirical material on translating science texts, with proper consideration, will definitely form a strong methodological ground of scientific translation as a separate research area.

In trying to interpret or place scientific translation in a theoretical frame, it is often very difficult to find a starting point. This becomes even more challenging if we take into account a great variety of theories, rules, models and approaches.

Translation Studies today is getting more and more functionally oriented – in scientific research we can observe a gradual transition from linguocentrism to anthropocentrism. Translation is studied in terms of new directions that uncover the role of a person who performs translation. It is especially relevant to rendering non-fiction where the subject of translation has traditionally stayed in the shadow. However, in modern translation research of special texts the translator's personality goes to the fore.

From the very beginning, predominant in translation research were linguistic approaches – this term was used to refer to (a) theoretical models that represent translation as a mostly linguistic process and are thus informed mainly by linguistic theory, and (b) a wide range of studies that apply findings, concepts and methods from linguistics to interpret particular aspects of the phenomenon of translation and/or interpreting [2, c.148]. Linguistic approaches to translation proved to be very instrumental in the development of translation research as they solved a number of important problems concerning translation techniques in different genres of oral and written translation. However, investigation of translation activity today goes far beyond the subject of linguistic studies – the language study approach is no more sufficient in solving major problems of present-day Translation Studies.

The more recent research observes a paradigm transition from mostly linguistic approaches and formal translation theories that have a strong position in terms of applied and comparative linguistics, to more functionally and socioculturally oriented conceptions of translation. In broad terms, functionalist approaches look at translation as an act of communication and understand meaning with regard to function in context. More specifically, functionalist approaches view translation as a purposeful transcultural activity and argue that the linguistic form of the target text is determined by the purpose it is meant to fulfil [3, c.115].

Thus, the shift of research focus from rendering the source text to more independent tasks of creating the target text for transcultural interaction has introduced an important novelty element into the theory of translation. Since attention has turned towards the functional aspects of translation and the interpretation of translation solutions, of greater importance become the expertise and ethical responsibility of the translator. A translator is now considered as a target text author and a competent expert in translational action. And this removes any restrictions imposed by a narrowly defined concept of fidelity to the source text alone [3, c.121].

It is generally accepted with translation theorists and practitioners that functional approaches are applicable for translation of pragmatic (scientific, technical, etc.) texts, with the focus on the meaning of the message to be rendered as efficiently and accurately as possible, unlike fiction texts in their aesthetic function. A key in scientific translation is the understanding by the translator of the function of a science text, which influences the choice of translator's solutions. The theoretical approaches of the functionalist school of translation studies seem especially useful in scientific translation research as they help to better understand the nature of scientific translation and can be efficient in solving traditional problems of translating science texts, in particular the problem of its quality assessment.

REFERENCES

1. Olohan, M. (2019). Scientific Translation. In M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London, pp. 510–514.
2. Saldanha, G. (2008). Linguistic Approaches. M. Baker –G. Saldanha (eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London–New-York: Routledge, pp. 148–152.
3. Schäffner, Ch. (2008). Functionalist Approaches. M. Baker G. Saldanha (eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London–New-York: Routledge, pp. 115–121.

УДК 811.112.2'373.7:63

БОНЬКОВСЬКИЙ О.А., старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглядаються деякі аспекти німецьких фразеологізмів у сфері сільського господарства

Ключові слова: фразеологізми, термін, метафора, метафоричність.

BONKOVSKI O., senior lecturer

Bila Tserkva national agrarian university

ON THE SPECIFIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN GERMAN LANGUAGE OF AGRICULTURE

On the specific features of phraseological units in German language of agriculture

Key words: phraseological units, term, metaphor, methaphoricity.

Фразеологізми сільськогосподарської тематики в німецькій мові є важливою частиною мовної спадщини, яка, хоча й тісно пов'язана з аграрним побутом, досі має значну популярність і в сучасному використанні. Вони відображають багатовікову історію, культуру та соціальні особливості німецького села, а також взаємодію людини з природним середовищем. Оскільки сільське господарство було основою економічного життя до індустріалізації, фразеологія, пов'язана з аграрною темою, тісно переплітається з повсякденними реаліями, процесами життя та побуту.

Одна з головних рис фразеологізмів сільськогосподарської тематики — це використання термінів і понять, що виникли на ґрунті сільськогосподарської діяльності. Вони часто є метафоричними і можуть використовуватися не тільки в контексті аграрної діяльності, але й для позначення явищ в інших сферах життя. Наприклад, вираз „den Stier bei den Hörnern packen“ (буквально: «піймати бика за роги») означає проявити рішучість і взятися за якусь складну справу, не зволікаючи. Це вираження походить від трудового процесу на фермі, коли людині потрібно було бути достатньо сміливим, щоб керувати великими тваринами. Інший приклад — „auf dem Holzweg sein“ (буквально: «бути на дерев'яному шляху»), що означає йти неправильною дорогою, вказувати на помилковий напрямок. В оригіналі цей вираз стосується процесу виготовлення дров для опалення: коли зрубувати дерево не в тому місці, то можна збитися з правильного шляху. Таких виразів багато, і вони вказують на використання образів і реалій сільського життя як основи для формування більш загальних понять і описів людської діяльності.

Сільське життя традиційно тісно пов'язане з природними процесами, такими як зміна пір року, врожайність, погода, догляд за тваринами тощо. Всі ці елементи знаходять своє відображення в мові через фразеологізми, що виражають циклічність і взаємодію людини з природою. Наприклад, вираз „den Acker bestellen“ (буквально: «обробляти поле») не лише означає фізичну діяльність, пов'язану з обробкою землі, але й метафорично використовується для опису процесу підготовки чогось до майбутнього (наприклад, навчання або будь-якого іншого планування). Подібна метафоричність є характерною для багатьох аграрних фразеологізмів, які включають концепції сівби, збору врожаю, поливу та іншої роботи, що аналогічно застосовується до інших видів діяльності.

Фразеологізми сільського господарства також часто ґрунтуються на циклічності сільськогосподарських процесів: збирання врожаю, сезонні роботи тощо. Вони передають ідею порядку, часу та терпіння, які є необхідними у будь-якій сфері життя.

Фразеологізми сільського господарства в німецькій мові можуть також містити елементи культурного і соціального контексту. Наприклад, сільське життя в минулі століття часто було організоване за принципами трудового колективізму, коли робота в полі або на фермі була справою всієї громади. Існували певні соціальні правила, які відображалися в мовних виразах.

Мовні образи, пов'язані із працею на землі, часто використовувалися для позначення якостей людини. Наприклад, „die Kuh vom Eis holen“ (буквально: «зняти корову з льоду») означає вийти зі складної ситуації, знайти вихід з проблемної ситуації. У сільському житті корови, особливо в зимовий період, інколи могли потрапити на лід, що створювало небезпеку для їхнього життя, і людина повинна була оперативно приймати рішення для порятунку тварини.

З розвитком сучасних технологій та урбанізацією багато фразеологізмів, що стосуються аграрного життя, втратили свою безпосередню практичну значимість. Однак, їхнє використання в мовному побуті залишилося актуальним, що свідчить про глибокий зв'язок мови та культури. Сільськогосподарські фразеологізми часто використовуються для передачі

стародавніх традицій, символів і метафор, навіть якщо вони більше не відповідають реаліям повсякденного життя.

Фразеологія сільського господарства в німецькій мові має низку особливостей, серед яких — використання метафор, тісний зв'язок із природними циклами, історичними реаліями та соціально-культурними процесами. Незважаючи на зміну суспільно-економічної ситуації та урбанізацію, ці вирази зберігають своє значення і продовжують використовуватися, демонструючи неперервність зв'язку між людьми і природою. Сільське господарство, хоч і відійшло на другий план у сучасній економіці, залишається важливою частиною національної ідентичності, що виявляється і в мовних традиціях

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Я.А., Зимозря М.І., Білоус О.М., Зимозря І.М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов. Вінниця: Нова Книга, 2008. 256 с.
2. Duden: Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. (Тлумачний словник Дуден: ідіоми та прислів'я). Band 11. Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich: Dudenverlag, 1998. 864 p.
3. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. 2. Durchges. und erg. Aufl. Tübingen: Niemeyer, 1997. 231 p.
4. Schippan Thea. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. (лексикологія сучасної німецької мови). Tübingen, 1992. 310 p.

СЕКЦІЯ 2: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 32.019.5

МЕЛЬНИК Л.М., канд. політ. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ: РОЛЬ ЕМОЦІЙ ТА КОГНІТИВНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ У ФОРМУВАННІ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ УПОДОБАНЬ

Стаття присвячена дослідженню психологічних механізмів, що лежать в основі електоральної поведінки. У ній аналізується, як емоції (страх, гнів, надія), когнітивні упередження (упередження підтвердження, евристика доступності) та соціальна ідентичність впливають на політичний вибір виборців. На основі праць провідних науковців, таких як Дрю Вестен, Деніел Канеман і Джордж Лакофф, розглядається протистояння раціонального та ірраціонального у виборчому процесі.

Ключові слова. Політичний вибір, виборець, емоції, когнітивні упередження, електорат, політична поведінка.

MELNYK L.M., candidate of political sciences

Bila Tserkva national agrarian university

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF POLITICAL CHOICE: THE ROLE OF EMOTIONS AND COGNITIVE BIASES IN SHAPING ELECTORAL PREFERENCES

The article investigates the psychological mechanisms underlying electoral behavior. It analyzes how **emotions** (fear, anger, hope), **cognitive biases** (confirmation bias, availability heuristic), and **social identity** influence voters' political choices. Drawing on the works of leading scholars such as Drew Westen, Daniel Kahneman, and George Lakoff, the paper examines the conflict between rational and irrational factors in the electoral process.

Keywords: Political choice, voter, emotions, cognitive biases, electorate, political behavior.

Політичний вибір часто представляють як раціональний процес, що базується на аналізі програм та фактів. Однак сучасні дослідження доводять, що на виборчий процес впливає безліч факторів, що виходять за межі раціонального вибору. Серед них, як відзначають науковці, можна виділити кілька ключових психологічних та соціокультурних механізмів. Це і ефективні комунікації (ретельно підібрана символіка та політичний бренд); формування емоційного зв'язку між виборцем і партією чи кандидатом, що ґрунтується на спільних

цінностях та ідентичності; адаптивна здатність політичних сил швидко реагувати на суспільні зміни та запити. І, звісно, психологічні маніпуляції (використання прийомів, що впливають на підсвідомість виборців, формуючи їхні уподобання та поведінку).

Емоції та ірраціональні переконання відіграють зачасти ключову роль, часто переважаючи логіку. Розуміння цих психологічних механізмів є життєво важливим для аналізу політичної поведінки.

Так, Дрю Вестен, професор психології та психіатрії в Університеті Еморі, у своїй книзі «Політичний мозок: роль емоцій у визначенні долі нації» (2007) стверджує, що виборці приймають рішення не стільки на основі раціональних міркувань, скільки на основі емоційних реакцій [Westen, D. (2007). *The Political Brain: The Role of Emotion in Deciding the Fate of the Nation*. New York: PublicAffairs].

Інший авторитетний американський науковець Джордж Лакофф у праці «Моральна політика: як мислять ліберали і консерватори» (1996) стверджує, що політичні погляди формуються не на основі раціональних фактів, а на глибинних, несвідомих моральних метафорах, що є емоційно забарвленими. Він аналізує, як політичний фреймінг, тобто спосіб подачі інформації, апелює до цих моральних систем, що значно впливає на сприйняття виборців [1]. Отже, емоції є потужним інструментом, що впливає на політичні вподобання. Їх можна розділити на позитивні та негативні, кожна з яких по-своєму впливає на виборця. Найсильніші емоції, які використовують у політичних кампаніях – це страх і тривога. Слушно заявляє Д. Вестен, що емоції, зокрема страх, формують політичні уподобання, спонукаючи людей шукати сильного лідера, готового навести порядок і захистити їх [4]. Політичні кандидати часто вдаються до тактики залякування, підкреслюючи загрози, які нібито, або ж існують, і представляючи себе як єдиних захисників. Наприклад, обіцянки посилити безпеку, боротися із «зовнішніми ворогами» чи «внутрішніми загрозами» апелюють до базових інстинктів самозбереження.

Не менш мобілізуючою силою на користь кандидата є гнів. Люди, які відчувають гнів щодо існуючої влади, несправедливості чи певних політичних рішень, більш схильні до участі в протестах чи голосування за опозиційних кандидатів. Політичні сили часто намагаються мобілізувати виборців, викликаючи обурення щодо «еліт», «корупціонерів» або інших груп, які нібито є причиною усіх проблем. Також потужною емоцією є і надія, що мотивує людей вірити в краще майбутнє та голосувати за кандидатів, які обіцяють позитивні зміни. Такі кампанії, як «Ми можемо!» чи «Ми зробимо!» апелюють до бажання виборців мати стабільне та процвітаюче життя. Це викликає почуття колективної мети та єдності.

Більше того, на вибір виборця впливають когнітивні упередження. Нобелівський лауреат Деніел Канеман у праці «Мислення, швидке та повільне» пояснює, що люди часто покладаються на ментальні «скорочення», що призводить до нераціональних суджень [2]. Виборці схильні шукати, інтерпретувати та запам'ятовувати інформацію, яка підтверджує їхні існуючі переконання, ігноруючи протилежні аргументи. Цей феномен пояснює, чому люди, які підтримують певну партію, схильні споживати новини лише з тих джерел, які відповідають їхній ідеології, що призводить до формування інформаційних «ехо-камер». Також люди оцінюють важливість події на основі того, наскільки легко вони можуть пригадати її приклади. Політики використовують це, постійно повторюючи певні меседжі, щоб зробити їх «доступними» для свідомості виборця, навіть якщо об'єктивні дані не підтверджують їхньої важливості. До прикладу, постійне акцентування уваги на проблемі корупції може змусити виборців вважати її найголовнішою, навіть якщо інші проблеми є більш актуальними.

Не менш важливу роль відіграє соціальна ідентичність. Відповідно до теорії соціальної ідентичності Генрі Теджфела та Джона Тернера: «Поведінка людини в групі передусім буде зумовлена тим, яка із соціальних груп у певному контексті є найбільш значущою для неї, а також тим, чи вдається підтримувати таким чином позитивний образ і оцінки власної групи. У цьому вимірі головними мотиваторами і предикторами поведінки є цінність групи та позитивність оцінки власної групи» [3]. Це пояснює, чому виборці часто

ідентифікують себе з певними партіями або кандидатами, які, на їхню думку, представляють їхню соціальну, етнічну, професійну чи релігійну групу. Голосування за "свого" кандидата посилює відчуття приналежності та значущості.

Отже, політичний вибір є значно складнішим явищем, ніж просто раціональний акт.. Як свідчать праці Дрю Вестена, Деніела Канемана та Джорджа Лакоффа електоральна поведінка глибоко вкорінена в психологічних процесах. Так, емоції, когнітивні упередження та соціальна ідентичність відіграють ключову роль у формуванні рішень виборців. Ці ірраціональні чинники часто переважають над фактами та логікою, роблячи політичну боротьбу полем битви за почуття та переконання, а не лише за ідеї та програми. Розуміння цих механізмів є критично важливим для осмислення сучасних політичних процесів та ефективної комунікації в демократичних суспільствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lakoff G. Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think. URL:https://books.google.com.ua/books?id=R-4YBCYx6YsC&pg=PR7&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false
2. Канеман Д. Мислення швидко й повільно. URL:https://nashformat.ua/pdf-preview/myslennya-shvydke-j-povilne-709056?srsid=AfmBOopFH7Ag5oaDunhM5CnUO0hbqWRcBNu1La2_pnjISo9oQkzziDWF
3. Кухарук О. Теорія соціальної ідентичності та прогнозування соціальної поведінки: основні підходи URL:https://www.researchgate.net/publication/367796096_Teoria_socialnoi_identicnosti_ta_prognozuvanna_soci_alnoi_povedinki_Osnovni_pidhodi
4. Westen D. The Political Brain: The Role of Emotion in Deciding the Fate of the Nation. New York: Public Affairs, 2007.

УДК 1:17:355

МЕЛЬНИК Л.М., канд. політ. наук, **ГРЕК І.М.**, асистент
Білоцерківський національний аграрний університет

ФІЛОСОФІЯ СТІЙКОСТІ ТА ГІДНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕКЗЕСТЕНЦІЙНИЙ ТА ЕТИЧНИЙ ВИМІР

Здійснено аналіз філософських засад стійкості і гідності українського суспільства в умовах війни. Дослідження базується на ключових положеннях стоїцизму, що розрізняє контрольовані та неконтрольовані чинники, та екзистенціалізму, що акцентує на свободі вибору та відповідальності. Також аналізується вплив української духовної традиції, зокрема ідеї «Правди» та «Гідності» на формування колективного опору.

Ключові слова: Стійкість, гідність, екзистенціалізм, стоїцизм, солідарність, етика.

MELNYK L.M., candidate of political sciences, **GREH I.M.**, assistant
Bila Tserkva national agrarian university

THE PHILOSOPHY OF RESILIENCE AND DIGNITY IN WARTIME: AN EXISTENTIAL AND ETHICAL DIMENSION

This article analyzes the philosophical foundations of resilience and dignity within Ukrainian society during wartime. The study is based on key tenets of Stoicism, which distinguishes between controllable and uncontrollable factors, and Existentialism, which emphasizes freedom of choice and responsibility. It also examines the influence of the Ukrainian spiritual tradition, particularly the concepts of «Pravda» and «Hidnist» (Dignity), on the formation of collective resistance.

Keywords: Resilience, dignity, existentialism, stoicism, solidarity, ethics.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало не лише масштабною військовою та гуманітарною кризою, а й глибоким екзистенційним викликом, що вимагає філософського осмислення. В умовах тотальної війни, постійної загрози та непередбачуваності, українське суспільство демонструє виняткову стійкість і гідність. З огляду на це ставимо за мету проаналізувати філософські основи цих феноменів, звернувшись до ідей стоїцизму, екзистенціалізму та української духовної традиції, щоб пояснити джерела внутрішньої сили нації в умовах, які здаються непереборними.

Стоїчна філософія, що зародилася в Давній Греції, пропонує важливу відповідь на хаос

і страждання. Її центральний принцип, відомий як дихотомія контролю, який вчить розрізняти те, що залежить від нас, і те, що знаходиться поза нашим впливом. У контексті війни це означає усвідомлення, що ми не можемо контролювати дії ворога, повітряні тривоги чи руйнування, але ми можемо контролюємо свої власні думки, емоції та реакції.

Філософи-стоїки, такі як Епіктет та Марк Аврелій, наголошували, що справжня свобода полягає у звільненні від зовнішніх обставин та зосередженні на власній чесноті та внутрішній силі. В умовах війни ця філософія знаходить своє найпрактичніше втілення: замість того, щоб піддаватися паніці та відчаю, українці спрямовують свою енергію на дії як — волонтерство, допомогу армії, підтримку один одного, збереження робочих місць. Ця здатність концентруватися на особистій відповідальності допомагає зберегти внутрішню цілісність, відчуття контролю над власним життям і, як наслідок, гідність.

Екзистенціалізм, філософія свободи та відповідальності, набуває особливої значущості в умовах тоталітарного насильства. Згідно з головною тезою Ж.-П. Сартра, людина «приречена бути вільною» і несе повну відповідальність за свій вибір. Війна поставила кожного українця перед екзистенційним вибором: підкоритися чи чинити опір? Цей вибір став не просто політичним актом, а актом утвердження власного існування.

У цьому контексті гідність стає не просто невід'ємним правом, а якістю, що здобувається через вибір. Це те, що відрізняє людину від жертви. В. Франкл, засновник логотерапії, у праці «Людина в пошуках справжнього сенсу» писав, що навіть у найстрашніших умовах концтабору людина може знайти сенс у стражданні та зберегти внутрішню свободу. Його ідея про те, що сенс не можна відібрати, є надзвичайно актуальною для українців, які шукають і знаходять сенс у своїй боротьбі за свободу у майбутнє [1].

Українська філософська думка історично була тісно пов'язана з ідеєю «Правди» — вищої моральної та онтологічної категорії. Вона відрізняється від західного поняття «істини», оскільки включає в себе не лише фактичну правильність, але й моральну справедливість, добро та гармонію. Цей пошук Правди є однією з рушійних сил, що мотивує українців до боротьби проти несправедливості.

Якщо звернутися до праць відомого національного мислителя Г. Сковороди, то знаходимо акцент на внутрішній свободі та пошуку «сродної праці», що дозволяє людині жити у злагоді з собою. В умовах війни ця ідея трансформувалася в пошук «своєї» боротьби — від волонтерства та інформаційної протидії до прямої участі у бойових діях. Ідея української гідності, що стала центральною після Революції Гідності, ґрунтується на усвідомленні власної цінності та прагненні до справедливості. Війна стала іспитом для цієї ідеї, довівши, що гідність є фундаментальним принципом, за який нація готова платити найвищу ціну.

Російсько-українська війна продемонструвала, що філософія стійкості не є суто індивідуальною. Вона знаходить своє колективне вираження у солідарності. Солідарність — це не просто співчуття, а спільне усвідомлення відповідальності за інших, що базується на філософській ідеї «я-інше». В умовах війни солідарність перетворилася на механізм виживання та опору: масові волонтерські рухи, взаємодопомога, спільна відсіч. Це є втіленням філософського принципу, що людська гідність не може існувати ізольовано. Вона утверджується в спільності, що протистоїть загрозі разом.

Отже, російсько-українська війна для українців — це не лише військові дії, а й філософське протистояння. Стійкість і гідність українців базуються на глибоких філософських принципах, що поєднують у собі стоїчне прийняття, екзистенціальну свободу вибору та унікальну українську ідею «Правди». Ці принципи дозволяють не лише виживати, а й зберігати людську сутність та внутрішню силу в умовах екзистенційної загрози. Українська філософія стійкості є живою, і вона продовжує формувати характер нації, яка відмовляється бути зломленою, утверджуючи свою гідність через опір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. URL:<https://audioreading.in.ua/liudyna-v-poshukakh-spravzhnoho-sensu-psykholoh-u-kontstabori-viktor-frank>

НАСТИНА О.І., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

КЛЮЧОВІ ЗМІНИ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИНИХ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із запровадженням правового режиму воєнного стану в Україні Указом Президента «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р., який продовжено по цей час. З прийняттям цього нормативно-правового акту введені зміни в різні нормативні документи, які регулюють земельні відносини. У цій публікації розглядаємо ключові з таких змін.

Ключові слова: земельні відносини, воєнний стан, правовий режим земель, обмеження прав на землю.

NASTINA O.I., candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

KEY CHANGES IN THE LEGAL REGULATION OF LAND RELATIONS UNDER THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

In connection with the introduction of martial law in Ukraine by the Presidential Decree “On the Introduction of Martial Law in Ukraine” dated February 24, 2022, martial law was introduced in Ukraine at 5:30 a.m. on February 24, 2022, and has been extended to the present time. With the adoption of this regulatory act, changes have been made to various regulatory documents governing land relations. In this publication, we consider the key change.

Keywords: land relations, martial law, legal regime of land, restrictions on land rights.

Згідно Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Нововведення щодо земельних відносин в умовах воєнного стану були запроваджені після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12.05.2022 р. Розглянемо ключові з ним:

1) вважаються поновленими на один рік договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану, щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення:

а) державної, комунальної власності, не витребуваних, нерозподілених земельних ділянок, а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності і були передані в оренду органами місцевого самоврядування;

б) приватної власності;

2) передача в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на строк до одного року земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, а також земельних ділянок, що залишилися у колективній власності колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства, нерозподілених та не витребуваних земельних ділянок і земельних часток (паїв) здійснюється за умовами, визначених цим Законом;

3) власники, користувачі земельних ділянок не несуть відповідальності за невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням, що полягає у невикористанні земельної ділянки;

4) земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності можуть надаватися у користування лише для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;

5) безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється;

6) функціонування Державного земельного кадастру вважається призупиненим. Рішення про відновлення Державного земельного кадастру приймається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин. Передача органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування земельних ділянок державної, комунальної власності у власність, чи в користування у період, коли функціонування Державного земельного кадастру призупинено, не здійснюється;

7) земельні торги щодо прав оренди, емфітевзису, суперфіцію щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності не проводяться;

8) землекористувачі, які використовують земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності на праві постійного користування (крім державних, комунальних підприємств, установ, організацій), емфітевзису можуть передавати такі земельні ділянки в оренду строком до одного року для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;

9) орендарі, суборендарі земельних ділянок сільськогосподарського призначення усіх форм власності можуть передавати на строк до одного року належне їм право оренди та суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням;

10) терміни сплати землекористувачем (крім землекористувачів земель державної та комунальної власності) орендної, суборендної плати за земельні ділянки, плати за встановлення земельного сервітуту, плати за користування земельною ділянкою на умовах суперфіцію, якщо це право надано для розміщення об'єктів енергетичної інфраструктури, які настали під час дії воєнного стану, переносяться на строк до 6 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану [1].

Важливим є питання щодо зміни цільового призначення земельних ділянок під час дії воєнного стану, яке наразі залишається не вирішеним у земельно-правовій науці та практиці. Так, цільове призначення земельної ділянки комунальної та приватної власності змінюється лише за рішенням сільської, селищної, міської ради, на території якої розташована земельна ділянка, а земельної ділянки державної власності – за рішенням органу виконавчої влади, що здійснює розпорядження відповідною земельною ділянкою. Таке рішення приймається на підставі заяви землевласника (землекористувача), до якої додаються документи, що підтверджують право власності (користування) заявника на земельну ділянку, її цільове призначення, а також витяг із містобудівної документації (із зазначенням функціональної зони території, в межах якої розташована земельна ділянка, та обмежень у використанні земель (у тому числі у сфері забудови), які поширюються на таку земельну ділянку).

Встановлення та зміна цільового призначення земельних ділянок для цілей:

- переміщення виробничих потужностей підприємств, евакуйованих із зони бойових дій;
- розміщення річкових та морських портів на річці Дунай;
- нового будівництва, реконструкції будівель для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб;
- об'єктів транспортної інфраструктури (крім об'єктів дорожнього сервісу);
- місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань, зумовлених бойовими діями;
- будівництва мереж електропостачання, газорозподільних, каналізаційних мереж, електронних комунікаційних мереж, об'єктів магістральних газопроводів, дозволяється без

дотримання правил співвідношення між видом цільового призначення земельної ділянки та видом функціонального призначення території, визначеним відповідною містобудівною документацією, якщо розміщення на земельній ділянці відповідних об'єктів не призведе до обмежень у використанні земель [2].

Слід зазначити, що 7 травня 2022 р. урядом було прийнято постанову «Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану» № 564. Відповідно до цієї постанови передбачено забезпечення в умовах воєнного стану захисту прав держави, фізичних та юридичних осіб, забезпечення доступу до Державного земельного кадастру [3], що дало змогу відновити роботу системи Державного земельного кадастру в Україні.

Незважаючи на складний період воєнного стану в Україні необхідно відмітити позитивні зміни, які стосуються прискорення земельної реформи та обігу земель сільськогосподарського призначення. З 1 січня 2024 р. стартував другий етап земельної реформи, що передбачає дозвіл на покупку земельних ділянок сільськогосподарського призначення юридичними особами. Згідно із законодавством купувати українську землю мають право лише ті компанії, учасниками яких є виключно громадяни України. Також учасниками ринку землі виступають територіальні громади та держави.

Щодо купівлі землі юридичними особами, на неї розповсюджується обмеження: одна компанія не зможе претендувати на придбання ділянки, площа якої більша за 10 тис. га [4].

Продаж державних і комунальних сільськогосподарських земель, як продаж земельних ділянок іноземцям, залишиться під заборонаю. Слід зазначити, що ринок землі сільськогосподарського призначення в Україні запрацював з 1 липня 2021 року з моменту набрання чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31 березня 2020 р. № 552-ІХ.

Можна зробити висновки, що правове регулювання правового режиму використання земельних ділянок в умовах правового режиму воєнного стану не визначений і потребує подальших наукових розробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12 травня 2022 р. № 2247-ІХ. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>
2. Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. Координаційний центр з надання правничої допомоги. URL:<https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/osoblyvosti-regulyvannya-zemelnyh-vidnosyn-v-umovah-voennogo-stanu/>
3. Деякі питання ведення та функціонування Державного земельного кадастру в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 2022 р. № 564. Законодавство України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2022-%D0%BF#Text>
4. Ринок землі для юридичних осіб стартував. Агробізнес України. URL:<https://agropolit.com/news/27306-rinok-zemli-dlya-yuridichnih-osib-startuvav>

УДК 342.9:351:63(4)

ТЕРЕЩУК М.М., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА, АГРАРНА НАУКА ТА КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто взаємозв'язок аграрної науки, державної служби та конституційного права зарубіжних країн, а також перспективи їх інтеграції в Україні в умовах європейської інтеграції. Висвітлено роль наукових інновацій у формуванні аграрної політики та функціонування дорадчих служб.

Ключові слова: аграрна наука, державна служба, конституційне право, дорадчі служби, аграрна політика, ЄС.

The article examines the interrelation of agricultural science, civil service, and constitutional law of foreign countries, as well as their integration prospects in Ukraine in the context of European integration. The role of scientific innovations in shaping agricultural policy and the functioning of advisory services is highlighted.

Keywords: agricultural science, civil service, constitutional law, advisory services, agricultural policy, EU.

Сучасний розвиток аграрної сфери України потребує інтегрованого підходу, який поєднує здобутки науки, інституційну спроможність державної служби та правові механізми, закріплені як на національному, так і на міжнародному рівнях. В умовах європейської інтеграції особливого значення набуває гармонізація законодавства та управлінських практик із правовими й економічними стандартами Європейського Союзу. Досвід зарубіжних країн демонструє, що без опори на аграрну науку та сучасні форми управління аграрна політика не може бути ефективною і стійкою.

Аграрна наука в Україні має давні традиції та потужний інституційний базис, зокрема у межах Національної академії аграрних наук України. Проте ефективність її інтеграції в управлінську систему залишається обмеженою, оскільки механізми трансферу знань та інновацій лише частково реалізовані [2].

Важливим інструментом впровадження інновацій виступає державна служба. В Україні функціонує правове регулювання державної служби відповідно до Закону «Про державну службу» 2015 року [9], однак у ньому відсутня чітка спеціалізація щодо аграрного сектору. Європейський досвід показує, що якість аграрної політики значною мірою залежить від компетентності службовців, які володіють знаннями з аграрної економіки, біотехнологій, екології. Наприклад, у Німеччині існує система тісної співпраці між федеральними й земельними органами влади та науковими інститутами, а службовці аграрного профілю регулярно проходять стажування у дорадчих службах [5].

Значну роль у розбудові ефективної аграрної політики відіграють дорадчі служби. Польща демонструє показовий приклад у цій сфері. Там функціонує Агентство сільськогосподарських дорадчих служб (Centrum Doradztwa Rolniczego), яке надає консультації фермерам, допомагає у впровадженні інновацій, підготовці до отримання грантів ЄС та адаптації до екологічних вимог [4]. У Франції дорадчі служби мають традиційно сильні позиції. Вони функціонують на основі співпраці з професійними асоціаціями фермерів і науковими центрами, що забезпечує високий рівень довіри та практичної ефективності [7]. Крім того, французька система приділяє значну увагу екологічним аспектам аграрної політики, що відповідає сучасним викликам ЄС у сфері кліматичної нейтральності.

У Німеччині дорадчі служби фінансуються як з державних, так і з приватних джерел, що дозволяє забезпечити більшу гнучкість. Вони активно впроваджують цифрові інструменти, зокрема платформи для дистанційних консультацій, що особливо актуально у післяпандемічний період [6]. Цей досвід може бути безпосередньо використаний в Україні, де цифровізація аграрної сфери набирає обертів.

Конституційно-правові аспекти також відіграють ключову роль у формуванні аграрної політики. У Польщі та Німеччині питання захисту землі, прав власників і забезпечення продовольчої безпеки мають чітке конституційне закріплення [1]. Це створює правові гарантії, які унеможливають хаотичні зміни політики та формують довіру суспільства й бізнесу до держави. В Україні доцільним є подальше посилення конституційних положень у сфері продовольчої безпеки, права на землю та екологічних стандартів.

Водночас важливо врахувати і виклики, які стоять перед Україною. Це, зокрема, фрагментарність аграрного законодавства, недостатнє фінансування науки, обмеженість кадрового потенціалу державної служби та слабка інституційна підтримка дорадчих організацій [3]. Подолати ці проблеми можливо через створення системи державно-приватного партнерства у сфері дорадчих послуг, а також шляхом спеціалізованої підготовки державних службовців для аграрної сфери.

Таким чином, інтеграція аграрної науки, державної служби та конституційно-правових

засад є стратегічним завданням для України. Європейський досвід доводить, що наука повинна бути інтегрована у політику через ефективні дорадчі служби, а державна служба — виступати механізмом реалізації цих знань. Конституційні гарантії, у свою чергу, формують основу стабільності та правової визначеності. Для України першочерговим завданням є: інституційне посилення НААН у процесі формування політики, спеціалізація держслужбовців у сфері аграрної політики, розвиток національної системи дорадчих служб та імплементація конституційних гарантій, які б відповідали стандартам ЄС. Реалізація цих напрямів сприятиме створенню ефективної, інноваційної та стійкої аграрної політики, що відповідатиме сучасним викликам і забезпечуватиме інтеграцію України в європейський правовий та економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція Федеративної Республіки Німеччина: Закон від 23 трав. 1949 р. (станом на 2023 р.). URL:<https://www.btg-bestellservice.de> (дата звернення: 10.09.2025).
2. Гальчинський А. Сучасні детермінанти розвитку аграрного сектору. Економіка України. 2020. № 7. С. 12–25.
3. Коваленко Т. Розвиток державної служби в Україні: проблеми та перспективи. Вісник Національної академії державного управління. 2022. № 2. С. 78–94.
4. Centrum Doradztwa Rolniczego. Agricultural advisory services in Poland. Warsaw, 2023. URL:<https://cdr.gov.pl> (дата звернення: 09.09.2025).
5. Federal Ministry of Food and Agriculture (BMEL). Agricultural policy in Germany. Berlin, 2022. URL:<https://www.bmel.de> (дата звернення: 09.09.2025).
6. Deutscher Bauernverband. Digital advisory platforms for farmers. Berlin, 2021. URL:<https://www.bauernverband.de> (дата звернення: 09.09.2025).
7. French Ministry of Agriculture and Food Sovereignty. Advisory services for sustainable farming. Paris, 2022. URL:<https://agriculture.gouv.fr> (дата звернення: 09.09.2025).
8. Топорницька Н. Аграрна наука в умовах європейської інтеграції. Право України. 2021. № 4. С. 45–59.
9. Закон України «Про державну службу»: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 10.09.2025).
10. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стратегія розвитку аграрного сектору України на 2021–2027 роки. Київ, 2021.

УДК 342.951:351.756(477)

МАКАРЧУК В.В., д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В тезах досліджено правовий статус Державної міграційної служби України як центрального органу виконавчої влади, що поєднує адміністративно-сервісні та правоохоронні функції. Розкрито особливості підпорядкованості та координації діяльності ДМС з боку Кабінету Міністрів України та Міністерства внутрішніх справ, виявлено проблеми нормативної невизначеності та організаційних колізій.

Ключові слова: Державна міграційна служба України, правовий статус, міграція, євроінтеграція.

MAKARCHUK V.V., doctor of legal sciences

Bila Tserkva national agrarian university

FEATURES OF THE LEGAL STATUS OF THE STATE MIGRATION SERVICE OF UKRAINE

The theses examine the legal status of the State Migration Service of Ukraine as a central executive body, combining administrative, service and law enforcement functions. The features of subordination and coordination of the activities of the State Migration Service by the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Ministry of Internal Affairs are revealed, and problems of regulatory uncertainty and organizational conflicts are identified.

Keywords: State Migration Service of Ukraine, legal status, migration, European integration.

Правовий статус Державної міграційної служби України (далі - ДМС) є відображенням еволюції інститутів виконавчої влади в умовах глобалізації, оскільки він поєднує національні традиції державного управління з міжнародними стандартами у сфері захисту прав людини та регулювання міграційних процесів.

Правовий статус Державної міграційної служби України має специфічні риси у порівнянні з аналогічними органами європейських держав, оскільки поєднує функції сервісного надання адміністративних послуг і правоохоронного контролю, що обумовлено транзитним характером міграційних потоків через Україну.

Ефективність правового статусу Державної міграційної служби визначається не лише її компетенцією, а й спроможністю забезпечувати баланс між правами людини та інтересами держави, що актуалізує необхідність вдосконалення нормативно-правової бази та організаційної структури служби.

ДМС формально підзвітна Кабінету Міністрів України, але її діяльність функціонально координується через Міністерство внутрішніх справ (далі - МВС). Історично складена модель підпорядкування центральних органів виконавчої влади; необхідність контролю з боку правоохоронного відомства через повноваження щодо міграційного контролю.

Як наслідок, можливі колізії у питаннях прийняття управлінських рішень, неузгодженість планів та завдань між МВС і Кабінетом міністрів України, потенційне відкладення або блокування важливих рішень, що стосуються міграційної політики. Відповідно є потреба у правовому врегулюванні механізмів підзвітності та координації для підвищення ефективності управління [1].

ДМС виконує одночасно адміністративно-сервісні функції (оформлення паспортів, посвідок, реєстрація) та правоохоронні функції (примусове повернення чи видворення іноземців, накладення штрафів)[2]. Так, законодавче поєднання функцій в одному органі встановлює відсутність чіткого розмежування адміністративних та контрольних завдань. Відповідно є ризик конфлікту інтересів, коли «сервісний» орган одночасно застосовує санкції, що спричинює зниження довіри громадян і іноземців до органу та можливе переважання персоналу. Тому існує необхідність чіткого регламентування функцій і процедур, можливе виділення окремих підрозділів для контролю та сервісного обслуговування.

Частина процедур, що регулюють захист біженців і осіб без громадянства, не відповідає європейським стандартам, тому швидка імплементація законів без комплексного порівняння з міжнародною практикою спричинює ризик порушення прав людини та ускладнення співпраці з міжнародними організаціями [1]. Тому, необхідно узгодити національне законодавство з нормами Конвенції ООН про статус біженців, стандартами Ради Європи та ЄС.

Повноваження ДМС закріплені у численних законах, постановах Кабінету Міністрів України, підзаконних актах і міжвідомчих документах, тому поступова поява нових законодавчих актів без системної кодифікації та зміна умов міграційних потоків і нормативних вимог спричинює складність для працівників ДМС у застосуванні норм, що спричинює можливість різного тлумачення законів у різних підрозділах та ускладнена реалізація державної міграційної політики на місцях [3]. Відповідно існує потреба у кодифікації та систематизації нормативної бази, розробці єдиного методичного регламенту для територіальних органів ДМС.

Також матеріально-технічне забезпечення, кадровий потенціал та цифрові ресурси не відповідають обсягу завдань, що спричинює необхідність модернізації інформаційних систем, підвищення кваліфікації персоналу та оптимізації внутрішніх процесів [4].

Відсутність чіткого врегулювання механізму інформаційного обміну між Державною міграційною службою України, Державною прикордонною службою України, Національною поліцією України, Службою безпеки України та Міністерством юстиції України потребує створення інтегрованої міжвідомчої платформи для обміну даними та узгодження дій, що підвищить оперативність та точність прийняття рішень [5].

Отже, формально ДМС підзвітна Кабінету Міністрів України, але її діяльність координується через Міністерство внутрішніх справ, що створює колізію між автономією та відомчою залежністю. ДМС одночасно надає адміністративні послуги (оформлення

паспортів, посвідок, реєстрація) і виконує правоохоронні функції (примусове повернення чи видворення іноземців, адміністративна відповідальність). Це породжує ризик надмірної «силової орієнтації» сервісного органу. Українське міграційне законодавство не повністю відповідає європейським підходам до захисту прав біженців та осіб без громадянства (зокрема, щодо процедурних гарантій і доступу до правової допомоги). Повноваження ДМС закріплені у великій кількості нормативних актів, що створює правову невизначеність і складнощі в реалізації державної міграційної політики. Матеріально-технічне забезпечення, кадровий потенціал та рівень цифровізації не завжди відповідають обсягу завдань служби (зокрема, у сфері управління великими масивами персональних даних). Недостатньо врегульований механізм інформаційного обміну між Державною міграційною службою України, Державною прикордонною службою України, Національною поліцією України, Службою безпеки України та Міністерством юстиції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України: Постанова Каб. Міністрів України від 20.08.2014 № 360: станом на 8 трав. 2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-p#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
2. Про затвердження Регламенту ДМС: Наказ Державної міграційної служби України від 14 жовт. 2014 № 265. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/go/v0265839-14> (дата звернення: 17.09.2025).
3. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України: Постанова Каб. Міністрів України від 20.08.2014 № 360: станом на 8 трав. 2025 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-p#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
4. Загальна інформація. Державна міграційна служба України. URL:<https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html> (дата звернення: 17.09.2025).
5. Управління взаємодії з Державною міграційною службою України. МВС України. URL:<https://mvs.gov.ua/struktura/upravlinnya-vzajemodiyi-z-derzavnoyu-migraciiu-služboyu-ukrayini> (дата звернення: 17.09.2025).

УДК 346.2:336.7:004.9

МАЛИШКО І.В., старш. викладач

Білоцерківський національний аграрний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасні тенденції цифровізації фінансового права України, окреслено ключові напрями трансформації публічних фінансів, податкових та бюджетних відносин під впливом цифрових технологій. Особлива увага приділяється електронним сервісам у сфері оподаткування, відкритості бюджетного процесу, розвитку електронного правосуддя та впровадженню інноваційних платіжних інструментів. Визначено основні ризики цифровізації, серед яких кіберзлочинність, правові колізії, проблеми захисту персональних даних та цифрова нерівність.

Ключові слова: цифровізація, фінансове право, електронні сервіси, бюджетна прозорість, кібербезпека, правове регулювання.

MALYSHKO I.V., senior lecturer

Bila Tserkva national agrarian university

DIGITALIZATION OF FINANCIAL LAW: PROSPECTS AND RISKS FOR UKRAINE

The article explores current trends in the digitalization of financial law in Ukraine, highlighting key areas of transformation of public finance, tax and budgetary relations under the influence of digital technologies. Particular attention is paid to electronic tax services, transparency of the budget process, development of e-justice and the introduction of innovative payment instruments. The main risks of digitalization are identified, including cybercrime, legal conflicts, problems of personal data protection and digital inequality.

Keywords: digitalization, financial law, electronic services, budget transparency, cybersecurity, legal regulation.

Цифровізація фінансового права є однією з найбільш динамічних тенденцій сучасного правового розвитку. Вона охоплює інтеграцію цифрових технологій у процеси правового

регулювання публічних фінансів, оподаткування, бюджетного процесу та фінансового контролю. У сучасних умовах цифрова трансформація виступає необхідною відповіддю на виклики глобалізації, потребу у прозорості та підзвітності державних інституцій, а також зростаючі очікування бізнесу й громадян щодо швидкості, безпеки та зручності фінансових послуг.

Важливим етапом на шляху до цифровізації стало прийняття Закону України «Про Національну програму інформатизації» [1], який заклав основи електронного врядування. Подальший розвиток отримав завдяки впровадженню електронних сервісів у сфері оподаткування, де Податковий кодекс України забезпечив функціонування електронного кабінету платника податків, що дозволяє подавати звітність та сплачувати податки онлайн [3]. Важливим кроком стало також ухвалення Закону України «Про платіжні послуги», що створив правову основу для діяльності фінтех-компаній, використання електронних грошей та інноваційних платіжних систем [4].

Значний поступ спостерігається у сфері бюджетної прозорості. Бюджетний кодекс України закріплює принцип відкритості та публічності, а завдяки електронним інструментам на кшталт порталу «Відкритий бюджет» та системи Prozorro громадяни отримали можливість відстежувати рух бюджетних коштів та брати участь у контролі за використанням публічних ресурсів. Подальша цифровізація бюджетного процесу передбачає впровадження інтегрованих платформ для моніторингу ефективності державних витрат у режимі реального часу [5].

Не менш важливим напрямом є електронне правосуддя у сфері фінансових відносин. Електронний документообіг, відеоконференції та доступ до рішень у цифровому форматі сприяють підвищенню ефективності вирішення фінансових спорів, зокрема у податкових та митних справах. Це дозволяє забезпечити оперативність правосуддя та підвищити рівень довіри до судової системи.

Особливого значення набуває розвиток інноваційних платіжних інструментів. В Україні активно впроваджуються електронні гроші та сервіси небанківських фінансових установ, що створює конкуренцію у фінансовому секторі. Водночас правове врегулювання криптовалют, токенизованих активів та смарт-контрактів залишається актуальним викликом, який потребує узгодження національного законодавства з європейськими стандартами.

Разом з тим, цифровізація фінансового права супроводжується певними ризиками. Серед них – кіберзлочинність, яка становить загрозу безпеці фінансових операцій, правові колізії, зумовлені недостатньою регламентацією новітніх фінансових інструментів, проблеми захисту персональних даних та цифрова нерівність, що обмежує доступ окремих груп населення до електронних сервісів.

Подальший розвиток цифровізації фінансового права в Україні потребує комплексних рішень. Серед першочергових завдань – гармонізація національного законодавства з правом ЄС, зокрема у сфері захисту персональних даних та протидії відмиванню коштів, розширення використання блокчейн-технологій у бюджетному процесі та податковому адмініструванні, створення єдиної цифрової екосистеми для громадян і бізнесу [5]. Важливо також підвищувати рівень кібербезпеки шляхом модернізації державних стандартів та активного публічно-приватного партнерства.

Таким чином, цифровізація фінансового права виступає не лише технічним засобом модернізації державних інститутів, а й стратегічним напрямом розвитку України. Вона забезпечує прозорість і підзвітність фінансової системи, сприяє розвитку фінтеху та залученню інвестицій, водночас вимагаючи створення надійних правових механізмів захисту даних та подолання цифрової нерівності. Баланс між інноваціями та правовою безпекою має стати ключовим орієнтиром для майбутньої фінансово-правової політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації»: від 04.02.1998 № 74/98-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>
2. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Закон України «Про платіжні послуги»: від 30.06.2021 № 1591-IX. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20>

УДК 347.764-044.922(477)

ТИМОЩУК О.Г., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток страхового права України перебуває під впливом двох ключових чинників — воєнних ризиків та цифровізації. Повномасштабна війна зумовила появу нових напрямів страхового захисту, зокрема щодо військовослужбовців, цивільного населення та відновлення пошкодженого майна. Паралельно цифрова трансформація, що охоплює блокчейн та штучний інтелект, змінює традиційні механізми страхування. Ці процеси відбуваються в умовах євроінтеграції, що актуалізує гармонізацію законодавства України з правом ЄС. Поєднання воєнних викликів та цифрових інновацій формує унікальний контекст для досліджень, визначає перспективні напрями розвитку страхового права та його роль у забезпеченні фінансової безпеки й захисті прав громадян.

Ключові слова: страхове право, воєнні ризики, цифровізація, страховий захист, страховий ринок.

TYMOSHCHUK O., candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

THE TRANSFORMATION OF INSURANCE LAW UNDER CONTEMPORARY CHALLENGES AND DIGITALIZATION: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR UKRAINE

The current development of insurance law in Ukraine is shaped by two major factors—war-related risks and digitalization. The full-scale war has led to the emergence of new areas of insurance protection, including coverage for military personnel, civilians, and the restoration of damaged property. At the same time, digital transformation encompassing blockchain and artificial intelligence is reshaping traditional insurance mechanisms. These processes unfold within the framework of European integration, emphasizing the need to harmonize Ukrainian legislation with EU law. The intersection of wartime challenges and digital innovations creates a unique context for research, outlining the prospects for the development of insurance law and its role in ensuring financial security and the protection of citizens' rights.

Keywords: insurance law, war-related risks, digitalization, insurance protection, insurance market.

Сучасний етап розвитку страхового права України характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими двома ключовими чинниками: воєнними ризиками та цифровізацією. Повномасштабна війна проти України спричинила появу нових сфер страхового захисту — від страхування військовослужбовців і цивільного населення в умовах бойових дій до відновлення пошкодженого майна та безперервності бізнесу. Водночас швидке впровадження цифрових технологій, включно з insurtech-рішеннями, блокчейном та штучним інтелектом, змінює механізми укладання договорів, оцінки ризиків та врегулювання страхових випадків. Ці процеси відбуваються в умовах євроінтеграційного курсу України, що вимагає гармонізації страхового законодавства з правом Європейського Союзу та запровадження стандартів належного регулювання. Поєднання воєнних викликів і цифрових новацій створює унікальне поле для досліджень, формує нові вимоги до правової науки та практики у сфері страхування.

Страхування традиційно виконує функцію соціально-економічного стабілізатора, забезпечуючи відшкодування збитків та підтримку громадян і бізнесу в кризових умовах. Проте нинішні виклики, пов'язані з війною та глобальною цифровою трансформацією, вимагають переосмислення ролі страхового права та його інституційних засад. В Україні актуальними стають питання правової природи військових ризиків, удосконалення механізмів захисту прав страхувальників, адаптації законодавства до європейських стандартів та регулювання цифрових інновацій у страховій сфері. Дослідження цих проблем

дозволить визначити перспективні напрями розвитку страхового права, сприятиме зміцненню фінансової безпеки держави та захисту прав громадян в умовах надзвичайних викликів сучасності.

Останнім часом цифровізація на страховому ринку України демонструє активну динаміку розвитку. Водночас, рівень впровадження новітніх технологій у страхових компаніях поки що поступається банківському сектору. Це створює потребу в подоланні наявного відставання та поглибленні співпраці між страховими і банківськими установами. Додатковим викликом стає зростання конкуренції як на внутрішньому, так і на міжнародному страховому ринку, що ускладнює формування якісного та збалансованого страхового портфеля, здатного охоплювати пріоритетні для сучасних умов ризику. Прискорене впровадження цифрових технологій у страхову сферу відкриває нові можливості для підвищення ефективності роботи всіх учасників ринку. Цифрова трансформація страхування зумовлює необхідність активного використання інноваційних інструментів для оптимізації бізнес-процесів, удосконалення наявних та розробки нових страхових продуктів, орієнтованих на потреби цифрової економіки. Вивчення процесів, ризиків і перспектив застосування цифрових технологій у діяльності страхових компаній вимагає передусім аналізу еволюції цифровізації страхового ринку України. Саме цим пояснюється актуальність обраної теми дослідження. [1, С.433].

Стрімкий розвиток цифрових технологій формує нові ризики цифрової економіки, мінімізувати які можливо шляхом страхування. Активна цифровізація економіки та суспільства зумовлює зростання попиту на страхові послуги та потребу у глибшому розумінні етапів і перспектив впровадження цифрових рішень у страховій сфері. Для пояснення причин відставання цифровізації українського страхового ринку від ринків держав Європейського Союзу необхідно простежити його розвиток в умовах цифрової економіки, виокремивши основні етапи впровадження цифрових страхових технологій і продуктів. На сучасному етапі постає потреба у цифровій трансформації всієї системи страхування, що дозволить підвищити її конкурентоспроможність та ефективність у ситуації невизначеності й зростання ризиків, зумовлених війною та постійними змінами як внутрішнього, так і зовнішнього середовища [2, С.390].

Трансформація страхового права України в умовах воєнних ризиків та цифровізації є неминучим процесом, що визначає майбутнє вітчизняної страхової системи. Поєднання викликів війни з можливостями цифрових технологій потребує, перш за все, вдосконалення законодавства у сфері військових ризиків та страхування життя і здоров'я та впровадження комплексних правових механізмів регулювання і захисту персональних даних. Також важливо врахувати етапи адаптації національної системи страхового права до європейських стандартів; посилення гарантій захисту прав страхувальників. Розв'язання цих завдань сприятиме не лише стабільності фінансового сектору України, а й підвищенню рівня довіри громадян до інституту страхування як важливого інструменту відновлення та розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подоляк, О. . (2025). Еволюція розвитку страхового ринку України в умовах цифрової економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (2 (42), 432–443. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-2\(42\)-432-443](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-2(42)-432-443)
2. Панченко, О. ., & Акінчиць, О. (2025). Загрози та виклики цифровізації ринку страхових послуг в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (1(41), 386–395. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1\(41\)-386-395](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-1(41)-386-395)

УДК 340.12.

БРОВКО Н.І., д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ТА ЙОГО ДІЄВІСТЬ У ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

У статті висвітлено особливості конституційно-правового-статусу Національного агентства з питань

державної служби та питання його дієвості в контексті реформи державної служби. Встановлено, що Національне агентство України з питань державної служби відіграє важливу роль у реформуванні державної служби однак недоліки законодавства у цій сфері гальмують реформи у сфері державної служби.

Ключові слова: державна служба, державний орган, реформування державної служби, Національне агентство з питань державної служби

BROVKO N., doctor of legal sciences
Bila Tserkva National Agrarian University

CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF THE NATIONAL AGENCY OF UKRAINE FOR CIVIL SERVICE ISSUES AND ITS EFFECTIVENESS IN THE REFORM OF THE CIVIL SERVICE

The article highlights the peculiarities of the constitutional and legal status of the National Agency for Civil Service and the issue of its effectiveness in the context of civil service reform. It has been established that the National Agency of Ukraine for Civil Service plays an important role in civil service reform, but shortcomings in legislation in this area are hindering reforms in the civil service.

Keywords: civil service, state body, civil service reform, National Agency for Civil Service.

У системі органів публічної адміністрації України особливе місце займають органи зі спеціальним статусом, уповноважені на формування та реалізацію державної політики у певних і відповідних сферах. Одним з них є Національне агентство України з питань державної служби (НАДС), діяльність якого охоплює питання нормативно-правового регулювання, контролю та координації у сфері державної служби.

Національне агентство України з питань державної служби (НАДС) у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами Кабінету Міністрів України, Законом України «Про державну службу», Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань державної служби».

НАДС виконує регуляторну, координаційну та контрольну функції у сфері державної служби, що визначає його як спеціалізований орган державного управління [1]. Особливостями його конституційного статусу є формування і реалізація державної політики у сфері державної служби та з питань управління персоналом у державних органах; участь Агенства у формуванні державної політики у сфері служби в органах місцевого самоврядування та здійснення управління державною службою.

В умовах реформування державного управління в Україні Національне агентство України з питань державної служби (НАДС) відіграє важливу роль у модернізації системи держслужби, впровадженні європейських стандартів управління персоналом та підвищенні дієвості державного апарату.

Мова йде про запровадження прозорого конкурсу на зайняття посад державної служби, що зменшує ризики кумівства та політичного втручання. Проте на практиці існують труднощі як недостатній рівень цифровізації конкурсних процедур, нерівні можливості для кандидатів з регіонів, окремі випадки маніпуляцій із конкурсами такі як їх відкладення, скасування, «узгодження» переможців. Тому варто удосконалити конкурсну систему, працювати над антикорупційними механізмами.

Реформа держслужби передбачає також впровадження системи оцінювання результативності державних службовців, що дозволяє визначати сильні та слабкі сторони роботи державного апарату. З метою підвищення дієвості оцінювання НАДС варто впровадити більш об'єктивні критерії, зокрема використання кількісних показників роботи та цифрових рішень для оцінки. Одним з найважливіших аспектів реформи державної служби є боротьба з корупцією, яка відбувається шляхом впровадження механізму декларування доходів держслужбовців. Однак залишається проблема неефективного контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, що потребує тіснішої взаємодії НАДС із НАЗК та правоохоронними органами.

Також на нашу думку не достатньо врегульованим є питання конституційного статусу цього органу з позицій його підпорядкування та дієвості. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань державної служби» визначає, що НАДС очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України. Він може мати заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України, кількість яких не вказано, однак вона визначається Кабінетом Міністрів України на основі подання (ініціативи) Голови НАДС [2]. З цього слідує висновок про значне підпорядкування очільника НАДС Кабінету Міністрів. Також закон визначає, що в НАДС може утворюватись колегія як орган, який погоджує питання діяльності НАДС та обговорює найважливіші напрями його діяльності, яка створюється (ліквідується) з ініціативи Голови НАДС. Вважаємо ці питання недосконалістю чинного законодавства та вбачаємо необхідність його реформування у контексті функціонування НАДС як незалежного та колегіального органу [3, с. 10]

Таким чином Національне агентство України з питань державної служби відіграє важливу роль у реформуванні державної служби, запроваджуючи сучасні принципи управління кадрами, цифровізацію, антикорупційні механізми та систему оцінювання ефективності. Незважаючи на недоліки законодавства у цій сфері, виклики, такі як недостатній рівень фінансування реформ, відтік кадрів, недостатні процеси автоматизації та цифровізації, які уповільнюють роботу НАДС, все ж Агентство є важливим рушієм змін та тією силою, яка забезпечує реформування державної служби в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державну службу. Закон України від 10 грудня 2015 року Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 4, ст. 43. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
2. Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань державної служби. Постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 500. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-2014-п#Text>
3. Бровко Н.І. Удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єктів владних повноважень в процесі євроінтеграції України. Україна в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи: зб. матер. круглого столу до дня Європи в межах роботи гуртка «Актуальні проблеми міжнародного права» (БНАУ, 08 травня 2025). Біла Церква, 2025. С. 9–11.

УДК 378

ЗВОНАРЬОВ О.Ю., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ ВОЄННИМ ЗЛОЧИНАМ

Аналізуються етапи імплементації міжнародно-правових норм щодо порядку ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру у національне кримінальне законодавство України.

Ключові слова: кримінальне законодавство, воєнні злочини, військові кримінальні правопорушення, імплементація міжнародно-правових норм, міжнародне гуманітарне право.

ZVONAROV O.Y., candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

DEVELOPMENT OF NATIONAL CRIMINAL LEGAL MEASURES FOR THE PREVENTION OF WAR CRIMES

The stages of implementation of international legal norms regarding the procedure for conducting armed conflicts of an international and non-international nature into the national criminal legislation of Ukraine are analyzed.

Keywords: criminal law, war crimes, military criminal offenses, implementation of international legal norms, international humanitarian law.

Кримінальний кодекс України 2001 року вперше визначив в якості одного зі своїх завдань забезпечення миру і безпеки людства та закріпив у розділі XX КК України систему

кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Криміналізація у вітчизняному законодавстві порушень встановленого в міжнародному гуманітарному праві порядку ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру є значним досягненням на шляху подальшої імплементації міжнародно-правових норм щодо встановлення відповідальності за воєнні злочини.

Після здобуття незалежності Україна у Законі «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України (ст. 6), та визначила, що є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки (ст. 7) [1]. Тим самим Україна підтвердила, що є учасником угод у сфері міжнародного гуманітарного права, які були підписані та ратифіковані УРСР та СРСР до 1991 року. З прийняттям 22 грудня 1993 року Закону «Про міжнародні договори України» був відкритий шлях до приєднання України як самостійного учасника до міжнародних договорів у галузі міжнародного гуманітарного права [2].

Із здобуттям Україною незалежності у 1991 році почалося активне реформування вітчизняного кримінального законодавства. Слід зазначити, що до прийняття нового КК України 2001 року в теорії кримінального права пропонувалися різні класифікації військових злочинів та місця конвенційних злочинів у них. Основні суперечки точилися навколо питання доцільності виділення злочинів, що посягають на закони та звичаї війни, у самостійну групу. Проте традиційно злочини проти законів та звичаїв війни окремо не систематизувалися, а вважалися частиною військових злочинів, де їх значення частково розмивалося.

Одночасно стає зрозумілим те, що законодавство України (у тому числі і про кримінальну відповідальність) не в повній мірі відповідає положенням міжнародного гуманітарного права, що містять міжнародні стандарти у сфері відповідальності за воєнні злочини. Тому в проектах нового КК України їхні розробники намагалися врахувати міжнародно-правові зобов'язання України, що випливають з Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. додаткових протоколів до них та інших міжнародних договорів з питань гуманітарного права.

У проекті Кримінального кодексу України, підготовленого робочою групою Кабінету Міністрів України та зареєстрованого 12 травня 1998 року, пропонувалося ввести відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також залишити відповідальність за злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Як відомо, у 2001 році був прийнятий КК України основою якого стали положення проекту, підготовленого робочою групою Кабінету Міністрів України.

У КК України 2001 року у розділі XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» Особливої частини КК України передбачена відповідальність за мародерство (ст. 432 КК України), насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК України), погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України), незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею (ст. 435 КК України).

У розділі XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Особливої частини КК України була передбачена відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України). Наявність цього розділу в КК України стало наслідком імплементації окремих положень міжнародних договорів у кримінальне законодавство України. Назва розділу практично співпадає з проектом Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства, схвалений у 1996 році Комісією ООН з міжнародного права.

Україна підписала Римський Статут Міжнародного кримінального суду 20 січня 2000

року, однак ратифікувала його у 2025 році. В результаті стаття 438 КК України отримала нову назву «воєнні злочини». Однак практично відсутня чітка систематизація норм, що передбачають кримінальну відповідальність за воєнні злочини, через їх розміщення у різних розділах КК. Крім того, у КК України 2001 року імплементовані лише окремі норми, які на рівні міжнародного права визнані «воєнними злочинами».

Все означене викликало теоретичні дискусії в кримінально-правовій науці щодо розуміння поняття «воєнні злочини», їх переліку та місця в структурі Особливої частини КК. Питання кваліфікації воєнних злочинів та їх відмежування від суміжних правопорушень набуло суто практичний аспект починаючи з 2014 року (а особливо з 24 лютого 2022 року) у зв'язку з початком російської агресії проти України та масовими випадками порушення агресором норм міжнародного гуманітарного права. Поступово серед науковців стверджується концептуальна думка щодо необхідності виділення воєнних злочинів в самостійну групу та відокремлення їх від злочинів та проступків проти порядку несення військової служби. Ця концепція скоріше за все буде реалізовано вже у новому Кримінальному кодексі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року № 1543-XII. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1543-12> (дата звернення: 21.09.2025).
2. Про міжнародні договори України: Закон України від 22 грудня 1993 року N 3767-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3767-12#Text> (дата звернення: 13.10.2022).

УДК 37

АРГАТ Я.П., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРИНЦИПИ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ДОБРОСОВІСНОСТІ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ

У статті досліджуються фундаментальні принципи справедливості (aequitas) та добросовісності (bona fides) як ключові елементи римського приватного права, що стали основою для формування сучасних правових систем романо-германської традиції. Здійснено аналіз їхнього генезису та еволюції в межах розвитку римського права.

Ключові слова: Римське право, принцип справедливості, принцип добросовісності, формування сучасних правових систем.

ARHAT Y.P., candidate of legal sciences

Bila Tserkva national agrarian university

PRINCIPLES OF JUSTICE AND GOOD CONFIDENCE IN ROMAN LAW

The article examines the fundamental principles of justice (aequitas) and good faith (bona fides) as key elements of Roman private law, which became the basis for the formation of modern legal systems of the Romano-Germanic tradition. An analysis of their genesis and evolution within the development of Roman law is carried out.

Keywords: Roman law, principle of justice, principle of good faith, formation of modern legal systems.

Особливу увагу звертають на роль принципу справедливості при вирішенні правових колізій, коли застосування формальних норм не дозволяло забезпечити правильний захист інтересів сторін. Принцип добросовісності розглядається як моральний і правовий напрям, який зазвичай проявлявся в роботі судів під час розгляду випадків, що мають особливу природу.

Доведено, що ці принципи не були формально закріплені в джерелах римського права, однак їхнє застосування стало основою для розвитку інститутів деліктної відповідальності, договірної права та правозастосування загалом. Висвітлено значення римських правових концептів для сучасної юриспруденції, зокрема в контексті пошуку балансу між формальним правом і моральними засадами правосуддя.

Римське право — це не лише історичне джерело юридичних норм, а й глибока філософія правосуддя, яка сформувала основи сучасного цивільного права. Серед його ключових ідей особливе місце займають принципи *aequitas* (справедливість) та *bona fides* (добросовісність), які не були формально закріплені в законодавчих актах, але активно застосовувалися в судовій практиці та правовій аргументації[1].

Принцип справедливості у римському праві виступав як коректор формального права, дозволяючи змінювати юридичні норми залежно від конкретних обставин. Добросовісність, у свою чергу, стала моральним і правовим критерієм діяльності учасників правових відносин, особливо в договорному і деликтному праві. Ці принципи відображували етичні погляди римського суспільства та стали основою для розвитку правових інститутів, які залишаються важливими сьогодні. Актуальність цього дослідження полягає в тому, що в сучасних умовах, коли існує багато правових систем, принципи справедливості і добросовісності здобувають все більше значення. Вони допомагають зробити баланс між чинним правом і моральними основами правосуддя. Глибоке засвоєння цих принципів дозволяє краще розуміти закони та створювати правову культуру, яка поважає людську гідність та етичні цінності.

Окрім традиційних прийомів аналогії права та аналогії закону, застосування рекомендаційних роз'яснень вищих спеціалізованих судів, у вітчизняній цивілістиці все частіше і частіше актуалізується роль принципів справедливості, добросовісності та розумності, які за своїми властивостями можуть слугувати фундаментальним, універсальним й оптимальним підґрунтям для моделювання рішення по конкретній цивільній справі. Римське право є джерелом формування правової системи романо-германського типу, в тому числі основою зародження деликтної відповідальності. Деликтні зобов'язання для компенсації потерпілим майнових втрат, завдані вчиненням правопорушенням (деликту), найпершого виду зобов'язань з моменту їх виникнення, запровадили саме римські юристи. Метою дослідження було здійснення ретроспективного аналізу генезису та розвитку принципів справедливості, добросовісності в римському приватному праві.

У всіх джерелах римського права не знайдено повноцінного визначення поняття добросовісності. Існування такого оціночного принципу підтверджується лише в правовій практиці, особливо під час розгляду казуальних справ. Констатовано, що в римському праві остаточно не сформовано принципу розумності в тому змістовному прояві, в якому він існує нині. Цей принцип сформувався в подальшій рецепції римського приватного права. Саме в римському праві вперше можна побачити формування і застосування в правозастосовчій діяльності оціночних принципів: справедливості та добросовісності. Поняття «справедливості» з'явилося в людському житті як моральна категорія, а не правова, з'явившись у зв'язку з формуванням уявлення про добро і зло. У римському приватному праві принцип справедливості називався «*aequitas*» і вважався чітким і зрозумілим поняттям, яке використовувалося в повсякденній правовій практиці, а також служило орієнтиром для життєдіяльності. У римському праві ідея справедливості стала основною цінністю, яка вплинула на всі правові системи країн Західної Європи. Це відображається в забезпеченні рівних прав перед законом, коли кожен має можливість діяти відповідно до прав і обов'язків, оскільки створюються умови для реалізації таких можливостей [2]. Варто зауважити, що стародавнє квіритське право не вимагало добросовісної поведінки та не передбачало негативних наслідків за таку поведінку, наприклад, за обман або насильство, спрямоване на укладення угоди. Історично, принцип добросовісності (*bona fides*) почав розвиватися в республіканський період. Вперше питання добросовісності було поставлено в 90 році до н.е. у справі Манія Курія (*Causa Curiana*).

Принципи *aequitas* (справедливість) та *bona fides* (добросовісність) у римському праві відігравали ключову роль у формуванні етичного виміру правозастосування. Хоча вони не були формально закріплені в законодавчих актах, їхнє практичне застосування стало основою для розвитку гнучких правових механізмів, здатних враховувати конкретні життєві обставини та моральні засади.

Справедливість дозволяла пом'якшити суворість формального права, забезпечуючи

баланс між нормою і реальністю, а добросовісність — слугувала критерієм чесної поведінки сторін у правовідносинах. Ці принципи стали фундаментом для подальшої рецепції римського права в європейських правових системах, зокрема в інститутах договірної та деліктного права.

Таким чином, римське право не лише заклало основи юридичної техніки, а й сформувало ціннісну парадигму, яка й сьогодні залишається актуальною в контексті пошуку справедливих рішень у правовій практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова В.І., Баранова Л.М. Основи римського приватного права. URL:https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf
2. Галкевіс С.В. Формування принципів справедливості і добросовісності в римському приватному праві. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e9d4a352-2cба-448c-b6da-1e6c4271a013/content>

УДК 343.9

СОКИРИНСЬКА О.А., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Доповідь присвячена висвітленню особливостей застосування інноваційних технологій у криміналістичній діяльності через аналіз діючого законодавства та сучасних можливостей науки.

Ключові слова: інноваційні технології, науково-технічний прогрес, кримінальне правопорушення, сліди кримінального правопорушення.

SOKYRINSKA O.A., candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

FEATURES OF THE APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN CRIMINALISTIC ACTIVITIES

The report is devoted to highlighting the peculiarities of the application of innovative technologies in criminalistics through the analysis of current legislation and modern scientific capabilities.

Keywords: innovative technologies, scientific and technological progress, criminal offense, traces of a criminal offense.

Криміналістика, це єдина прикладна наука серед решти юридичних наук. Тому питання застосування інноваційних технологій у криміналістичній діяльності є не тільки актуальним, але й нагальним з урахуванням тих темпів розвитку науково-технічного прогресу, що всі можуть спостерігати сьогодні.

Сьогодні зовнішній світ стрімко розвивається в усіх галузях, а оскільки криміналістика використовує не тільки дані з інших, наприклад, технічних наук, але й створює власні методи досліджень спираючись на новації, які пропонують інші галузі, можна стверджувати, що саме такий розвиток рухає прогресивні думки криміналістів, що вони їх використовують для швидкого та ефективного розслідування кримінальних правопорушень. Незважаючи на кропітку працю практиків та науковців, щодо використання новітніх методів під час розслідування кримінальних правопорушень, реалії залишаються незмінними – ми завжди наздоганяємо кримінальний світ у пошуках можливостей швидкого розслідування. Звісно, це закономірно, оскільки було б дивним «підказувати» злочинцям нові можливості для скоєння злочинів. Саме тому криміналістика акцентує свою увагу на постійному розвитку, розширенню меж діяльності, пристосуванню здобутків та надбань інших наук до власних потреб, й все це задля того, щоб створити таку новітню науково-технічну базу, яка могла б допомагати у швидкому розслідуванні кримінальних правопорушень, а подекуди, й попередити їх вчинення.

Треба зазначити, що на всі інноваційні процеси, які відбуваються в світі в цілому та в

Україні зокрема суттєво впливають повномасштабне вторгнення росії та прагнення України до євроінтеграції. Не можна однозначно казати про те, що війна затормозила процеси запровадження інновацій в українській криміналістиці, подекуди, вона навіть сприяла виникненню нових методів виявлення, вилучення та дослідження слідів кримінальних правопорушень. Водночас, звісно, в процесі військових дій, окупації територій та інших діях притаманних війні ускладнювалася робота слідчих, знищувались сліди, була відсутня можливість потрапити на місце події вчасно, багато кримінальних правопорушень залишились невідомими для правоохоронних органів в силу обставин тощо. З іншого боку прагнення України до євроінтеграції тягне за собою необхідність запровадження у внутрішньому, зокрема, кримінально-процесуальному, законодавстві стандартів Євросоюзу. Чи це добре, чи погано, багато науковців сперечаються й досі. Питання, напевно, в тому, чи це наразі, чи доцільно в Україні, чи готова наша правоохоронна система, а головне, ті хто тут проживає, до таких новацій. Безсумнівно, прогресивний розвиток спостерігається, використання систем впізнання людини за відеозображенням, ідентифікація за голосом, використання ДНК, сітківки ока та інше. Окрім того широко використовується технології GPS, мобільний зв'язок і Wi-Fi доступ до мережі Інтернет. Варто констатувати, що сьогодні «індустрія 4.0.» повністю «знищує» межі між біологічними, фізичними та цифровими сферами життя соціуму. Зокрема, мова йде про такі відкриття та винаходи, як: дрони, «розумні» міста, штучний інтелект і дослідження головного мозку, котрі знову ж таки отримують своє практичне застосування під час розслідування кримінальних правопорушень [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с.

УДК 347.9

ПАХОМОВА А.О., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Зростання кількості майнових спорів сприяє розвитку різних способів захисту цивільних прав як юрисдикційних так і неюрисдикційних, що дає широкий спектр дій для вирішення цивільних спорів.

Ключові слова: юрисдикційний захист, неюрисдикційний захист, захист цивільних прав, переговори.

PAKHOMOVA A.O., candidate of legal sciences

Bila Tserkva national agrarian university

FEATURES OF CIVIL RIGHTS PROTECTION

The growth in the number of property disputes contributes to the development of various methods of protecting civil rights, both jurisdictional and non-jurisdictional, which provides a wide range of actions for resolving civil disputes.

Keywords: jurisdictional protection, non-jurisdictional protection, protection of civil rights, negotiations.

Цивілістична теорія захисту в останні двадцять років, що минули з часу прийняття Цивільного кодексу України, розвивається стрімкими темпами. Цьому багато в чому сприяє і збільшення кількості майнових суперечок на тлі економічних перетворень, що відбуваються в країні, а також активне використання представниками різних наукових шкіл порівняльно-правового інструментарію.

Прийняття нових законів цивільного матеріального і процесуального права, новизна правовідносин, які регулюються нормами цих законів, складність цивільно-правових конфліктів, що виникають з цих правовідносин, вимагають високого рівня правової

захищеності, дотримання принципу законності всіма членами суспільства.

Як відомо, праву властива як регулятивна, так і охоронна функція, тобто норми регулюють суспільні відносини в непорушеному стані або норми виступають в формі захисту порушених прав та інтересів, тобто регулювання відносин у конфліктній ситуації.

Однією з актуальних проблем сучасного права є забезпечення захисту прав громадян. Від предмета захисту залежить і її форма, яка повинна відповідати правовим нормам. У свою чергу, слід зауважити, що форма захисту не залежить від волевиявлення зацікавлених осіб, вона обов'язково визначається нормою права.

Тільки закон дозволяє зацікавленим особам вибрати форму захисту. Такою формою може бути традиційна – юрисдикційна форма, яка передбачає визначення конкретного органу і процедури здійснення захисту порушених прав.

Іншою формою захисту прав може бути неюрисдикційна (але безумовно дозволена законом) форма, до якої можуть вдатися зацікавлені особи [1].

З повною впевненістю можна вважати конфлікт перешкодою в здійсненні права. Цивільно-правовий конфлікт сьогодні може набувати різних форм, це: суперечка про право, встановлення юридичних фактів, оспорювання нормативного правового акту, оспорювання дії (бездіяльності) посадової особи, визнання безперечного права власності на нічийну нерухому річ тощо.

Усунення названих конфліктів можливе лише юрисдикційною формою. Суперечка ж про цивільне право може бути вирішена дозволеною нетрадиційною формою – заходами щодо самостійної захисту прав (самозахист, утримання, переговори тощо).

Неюрисдикційна форма захисту цивільних прав являє собою самостійний захист особою своїх порушених прав. Тобто особа не звертається до компетентних державних органів. По факту це вчинення фактичних дій спрямованих на охорону і забезпечення своїх особистих майнових та інших немайнових прав.

Чи ефективні дані дії? Багато в чому так. Адже неюрисдикційна форма захисту прав передбачає фактичні дії не передбачені, але і не заборонені законом. Вони дозволяють швидко і оперативно забезпечити охорону своїх прав.

В цьому ж і полягає сутність такої форми захисту, тобто фактичні дії, не заборонені законом, виконуються особою самостійно без втручання правомочних органів і посадових осіб.

Слід зауважити, що тут мова йде про неюрисдикційну форму захисту права власності.

Не можна змішувати поняття "досудовий порядок вирішення спору", "несудова форма цивільної юрисдикції" (нотаріат, третейські суди) і "неюрисдикційна форма захисту", при якій не беруть участі певні державні або суспільні органи для вирішення правового конфлікту.

При цьому не слід забувати, що держава встановлює цю форму захисту шляхом прийняття норм права, які дозволяють вдатися до нетрадиційних форм врегулювання правового конфлікту.

Сторони суперечки в цьому випадку за згодою можуть використовувати такі засоби, як переговори, претензійний порядок врегулювання спору, посередництво (медіація), самозахист і різновид останньої - утримання.

Переговори є найбільш доступним ефективним засобом врегулювання конфліктів, вони не створюють ризику для сторін, спрямовані на конструктивне обговорення проблеми. Такий засіб врегулювання спору дає можливість сторонам домовитися про певні рішеннях, взаємні поступки, що сприяє збереженню партнерських відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Кодекс; Закон від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради. 2004. № 40–41. ст. 492.

ЯРМОЛЕНКО Ю.В., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Сфера інтелектуальної власності в цілому та промислової власності зокрема регулюється в Україні великим загалом законних та підзаконних нормативних актів, які не завжди гармонізовані між собою.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, патентне право, промислова власність, патент.

IARMOLENKO Yu.V., candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

LEGAL REGULATION OF INDUSTRIAL PROPERTY

The sphere of intellectual property in general and industrial property in particular is regulated in Ukraine by a large set of legal and subordinate normative acts, which are not always harmonized with each other.

Keywords: intellectual property law, patent law, industrial property, patent.

Людське суспільство, на певному етапі починаючи свій розвиток, потребувало і надалі потребуватиме існування дієвого механізму регулювання системи матеріалізації інформації, яка представляє собою нові знання про найбільш ефективні наявні промислові процеси, предмети споживання, технології тощо. На даному етапі будь-яка держава зацікавлена у розвитку промисловості та торгівлі, внаслідок чого вона має приділяти значну увагу не лише створенню та підтримці механізму управління такою системою, а й її розвитку з урахуванням вимог сучасного ринку.

На сучасному етапі гармонізації нормативно-правової бази інтелектуальної власності необхідність конкретизації та дефініційного визначення інститутів інтелектуальної промислової власності визнається важливим завданням, оскільки дотримання прав і свобод людини та громадянина у цій галузі праввідносин гарантує конструктивні можливості доповнення теорії державно-правових явищ, прав людини.

Промислова власність як правова категорія розуміється у вигляді сукупності окремих видів результатів інтелектуальної діяльності: винаходів, корисних моделей, промислових зразків та товарних знаків. Таким чином, об'єкти, пов'язані з промисловістю, виробництвом та торгівлею, об'єднуються в окрему групу під назвою «промислова власність». У подальшому в цю групу органічно були включені інші об'єкти інтелектуальної власності, що використовуються у сфері промислового виробництва та торговельної діяльності, а саме, «знаки обслуговування, найменування місця походження товару, нові сорти рослин або нові породи тварин». Законодавство окремих держав також відносить до об'єктів промислової власності протидію недобросовісної конкуренції. У зв'язку з чим виникла ситуація, коли зміст дефініції, що використовується в законодавстві, не відповідає її суті. Сучасний правовий інститут промислової власності не відображає єдиного характеру тих об'єктів, які до нього включені. Однак у такому розумінні промислова власність визнається основним міжнародно-правовим актом у визначеній царині, а саме – Конвенцією з охорони промислової власності. Таке визначення промислової власності відображає виключно її економічний зміст, та потроху втрачає юридичне розуміння безпосереднього терміну «права промислової власності».

Власникам патентів на винахід, корисну модель та промисловий зразок (патентовласникам) належить виключне право на зазначені результати інтелектуальної діяльності, зокрема, на результати технічної творчості. Як правило, виняткове право розглядається як своєрідна надана державою патентовласнику монополія на використання об'єктів промислової власності. Однак ця монополія не має абсолютного характеру і обмежена як нормами патентного права, так і межами здійснення цивільних прав, передбаченими чинним цивільним законодавством [1].

Відносин у сфері промислової власності відіграють найважливішу роль для розвитку економічного сектора, усвідомлення й оцінку якої важко переоцінити. Капіталізація об'єктів промислової власності завжди є одним із основних аспектів підтримки бізнесу в країнах із розвинутою економікою. У цих країнах, як зазначено в літературі, зміст промислової власності слід розуміти в найширшому аспекті та поширювати не тільки на продукцію промислового виробництва та товари у сфері торгівлі, а й на продукцію сфери сільськогосподарського виробництва та добувної промисловості, на всі продукти промислового чи природного походження.

Для правового інституту промислової власності властиві специфічний суб'єктний склад учасників цивільних відносин, сфера відносин, що стосується промисловості чи торгівлі, особливий перелік об'єктів промислової власності. Враховуючи вищесказане, можна констатувати, що саме сфера підприємництва належить до першоджерел інноваційних досліджень і є основним простором виявлення та розвитку новітніх ідей та технологій.

Існує проблема, пов'язана з тим, що нематеріальність об'єктів промислової власності не дають можливості застосування до них характерних для права власності правових моделей в сфері регулювання правовідносин, тому необхідно використовувати спеціальні договірні засоби для залучення таких об'єктів у цивільний обіг, розглядаючи їх як специфічний предмет цивільно-правових угод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № № 40 44. Ст. 356

УДК 349.42

МЕЛЬНИК В.О., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

У тезах розглянуто правові засади використання електронних процесуальних документів у судочинстві України, їхні ключові характеристики, переваги та ризики. Наголошено на значенні цифровізації як інструменту підвищення ефективності правосуддя та забезпечення доступності прав і свобод громадян. Визначено перспективи удосконалення електронного документообігу в контексті розвитку ЄСІТС та інтеграції з європейським правовим простором.

Ключові слова: електронні процесуальні документи, ЄСІТС, цифровізація правосуддя, електронний підпис, доступ до правосуддя, електронне судочинство.

MELNYK V.O., candidate of legal sciences

Bila Tserkva national agrarian university

CURRENT CHALLENGES IN THE APPLICATION OF ELECTRONIC PROCESSUAL DOCUMENTS

The theses consider the legal principles of using electronic procedural documents in the judiciary of Ukraine, their key characteristics, advantages and risks. The importance of digitalization as a tool for increasing the efficiency of justice and ensuring the accessibility of citizens' rights and freedoms is emphasized. The prospects for improving electronic document flow in the context of the development of the EUIITS and integration with the European legal space are identified.

Keywords: electronic procedural documents, EUIITS, digitalization of justice, electronic signature, access to justice, e-justice

Відповідно до статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій уведено воєнний стан, здійснюється лише судами. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Однією із важливих вказівок Верховного Суду є те, що «якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ

у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних» [6].

Державна судова адміністрація України наказом від 23 квітня 2020 року № 196 затвердила нову редакцію Порядку, яка забезпечує можливість використання судами не лише системи відеоконференцв'язку Easycan, але й інші доступні суду та учасникам судового процесу засоби, такі як Skype, Zoom.

Електронні процесуальні документи є ключовим інструментом цифровізації судочинства в Україні та світі. Їхне запровадження обумовлене потребою забезпечити доступність правосуддя, швидкість розгляду справ та процесуальну економію.

Основою є норми ЦПК, ГПК, , Кримінального процесуального кодексу, а також Законів України «Про електронні довірчі послуги», «Про судоустрій і статус суддів», положення про ЄСІТС. У 2021 році Верховний Суд України не видавав окремої Постанови Пленуму, яка б стосувалася виключно застосування електронних доказів у судочинстві, однак загальні принципи щодо їх використання викладені в інших документах, наприклад, у правових висновках, які містяться в рішеннях, як от Постанова Верховного Суду від 21 квітня 2021 року. Суди враховують ці висновки, навіть якщо вони мають рекомендаційний характер. Використання електронних доказів вимагає від суду належної оцінки їх змісту та достовірності. Це означає, що суд повинен перевірити, чи є електронний доказ справжнім, чи відповідає він дійсності, та чи був отриманий належним чином. Електронні докази мають бути надані в належній формі, а суд повинен мати можливість їх переглянути, а також встановити їх автора та зміст. У разі виникнення сумнівів щодо достовірності електронних доказів, суд може призначити експертизу, яка допоможе встановити їх справжність. Електронні документи повинні відповідати тим самим вимогам, що й паперові, із забезпеченням автентичності за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП). Значно зростає оперативність подання, скорочення витрат часу і коштів, прозорість, доступність віддаленого правосуддя. Не виключено, що можливі технічні збої, кіберзагрози, неоднакове застосування судами, проблеми доступу для осіб, які не мають цифрових навичок.

Запроваджений в Україні карантин та військовий стан попри суттєві обмеження та негативні наслідки, стали поштовхом для діджиталізації правосуддя, запровадження принципово нових процедур, спрямованих на захист прав, свобод та дотримання безпеки учасників судового розгляду. Зважаючи на досвід європейських держав, в яких звичною практикою є участь у відеоконференції навіть осіб, які перебувають в інших країнах, можна стверджувати, що зупинятися на досягнутому українській судовій системі не варто. Впевнені, що на практиці законодавство буде застосовуватись вдало та виважено, технічне забезпечення судів буде поліпшене і, зрештою, норми законодавчих актів будуть ефективно впроваджуватися [8, С.115]

Важливим і необхідним в нинішніх умовах є подальший розвиток ЄСІТС, інтеграція з іншими державними реєстрами, вдосконалення законодавства та європейська гармонізація цифрових процедур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV.
5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 14.05.2025 [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text)
7. Постанова Пленуму Верховного Суду щодо застосування електронних доказів у судочинстві (2021 р.) [URL:https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2021_04_21_910_701_17](https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2021_04_21_910_701_17).
8. Татулич І.Ю., Остафійчук Л.А., До питання участі в судовому засіданні в режимі відео конференції. Юридичний науковий електронний журнал. [URL:http://www.lsej.org.ua/3_2022/24.pdf](http://www.lsej.org.ua/3_2022/24.pdf)

УДК 342.951:336.2

КОВАЛЬЧУК І.В., канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВО-ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У тезах доповіді досліджено вплив воєнного стану на систему фінансового та податкового права України. Аналізуються законодавчі зміни, що були впроваджені з 24 лютого 2022 року, їх відповідність конституційним засадам та міжнародним стандартам. Розглядаються особливості правового регулювання публічних фінансів в умовах воєнного стану, включаючи механізми мобілізації фінансових ресурсів для потреб оборони. Визначаються основні виклики та перспективи розвитку фінансово-податкового законодавства в контексті відновлення України.

Ключові слова: воєнний стан, фінансове право, податкове право, публічні фінанси, оподаткування, військові податки, бюджетне планування, фінансова безпека.

KOVALCHUK I.V., candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

TRANSFORMATION OF FINANCIAL AND TAX LEGISLATION OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: CHALLENGES AND PROSPECTS

The thesis examines the impact of martial law on Ukraine's financial and tax law system. Legislative changes implemented since February 24, 2022, their compliance with constitutional principles and international standards are analyzed. The features of legal regulation of public finances under martial law are considered, including mechanisms for mobilizing financial resources for defense needs. The main challenges and prospects for the development of financial and tax legislation in the context of Ukraine's reconstruction are identified.

Keywords: martial law, financial law, tax law, public finances, taxation, military taxes, budget planning, financial security.

Російська, докорінно змінюють умови функціонування Української держави та її правової системи. Введення воєнного стану стало не лише відповіддю на збройну агресію проти України, яка розпочалася як зовнішня загроза 24 лютого 2022 року, але й потужним каталізатором змін у фінансовому та податковому законодавстві країни.

Конституційні основи запровадження воєнного стану, що містяться у статтях 85 та 106 Основного Закону України, сформували правову основу для радикальних змін у фінансовому оподаткуванні. Проблема узгодження конституційних норм та норм фінансового і податкового права щодо обмежень на переказ валюти, особливих податків та зборів була особливо гострою в ситуаціях надзвичайного правового режиму.

Воєнний стан вимагав швидкої мобілізації фінансових ресурсів, що знайшло відображення у комплексній реформі податкової системи. Спрощення податкового адміністрування було одним із ключових напрямків, який включав впровадження електронного документообігу та розширення можливостей дистанційного обслуговування платників податків. Зміни у ставках податків підвищили військовий збір з 1,5% до 5% для фізичних осіб-підприємців I, II та IV групи. Ставка військового збору становить 800 гривень на місяць. Облігації внутрішнього державного боргу (ОВДП), зокрема військові облігації, продовжують звільнятися від податку на доходи фізичних осіб або військового збору для фізичних осіб. Податки на доходи, такі як соціальні виплати, пенсії та стипендії, також звільняються від військового збору. Ставка військового збору для військовослужбовців та правоохоронців залишається на рівні 1,5%. Для підприємств, що працюють на звільнених територіях, було запроваджено спеціальні податкові режими, включаючи податкові пільги та пільги. Тимчасові податкові пільги для малого та середнього бізнесу на періоди активних бойових дій стали важливим інструментом підтримки економічної діяльності в критичних ситуаціях.

Воєнний стан значно ускладнив процеси планування та виконання бюджету, вимагаючи радикальних змін у підходах до фінансового управління на державному рівні.

Перерозподіл витрат на оборону та пріоритетність соціальної підтримки населення стали ключовими для державного фінансування. Міжнародна фінансова допомога вимагала комплексного правового забезпечення процедур доступу та використання грантів і позик від міжнародних партнерів, включаючи адаптацію національного законодавства до потреб донорів.

Військовий стан підкреслив низку проблем у фінансовому та податковому праві, які вимагали комплексного підходу для їх вирішення. Центральною проблемою стало збалансування фіскальних потреб держави та економічних можливостей платників податків, оскільки одночасно зростали потреби бюджетних доходів для фінансування оборони та забезпечення збереження податкової спроможності бізнесу. Забезпечення правової визначеності в умовах постійно мінливого законодавства вимагало розробки механізмів, які захищали б основні права платників податків навіть в умовах воєнного стану.

Аналіз міжнародного досвіду функціонування фінансових систем у надзвичайних ситуаціях показує критичну важливість збереження основних інститутів фінансової справедливості навіть за найскладніших обставин. Досвід країн, які пережили військові конфлікти, показує необхідність прозорості та підзвітності у використанні державних коштів як ключової умови для підтримки довіри суспільства та міжнародних партнерів. Планування відновлення фінансової системи після кризи має розпочинатися паралельно з антикризовими заходами, щоб сприяти швидкому переходу економіки до мирного функціонування після закінчення воєнного стану.

Військовий стан є потужним фактором у зміні фінансового та податкового законодавства України, що вимагає швидкої адаптації правових норм до нових реалій збройного конфлікту. Ця адаптація вплинула на процесуальні аспекти податкового адміністрування, а матеріальні норми, що регулюють форму податкових зобов'язань, відрізняються тимчасовістю, включаючи тимчасові заходи та системні реформи на час дії воєнного стану, які матимуть довгостроковий вплив на розвиток фіскальних та правових відносин. Військові збори та податкові пільги вважаються тимчасовими інструментами.

Основним завданням на поточному етапі розробки законодавства у сфері фінансів та оподаткування є підтримка оптимального балансу між ефективним використанням фінансових ресурсів для задоволення оборонних потреб держави та підтримки економічного потенціалу країни. Цей баланс особливо важливий у контексті необхідності підтримки конкурентоспроможності національної економіки та створення передумов для посткризового відновлення.

Практичний досвід функціонування фінансової податкової системи в умовах воєнного стану формує цінну основу для подальшого вдосконалення цієї системи з метою підвищення її гнучкості та адаптивності в кризових ситуаціях. Накопичені знання та розроблені механізми можуть бути основою для побудови більш стійких та ефективних систем державних фінансів.

Перспективи розвитку фінансового податкового права тісно пов'язані з необхідністю створення ефективних правових механізмів для фінансування масштабного відновлення України, одночасно зберігаючи фіскальну стабільність та дотримуючись міжнародних стандартів управління державними фінансами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX.
6. Фінансове право: підручник / О. О. Дмитрик та ін.; за ред. О.О. Дмитрик. Одеса: Видавництво «Юридика», 2022. 466 с.

ІГНАТЕНКО І.А., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **МАЛИШКО І.В.**, старш. викладач
Білоцерківський національний аграрний університет

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

У статті розглянуто особливості антикорупційної політики у сфері публічних фінансів в Україні. Проаналізовано законодавчі та програмні акти, спрямовані на запобігання корупції під час управління бюджетними коштами. Визначено основні виклики у цій сфері та окреслено напрями вдосконалення механізмів контролю, прозорості й відповідальності за правопорушення, пов'язані з використанням публічних фінансів.

Ключові слова: антикорупційна політика, публічні фінанси, бюджетні кошти, фінансовий контроль, прозорість.

IGNATENKO I.A., higher education student
Scientific supervisor – **MALYSHKO I.V.**, senior lecturer
Bila Tserkva national agrarian university

ANTI-CORRUPTION POLICY IN THE SPHERE OF PUBLIC FINANCES

The article examines the features of anti-corruption policy in the sphere of public finances in Ukraine. Legislative and program acts aimed at preventing corruption during the management of budget funds are analyzed. The main challenges in this area are identified and directions for improving control mechanisms, transparency and liability for offenses related to the use of public finances are outlined.

Keywords: anti-corruption policy, public finances, budget funds, financial control, transparency.

Антикорупційна політика у сфері публічних фінансів покликана забезпечити прозорість, підзвітність, ефективність і законність використання державних ресурсів. Вона охоплює профілактичні, контролюючі та санкційні механізми, які інтегруються в бюджетний процес, систему державних закупівель, податкову політику, управління державним боргом, а також діяльність органів фінансового контролю.

Відповідно до ст.18 Закону України «Про запобігання корупції», засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України, а сама стратегія розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції на основі аналізу ситуації щодо корупції та результатів попередньої стратегії [2]. 20 червня 2022 року Верховна Рада ухвалила закон про «Засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) на 2021–2025 роки», який набув чинності 10 липня 2022 року [1, 5].

Антикорупційна стратегія покладає на органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти низку зобов'язань і заходів — зокрема, щодо запровадження антикорупційних програм, аналізу корупційних ризиків, моніторингу витрат, удосконалення процедур державних закупівель, обов'язковості електронного декларування, посилення відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією [6].

У сфері публічних фінансів надзвичайне значення має законодавство, що регулює фінансовий контроль, доступ до інформації, державні закупівлі, бюджетну звітність та державні аудитори. Зокрема, Державна казначейська служба України на своєму сайті перераховує ключові нормативно-правові акти антикорупційного характеру: Конституція України, Закон України «Про запобігання корупції», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, закон про державну службу, закон про доступ до публічної інформації тощо [7].

Одним із інструментів антикорупційної політики є внутрішні антикорупційні програми в центральних органах виконавчої влади. Наприклад, Міністерство фінансів затвердило Антикорупційну програму на 2023–2025 роки наказом від 11 травня 2023 року № 244 [3, 4].

У контексті публічних фінансів також важливо забезпечити прозорість використання бюджетних коштів. Це реалізується через електронні системи, відкриті дані, вимоги

публічної звітності та моніторингу. Наприклад, на порталі «Відкриті публічні фінанси» функціонує механізм повідомлення про корупційні порушення у бюджетній сфері, включно з анонімними каналами [8].

Щодо відповідальності, 15 липня 2025 року було підписано Закон України про внесення змін до КУпАП, Кримінального кодексу, КПК та інших актів для підвищення відповідальності посадовців за корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення. Закон посилює санкції, зокрема за недостовірне декларування [6].

Проте реалізація антикорупційної політики у сфері публічних фінансів стикається з низкою суттєвих викликів. По-перше, корупційні ризики зберігаються у сфері державних закупівель — зловживання при укладенні договорів, змова учасників, непрозорі тендери. По-друге, контрольні функції органів аудиту, ревізій, державної фінансової інспекції іноді виявляються обмеженими через брак ресурсів, політичного впливу або недостатньої незалежності. По-третє, системи декларування нерідко обходять, використовують схеми приховування активів або довірених осіб. По-четверте, слабка участь громадськості та неефективний контроль з боку суспільства послаблюють запобіжні механізми.

У 2025 році також відбулися політичні рішення, що викликали занепокоєння з боку громадськості та міжнародних партнерів, зокрема голосування Верховною Радою за закон, що обмежує автономію антикорупційних органів, як-то НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що могло підірвати довіру до системи антикорупційного захисту.

Окремо слід зазначити роль міжнародних стандартів та рекомендацій — Україна прагне наблизитися до практик Європейського Союзу у сфері фінансового контролю, антикорупції та управління боргом. Мінфін визначив стратегією реформ на 2022–2025 роки напрямки, зокрема встановлення єдиного реєстру банківських рахунків, вдосконалення системи протидії відмиванню грошей і введення санкцій згідно з міжнародними стандартами. На рівні реалізації антикорупційної політики слід активно використовувати інструменти цифровізації, аналітики ризиків, автоматизованого моніторингу фінансових потоків, «гарячих ліній» і реагування на повідомлення про корупцію, а також підвищення етичної культури держслужбовців. Суспільний контроль, доступ громадськості до інформації та захист викривачів (whistleblowers) є незамінними складовими успішної політики.

Отже, антикорупційна політика у сфері публічних фінансів є невід'ємною складовою державного управління та основним гарантом суспільної довіри до влади. Законодавча база, зокрема закони «Про запобігання корупції», зміни до Кримінального та адміністративного законодавства, Антикорупційна стратегія до 2025 року та антикорупційні програми в міністерствах, створюють рамки для протидії корупції. Однак успіх реалізації залежить від практичної ефективності інституцій контролю, незалежності антикорупційних органів, відкритості бюджетних процедур і спроможності громадськості здійснювати нагляд. Удосконалення технологічного забезпечення, підвищення доброчесності та реформування систем відповідальності мають стати пріоритетом майбутньої політики. Лише поєднання сильного законодавства та дієвих інституцій може забезпечити, щоб публічні кошти використовувалися ефективно, справедливо і законно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 № 183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
3. Міністерство фінансів України. Антикорупційна програма Міністерства фінансів на 2023–2025 роки. URL: https://mof.gov.ua/uk/anti-corruption_program_ministry_of_finance-504
4. Міністерство фінансів України. Реформи у сфері публічних фінансів та боротьби з відмиванням коштів у межах Ukraine Facility Plan. URL: https://mof.gov.ua/en/news/public_finance_management_financial_markets_anti-money_laundering_financial_sector_reforms_envisaged_in_the_ukraine_facility_plan-4508
5. Національне агентство з питань запобігання корупції. Антикорупційна стратегія України на 2021–2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nabuv-chynnosti-zakon-pro-antykoriupsiynu-strategiyu-ukrayiny-do-2025-roku>

6. Національне агентство з питань запобігання корупції. Закон про посилення відповідальності за порушення вимог фінансового контролю. URL:<https://nazk.gov.ua/en/law-on-increasing-the-liability-of-officials-for-corruption-offences-what-changes-are-envisaged>

7. Офіційний портал Державної казначейської служби України. Антикоруційне законодавство. URL:<https://www.treasury.gov.ua/diyalnist/zapobigannya-proyavam-korupciyi/antikorupciyne-zakonodavstvo2020>

8. Портал відкритих даних про публічні фінанси України. URL:<https://www.Publicfinance.Gov.Ua/En/Anticorruption>

УДК 342.9.

СИМАНОВА С.І., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЗА КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Під час написання тез конференції розглянуто питання, що стосуються нежиття заходів щодо протидії корупції посадовими чи службовими особами органу державної влади, посадовими особами органів місцевого самоврядування, юридичними особами. Зазначено про відповідальність, яку понесуть винні особи у разі вчинення адміністративного правопорушення.

Ключові слова: корупція; превенція; адміністративна відповідальність; штраф; правосвідомість.

SIMANOVA S.I., candidate of legal sciences

Bila Tserkva national agrarian university

FAILURE TO TAKE MEASURES TO COUNTER CORRUPTION UNDER THE CODE OF UKRAINE ON ADMINISTRATIVE OFFENSES

When writing the conference abstracts, issues related to the failure of officials or civil servants of state authorities, officials of local self-government bodies, and legal entities to take measures to combat corruption were considered. The responsibility that guilty persons will bear in the event of committing an administrative offense is indicated.

Keywords: corruption; prevention; administrative liability; fine; legal awareness.

Нежиття заходів щодо протидії корупції є адміністративним правопорушенням за вчинення якого передбачено адміністративне стягнення у вигляді штрафу, про що йдеться у главі 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі-КУпАП) [1].

Суть цього адміністративного стягнення полягає в тому, що посадова чи службова особа органу державної влади, посадова особа органів місцевого самоврядування, юридична особа, а також їх структурні підрозділи виявивши корупційне правопорушення особами, які перебувають у їх підпорядкуванні нежитили передбачених законом заходів щодо повідомлення до належних органів про вчинення такого правопорушення. Основним завданням вищевказаних органів є проведення превентивної роботи зі своїми підлеглими для того щоб останні не вдавались до вчинення адміністративних (кримінальних) правопорушень пов'язаних з корупцією, щоб вони не порушували норми Закону України «Про запобігання корупції» [2], а ефективно, та якісно виконували поставлену перед ними роботу із суворим дотриманням норм чинного законодавства. Основними інструментами превенції є: Антикоруційна стратегія держави [3], якою передбачено основні цілі та напрямки боротьби з корупцією в Україні, яку повинні використовувати посадові (службові) особи органів державної влади у роботі з особами, які перебувають у їх підпорядкуванні.

Неповідомлення про корупційне правопорушення, як вказувалось вище тягне за собою накладення адміністративного стягнення, а тому варто констатувати, що саме віднесено до таких дій. До нежиття заходів щодо протидії корупції можна віднести:

1) неприйняття антикорупційної програми, що передбачає відсутність розробки або не подача антикорупційної програми на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції вище перерахованими органами;

- 2) недотримання встановлених норм поведінки для посадових осіб, тобто порушення правил етичної поведінки;
- 3) незабезпечення належного фінансового контролю;
- 4) невиконання чи недотримання спеціальних процедур перевірки осіб, які претендують займати посади державних службовців чи органів місцевого самоврядування;
- 5) не проведення службового розслідування стосовно особи, чи осіб яка/які вчинила/ли корупційне правопорушення, або проведення такої перевіри не в повному обсязі, без дослідження всіх обставин;
- 6) недотримання вимог щодо незаконних актів, що передбачає ігнорування правил щодо незаконних актів та правочинів, тобто вчинення дій або прийняття рішень, які суперечать закону, всупереч встановленим нормам та обмеженням в контексті антикорупційного законодавства України;
- 7) відсутність реагування на факти корупції;
- 8) ігнорування вимог щодо запобігання конфлікту інтересів, а також порушення правил щодо захисту викривачів корупції.

За вчинення даного адміністративного правопорушення керівники або особи, які є відповідальними за протидію корупції понесуть адміністративне стягнення у вигляді штрафу, розмір якого може бути максимально збільшений до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо винна особа вчинить таке адміністративне правопорушення повторно. Також варто зауважити, що за порушення правил щодо запобігання корупції до винних осіб можливе застосування дисциплінарної відповідальності, включно із звільненням з посади. Особи, які стали свідками нежиття заходів щодо протидії корупції, або в яких наявна така інформація можуть повідомити про це до Національного агентства з питань запобігання корупції шляхом телефонного дзвінка, за допомогою надісланого повідомлення на електронну форму, чи у письмовій формі шляхом надсилання листа до агентства.

Висновок. Підвищення правосвідомості громадян України щодо недопущення вчинення правопорушень пов'язаних корупцією є запорукою до зменшення вчинення таких протиправних дій. Чим більше громадяни будуть знати про наслідки корупції, та про відповідальність, яку вони понесуть у разі вчинення корупційних правопорушень, тим менше будуть вдаватись до таких протиправних дій. Основним завданням керівників відповідних підрозділів є робота із підлеглими у своєму мікросередовищі антикорупційного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (БВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Про запобігання корупції: Закон України. Відомості Верховної Ради (БВР), 2014, № 49, ст. 2056). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Антикорупційна стратегія держави на 2021-2025 р.р. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL:<https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>

УДК 343.2

КЛОЧКО В.М., канд. юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СИСТЕМА ТА ШЛЯХИ ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Висвітлено загальні питання значення, класифікації кримінальних покарань в українському законодавстві у різні історичні періоди.

Зазначено основні нормативно-правові акти які внесли зміни у порядок регулювання кримінальноправових відносин, пов'язаних з покаранням.

Ключові слова: Конституція України, кримінальне право України, кримінальні покарання в Україні, гуманізація кримінальних покарань, функції кримінальних покарань.

SYSTEM AND WAYS OF HUMANIZATION OF CRIMINAL PUNISHMENTS IN THE CRIMINAL LAW OF UKRAINE

The general issues of the meaning and classification of criminal punishments in Ukrainian legislation in different historical periods are highlighted.

The main regulatory legal acts that introduced changes in the procedure for regulating criminal law relations related to punishment are indicated.

Keywords: Constitution of Ukraine, criminal law of Ukraine, criminal punishments in Ukraine, humanization of criminal punishments, functions of criminal punishments.

Система покарань розглядається не лише як політична, ідеологічна чи цивілізаційна категорія, а й як історична, адже вона сформувалася внаслідок довготривалих процесів соціальної еволюції, позначених національною специфікою. Вона є динамічною, оскільки змінювалася разом із суспільними та державними реаліями. Сьогоднішні виклики у сфері її функціонування мають витoki у минулих періодах, а тому їх вирішення можливе лише за умови ретельного врахування історичного досвіду, який демонструє розвиток, трансформації, спадковість і часом — консервативний підхід.

У Конституції України питання, пов'язані з кримінальними покараннями, закріплені в кількох статтях, які визначають принципи призначення та виконання покарань, а також гарантії прав людини:

- стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Смертна кара в Україні скасована (рішення Конституційного Суду України 1999 року);

- стаття 28. Заборонено катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поведження чи покарання;

- стаття 29. Гарантується право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований чи триматися під вартою інакше, як на підставі вмотивованого рішення суду;

- стаття 58. Закон, який встановлює або посилює кримінальну відповідальність, не має зворотної дії в часі. Якщо після вчинення правопорушення відповідальність пом'якшується чи скасовується — застосовується більш м'який закон;

- стаття 61. Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності за одне й те саме правопорушення (принцип *ne bis in idem*) [2].

Систему кримінальних покарань можна розглядати через наступні складові:

1. Історичні витoki покарання: - первісні форми – помста, таліон («око за око»); - середньовічні системи – тілесні покарання, смертна кара, вигнання; - формування перших кодифікованих норм (Руська Правда, Литовські статути). 2. Перехід до гуманізації: - XVIII–XIX ст. – вплив ідей Просвітництва, К. Беккарія та ін.; - поступова відмова від жорстоких тілесних покарань; - розвиток тюремної системи як альтернативи стратам і катуванням. 3. Кодифікаційний етап: - Введення чіткої системи покарань у кримінальних кодексах; - класифікація покарань: основні та додаткові; строкові та безстрокові; - зростання ролі позбавлення волі як домінуючої санкції. 4. Радянський період: - репресивний характер кримінального права; - масове застосування позбавлення волі, засланы, примусових робіт; - ідеологічне підґрунтя покарань. 5. Сучасний етап в Україні: - конституційні принципи гуманізму та верховенства права; - Кримінальний кодекс України (2001 р.) – систематизація покарань: - відмова від смертної кари, розвиток альтернативних покарань. 6. Альтернативні види покарань: - штрафи, громадські та виправні роботи, обмеження волі; - пробація як сучасний інструмент ресоціалізації; - орієнтація на відновне правосуддя. 7. Тенденції розвитку: - гуманізація та диференціація покарань; - зменшення ролі тюремного ув'язнення; - розвиток міжнародних стандартів (ЄКПЛ, практика ЄСПЛ); - посилення уваги до прав людини й ресоціалізації засуджених.

На сьогодні кримінальні покарання визначені у статті 51 ККУ: 1) штраф; 2)

позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 2⁻¹) позбавлення державної нагороди України; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) громадські роботи; 5) виправні роботи; 6) службові обмеження для військовослужбовців; 7) конфіскація майна; 7⁻¹) пробаційний нагляд; 8) арешт; 9) обмеження волі; 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 11) позбавлення волі на певний строк; 12) довічне позбавлення волі [3].

У правовій державі покарання покликане виконувати не лише власне каральну функцію, але й виступати гарантом належного визнання, дотримання і захисту прав людини. З метою раціонального поєднання, гармонії інтересів особистості, суспільства і держави, законодавець встановлює систему покарань [1, с. 59].

О.П. Рябчинська зауважує, що «існує два поширених підходи щодо визначення системи – дескриптивний (описовий)...та конструктивний... Прикладами дескриптивних визначень можна визнати розуміння системи як: комплексу компонентів, що взаємодіють; сукупності елементів, що перебувають у певних відносинах між собою та із зовнішнім середовищем; множини взаємопов'язаних елементів, які відокремлені від середовища й взаємодіють із ним як єдине ціле. Відповідно, конструктивними визнаються поняття системи як: комбінації елементів, що взаємодіють, організованих для досягнення однієї або декількох цілей; кінцевої множини функціональних елементів і відносин між ними, відокремленої із середовища відповідно до визначеної мети в межах певного часового проміжку; сукупності інтегрованих взаємопов'язаних елементів, що регулярно взаємодіють, створеної для досягнення певних цілей» [4].

Тенденція до демократизації кримінальних покарань означає поступовий перехід від репресивного, карального підходу до гуманістичного, орієнтованого на права людини та соціальну реінтеграцію правопорушника. Основні риси цієї тенденції (на прикладі України та світових практик): 1. Скасування смертної кари: в Україні — 2000 рік (після рішення Конституційного Суду та імплементації міжнародних зобов'язань); в Європейському Союзі смертна кара заборонена повністю. 2. Обмеження застосування позбавлення волі: тюремне покарання — крайній захід; поширюється практика призначення покарань, не пов'язаних із ізоляцією (штрафи, громадські роботи, виправні роботи, пробація). 3. Розвиток інституту пробації: в Україні з 2015 року діє Закон «Про пробацію»; сутність: заміна тюремного покарання контролем і виховними заходами у громаді. 4. Індивідуалізація та гуманізація покарання: суд враховує обставини справи, особу винного, рівень суспільної небезпеки; мета — не зламати людину, а сприяти її виправленню. 4. Розширення альтернативних санкцій: відновне правосуддя (медіація між потерпілим і правопорушником); ширше застосування штрафів, компенсацій, заборони обіймати посади, позбавлення спеціальних прав. 5. Гарантії прав людини під час виконання покарань: заборона катувань і нелюдського поводження (ст. 28 Конституції України, Європейська конвенція з прав людини); підвищення стандартів тримання засуджених у місцях позбавлення волі. Тобто, демократизація покарань — це рух від «помсти» до соціальної справедливості, відновлення та реінтеграції особи.

Таким чином, демократизація кримінальних покарань є проявом того, що держава і суспільство визнають: людина, навіть засуджена, залишається носієм прав і свобод; покарання має захищати суспільство, а не мститися злочинцю; гуманізм і права людини є вищими цінностями правової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басалюк Н.В. Система покарань у кримінальному праві та законодавстві України. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 081 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2023.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
4. Рябчинська О. П. Поняття системи покарань: методологічний вимір. Держава та регіони. Сер.: Право. 2014. № 2. С. 93–98. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2014_2_18

ЧЕРЕДНІЧЕНКО К. А., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник – **ЄФРЕМОВА І.І.**, канд. юрид. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

ТЕОРІЯ КОНФЛІКТУ, ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА У ПЕРЕГОВОРАХ ТА МЕДІАЦІЇ

У роботі розглянуто значення теорії конфлікту для переговорів і медіації. Показано, що конфлікт може бути не лише деструктивним, а й конструктивним чинником розвитку. Зазначено, що переговори та медіація реалізують положення теорії конфлікту, сприяючи усвідомленню інтересів сторін і формуванню культури діалогу в суспільстві.

Ключові слова: конфлікт, теорія конфлікту, переговори, медіація, врегулювання спорів, діалог.

CHEREDNICHENKO K. A., higher education student
Scientific supervisor – **EFREMOVA I.I.**, candidate of legal sciences
Bila Tserkva national agrarian university

CONFLICT THEORY AS A KEY COMPONENT IN NEGOTIATIONS AND MEDIATION

The paper examines the significance of conflict theory for negotiations and mediation. It is shown that conflict can be not only destructive, but also a constructive factor in development. It is noted that negotiations and mediation implement the provisions of conflict theory, contributing to the awareness of the interests of the parties and the formation of a culture of dialogue in society.

Keywords: conflict, conflict theory, negotiations, mediation, dispute resolution, dialogue.

Теорія конфлікту є однією з ключових у сучасних соціальних і правових науках, адже саме вона дозволяє глибше зрозуміти природу суперечностей, що виникають у взаємодії між людьми, групами чи інституціями[1;3]. Конфлікт традиційно визначається як форма соціальної взаємодії, що ґрунтується на зіткненні різноспрямованих інтересів, цінностей, потреб або цілей. У науковому дискурсі він розглядається не лише як руйнівне явище, що загрожує стабільності та злагоді, а й як неминучий і навіть корисний процес, здатний виступати чинником розвитку, трансформацій і соціальних змін[4].

Важливою складовою теорії конфлікту є визнання багаторівневої природи суперечностей. Конфлікти можуть виникати на особистісному, міжособистісному, груповому, інституційному та міжнародному рівнях. Водночас вони відрізняються за формами прояву: від прихованих напружень і латентних суперечностей до відкритих конфронтацій. Усвідомлення цієї багатоманітності дозволяє розробляти різні моделі поведінки сторін та відповідні стратегії врегулювання[1;3]. Теорія конфлікту підкреслює, що джерелом суперечки є не лише зіткнення позицій, а й глибинні відмінності в інтересах чи ціннісних орієнтирах. Саме цей підхід є визначальним для переговорних процесів і медіації[2].

Переговори розглядаються як один із провідних механізмів трансформації конфлікту. Їх сутність полягає у тому, щоб створити умови для безпосереднього діалогу між сторонами, спрямованого на пошук взаємно прийняттого рішення. Теорія конфлікту надає переговорам наукове підґрунтя: вона допомагає структурувати процес обговорення, визначити стадії розвитку суперечки, а також передбачити можливі сценарії поведінки учасників[2]. Важливо, що переговори дозволяють не лише врегулювати конкретну проблему, а й зберегти або навіть зміцнити відносини між сторонами, перетворивши конфлікт із деструктивного явища на джерело нових можливостей[4].

Медіація, як інструмент альтернативного врегулювання спорів, безпосередньо спирається на засади теорії конфлікту. Її особливість полягає в участі нейтрального посередника – медіатора, який не вирішує спір замість сторін, а допомагає їм самостійно дійти згоди. Саме теорія конфлікту пояснює, чому медіація є ефективною: вона спрямована на перехід від позиційного протистояння до виявлення справжніх потреб та інтересів

сторін[2]. Завдяки цьому учасники мають змогу усвідомити глибинні причини суперечки, зняти емоційну напругу, відновити комунікацію та сформувані спільне бачення рішення[1].

Варто підкреслити, що теорія конфлікту не зводиться лише до аналізу зіткнень чи моделей поведінки. Вона також включає в себе концепції ескалації та деескалації конфлікту, визначення стадій його розвитку, вивчення чинників, що впливають на результат[3]. Це надає вагомий інструментарій для медіаторів і переговорників, дозволяючи прогнозувати динаміку взаємодії та обирати оптимальні стратегії втручання. Крім того, у межах теорії конфлікту розглядається феномен конструктивного і деструктивного розвитку суперечки: у першому випадку вона сприяє інноваціям і змінам, у другому – веде до розколів і руйнування відносин[4].

Отже, теорія конфлікту виступає науковою основою для переговорних процесів і медіації. Вона забезпечує розуміння природи суперечностей, визначає їхні причини, механізми та наслідки, а також відкриває можливість перетворювати конфлікт із загрози на ресурс розвитку. Переговори і медіація, будучи практичними інструментами врегулювання спорів, реалізують положення цієї теорії у конкретних соціальних і правових ситуаціях[2;5]. Таким чином, інтеграція теорії конфлікту у практику переговорів та медіації сприяє формуванню культури конструктивного діалогу, розвитку толерантності та партнерських відносин у суспільстві[5].

Висновки. Теорія конфлікту є фундаментальною основою для осмислення переговорів і медіації, оскільки саме вона пояснює природу суперечностей, їхні стадії та можливі наслідки. Переговори й медіація, у свою чергу, є практичними механізмами реалізації положень цієї теорії, що дозволяють перетворювати конфлікт із руйнівного явища на конструктивний ресурс розвитку. Усвідомлення багаторівневості та багатофункціональності конфлікту відкриває шлях до формування ефективних стратегій врегулювання, збереження відносин між сторонами та підвищення рівня культури діалогу у суспільстві. Таким чином, взаємозв'язок теорії конфлікту з практикою переговорів і медіації сприяє гармонізації соціальних відносин і створює передумови для сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колодій А. Конфліктологія: навч. посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2008.
2. Яковенко І.В. Переговори та медіація: теорія і практика. Київ: Юрінком Інтер, 2019.
3. Жеребкін В.Є. Конфліктологія: курс лекцій. Київ: КНЕУ, 2015.
4. Штомпка П. Соціологія соціальних змін. Київ: Основи, 2001.
5. Про медіацію: Закон України № 1875-ІХ від 16.11.2021. Відомості Верховної Ради України.

УДК 340

ЧЕРЕДНІЧЕНКО К.А., здобувачка вищої освіти

Науковий керівник – **БРОВКО Н.І.**, д-р юрид. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СВОБОДА І СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Аналізу свободи і справедливості як фундаментальних категорій філософії права. Показано, що свобода визначає внутрішній зміст права, забезпечуючи можливість самореалізації особистості, а справедливість виступає зовнішнім критерієм легітимності і моральної виправданості правових норм.

Ключові слова: Свобода, справедливість, філософія права, правова держава, моральна легітимність, права людини, глобальні виклики.

CHEREDNICHENKO K.A., higher education student

Scientific supervisor – **BROVKO N.I.**, doctor of legal sciences

Bila Tserkva national agrarian university

FREEDOM AND JUSTICE AS FUNDAMENTAL CATEGORIES OF THE PHILOSOPHY

OF LAW

Analysis of freedom and justice as fundamental categories of the philosophy of law. It is shown that freedom determines the internal content of law, ensuring the possibility of self-realization of the individual, and justice acts as an external criterion of legitimacy and moral justification of legal norms.

Keywords: Freedom, justice, philosophy of law, rule of law, moral legitimacy, human rights, global challenges.

Філософія права завжди тяжіла до осмислення універсальних категорій, які формують зміст правового буття. Серед них особливе місце займають свобода і справедливість, адже саме вони визначають сенс права і його призначення в суспільстві. Без розуміння цих понять неможливо адекватно пояснити ні походження права, ні його функції, ні його цінність для людини [1].

Категорія свободи є вихідною для права, адже право постає як спосіб упорядкування вільних дій людини. Людина як суб'єкт права наділяється можливістю діяти на власний розсуд, проте ця можливість завжди обмежена інтересами інших. У цьому сенсі право можна розглядати як «форму свободи», яка не допускає свавілля, а забезпечує сумісність воль у межах суспільного життя. У класичній традиції Канта свобода розуміється як автономія волі, яка набуває значення лише в умовах загального закону[2].

Справедливість у праві виступає критерієм оцінки норм та правових інститутів. Вона вимагає не лише формальної рівності, а й моральної обґрунтованості норм. Арістотель розрізняв розподільчу і зрівняльну справедливість, що зберігає своє значення і нині: сучасна правова система має враховувати як потребу в рівності всіх перед законом, так і потребу в пропорційному розподілі благ. Без ідеї справедливості право перетворюється на суто технічний інструмент влади, що позбавлений моральної легітимності[2].

У сучасному світі співвідношення свободи й справедливості набуває нових вимірів. Виклики цифровізації, глобалізації, воєн та екологічних криз ставлять під сумнів традиційні уявлення про ці категорії. Свобода дедалі більше пов'язується з правом на інформацію, на приватність, на культурну ідентичність, а справедливість — з ідеєю глобальної відповідальності, міжпоколінневої рівності та соціальної солідарності. Це свідчить про постійне оновлення філософсько-правового змісту цих понять[3].

Отже, свобода і справедливість виступають фундаментом права, забезпечуючи йому гуманістичний характер і моральну легітимність. Якщо свобода є внутрішнім змістом права, то справедливість — його зовнішнім критерієм, що визначає відповідність права людському ідеалу [4]. Лише в єдності цих категорій право здатне виконувати свою головну місію — бути мірилом людської гідності та гарантом суспільної злагоди[1].

Висновки. Свобода і справедливість становлять підвалини філософії права, оскільки визначають його ціннісну природу та суспільне призначення. Свобода відображає внутрішній зміст права як простір для самореалізації особистості, а справедливість виступає зовнішнім критерієм його легітимності та моральної виправданості. Їхнє поєднання забезпечує гармонію між індивідуальними правами та суспільними інтересами, перетворюючи право на інструмент захисту людської гідності та основ справедливого правопорядку. У сучасних умовах глобалізації та нових соціальних викликів ці категорії зберігають актуальність і стають ключовими орієнтирами у формуванні правової держави та зрілого громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістотель. Нікомахова етика. Київ: Основи, 2000.
2. Алексєєв В.М. Філософія права: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2015.
3. Яковенко І.В. Переговори та медіація: теорія і практика. Київ: Юрінком Інтер, 2019.
4. Бровко Н.І. Кушакова-Костицька Н.В., Сердюк І.В. Право та мораль в інформаційному суспільстві: навч. посібник. НАВС. Київ, 2021. 179 с.

ЗМІСТ

Шевченко А.М. Інноваційні підходи до підтримки психологічного благополуччя студентів.....	3
Пилипенко І.О. Лексичні інновації сучасної англійської мови в умовах розвитку інформаційних технологій.....	5
Тимчук І.М., Погоріла С.Г. Роль самостійної роботи та онлайн-платформ у процесі формування грамотності студентів.....	6
Marchuk V.V., Khomiak O. A. Foreign language as means of personality socio-cultural openness development.....	9
Береговенко Н.С. Лексичні засоби вираження оцінки у фразеології англійської мови.....	10
Столбецька С.Б. Фахові автентичні тексти з аграрної тематики у навчанні французької: психолінгвістичний аналіз.....	13
Резнік В.Г. Роль лексикографічної компетенції у системі професійної підготовки студентів-філологів.....	14
Ігнатенко В.Д. Постметодична парадигма у навчанні іноземних мов.....	16
Петренко О.М., Харченко С.І. Розвиток емоційного інтелекту як попередження професійного вигорання.....	17
Дудник О.К., Іващенко О.О. Психофізіологічні можливості при фізичному навантаженні людини.....	18
Чернищук Ю.І. Міжкультурна комунікація як фактор становлення аграрної лінгвістики.....	20
Хомчук О.П. Психолого-педагогічні аспекти проектної діяльності здобувачів освіти.....	22
Харченко С.І., Петренко О.М. Використання проєктивних методів у формуванні згуртованості колективу.....	24
Зелінська В.А. Важливість самостійної навчальної діяльності студентів у вищій школі.....	25
Кириленко М.О. Полісемія в сучасній англійській мові.....	27
Біліченко А.М. Міжкультурна аграрна комунікація у вищій школі: особливості, виклики та перспективи.....	28
Велика К.І., Ярмола О.В. Аналіз сучасного стану терміносистеми сільського господарства.....	30
Грищенко І.В. Англomовна фахова термінологія та навички критичного аналізу тексту на прикладі автентичних текстів з біотехнології.....	32
Пасічник Н.С. Формування громадянської компетентності здобувачів освіти аграрних ЗВО у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.....	33
Цвид-Гром О.П. Сучасні виміри вагомості видатної постаті І. Карпенка-Карого в українській літературі та культурі (до 180-річчя від дня народження митця).....	35
Diachuk O.V. Verbal and nonverbal forms in the process of intercultural communication.....	37
Римар Н.Ю. Самостійне вивчення агрономічної лексики у формуванні мовної культури майбутнього фахівця.....	38
Mykhailenko O. Approaches to scientific translation research.....	41
Боньковський О.А. До особливостей фразеологізмів у німецькій мові сільського господарства.....	42
Мельник Л.М. Психологічні механізми політичного вибору: роль емоцій та когнітивних упереджень у формуванні електоральних уподобань.....	44
Мельник Л.М., Грек І.М. Філософія стійкості та гідності в умовах війни: екзистенційний та етичний вимір.....	46
Настіна О.І. Ключові зміни у правовому регулюванні земельних відносин в умовах дії правового режиму воєнного стану.....	48
Терещук М.М. Державна служба, аграрна наука та конституційне право зарубіжних країн: інтеграційні орієнтири для України.....	50
Макарчук В.В. Особливості правового статусу державної міграційної служби України.....	52
Малишко І.В. Цифровізація фінансового права: перспективи та ризики для України.....	54
Тимощук О.Г. Трансформація страхового права в умовах сучасних викликів та цифровізації: виклики і перспективи для України.....	56
Бровко Н.І. Конституційно-правовий статус Національного агентства України з питань державної служби та його дієвість у питання реформування державної служби.....	57
Звонарьов О.Ю. Розвиток національних кримінально-правових засобів запобігання воєнним злочинам.....	59
Аргат Я.П. Принципи справедливості та добросовісності в римському праві.....	61
Сокиринська О.А. Особливості застосування іноваційних технологій у криміналістичній	

діяльності.....	63
Пахомова А.О. Особливості захисту цивільних прав.....	64
Ярмоленко Ю.В. Правове регулювання промислової власності.....	66
Мельник В.О. Сучасні виклики застосування електронних процесуальних документів.....	67
Ковальчук І.В. Трансформація фінансово-податкового законодавства України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи.....	69
Ігнатенко І.А., Малишко І.В. Антикорупційна політика у сфері публічних фінансів.....	71
Сімакова С.І. Невжиття заходів щодо протидії корупції за кодексом України про адміністративні правопорушення.....	73
Клочко В.М. Повноваження національного агентства з питань запобігання корупції в частині складання адміністративних протоколів.....	74
Чередніченко К.А., Єфремова І.І. Теорія конфлікту, як основна складова у переговорах та медіації.....	77
Чередніченко К.А., Бровко Н.І. Свобода і справедливість як фундаментальні категорії філософії права.....	78